

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Mokytojo socialinio vaidmens tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje lyginamoji analizė

Baigiamasis magistro studijų projektas

Asta Sologubienė

Projekto autorius

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

Vadovė

Kaunas, 2023

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Mokytojo socialinio vaidmens tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje lyginamoji analizė

Baigiamasis magistro studijų projektas

Socialinė gerovė ir politika (6211JX045)

Asta Sologubienė

Projekto autorius

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

Vadovė

Doc. dr. Ainius Lašas

Recenzentas

Kaunas, 2023

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Asta Sologubienė

Mokytojo socialinio vaidmens tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje lyginamoji analizė

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Asta Sologubienė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Sologubienė, Asta. Mokytojo socialinio vaidmens tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje lyginamoji analizė. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Eglė Vaidelytė. Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): 05S (J03).

Reikšminiai žodžiai: mokytojas; mokytojo socialinis vaidmuo; tarpukaris; socialiniai pokyčiai.

Kaunas, 2023. 63 p.

Santrauka

Mokytojų vaidmenys šiuolaikinėse ugdymo sistemose yra daug įvairesni ir jiems tenka didesnė atsakomybė, palyginti su mokytojais prieš kelis dešimtmečius. Atkreiptinas dėmesys, kad mokytojo socialinį vaidmenį apibrėžia kultūriniai ir socialiniai įvykiai bei aplinka, jie įtakoja mokytojo vaidmenų sampratos skirtumus įvairiose kultūrose, visuomenėse, įskaitant geografinę aplinką bei laikotarpį. Tai reiškia, kad socialinis mokytojo vaidmuo kinta priklausomai nuo geografinės vietos, laikotarpio, kultūrinių bei socialinių įvykių. Tyrimo problema. Kokie mokytojo socialinio vaidmens raiškos ypatumai tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje? Projekto objektas - mokytojo socialinio vaidmens raiška. Projekto tikslas – palyginti mokytojo socialinio vaidmens raišką tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje. Projekto uždaviniai: (1) išanalizuoti mokytojo socialinio vaidmens sampratą; (2) įvertinti mokytojo socialinio vaidmens ir statuso reikšmę užsienio šalyse; (3) nustatyti mokytojo socialinio vaidmens raiškos ypatumus tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje. Darbe pritaikyti mokslinės literatūros analizės, antrinių duomenų analizės ir turinio analizės metodai.

Mokytojo socialinis vaidmuo priklauso ir nuo jų pačių suvokimo apie savo vaidmenį, ir nuo visuomenės, kuri vertina jų vaidmenį ir kelia jam atitinkamus lūkesčius, kurie gali būti nepateisinti. Dėl šio požiūrio mokytojo socialinis vaidmuo yra unikalus, tačiau tuo pačiu galintis sukelti konfliktus su vadovybe, kolegomis ir plačiąja visuomene. Mokytojas neturi vieno specifinio socialinio vaidmens, tačiau visuomenė galimai jam priskiria per daug vaidmenų bei lūkesčių, jog tie vaidmenys bus įgyvendinti. Tyrimai rodo, kad mokytojai nevienareikšmiškai suvokia savo socialinį vaidmenį ir dažniau orientuojasi į vaidmenis, kurie tiesiogiai siejasi su ugdymo procesu: mokytojas, auklėtojas, rūpintojas ir vadovas. Socialinių vaidmenų suvokimui įtakos turi darbo patirtis.

Atlikus tyrimą nustatyta, kad mokytojo socialinis vaidmuo nuo tarpukario laikotarpio išsiplėtė bei apima daugiau įvairių aspektų. Mokytojo socialinis vaidmuo tiek tarpukariu, tiek XXI a. Lietuvoje yra centrinis ugdant jaunąją kartą, tačiau XXI a. visuomenės keliami lūkesčiai mokytojui apima ne tik mokytojo, bet ir kitus vaidmenis – draugo, motyvatoriaus, palaikytojo ir kt. Abejais laikotarpiais buvo teikiamas prioritetas mokytojo žinioms, gebėjimams ir profesiniam tobulėjimui, tačiau XXI a. mokytojui keliamų reikalavimų apimtis yra didesnė, o mokiniai bei jų tėvai tikisi, jog šie reikalavimai bus tinkamai įgyvendinti. Mokytojo socialinis vaidmuo taip pat aptariamas iš teigiamos perspektyvos - atskleidžiant mokytojų reikšmę tiek vaikų, tiek suaugusių ugdymo procese (abejais laikotarpiais), aptariant mokytojų taikomus ugdymo metodus bei pasiekimus (XXI a. laikotarpiu), tačiau daugiau dėmesio skiriama mokytojo vaidmeniui neigiamame kontekste: mokytojų konfliktai su kunigais, mokinių rezultatai bei elgesys (tarpukariu), incidentai mokyklose (XXI a.). Mokytojo socialinio vaidmens raiška atskleidžiama vertinant ir prastas darbo sąlygas, kurios tiek tarpukariu, tiek XXI a. galimai nėra tenkinančios mokytojus.

Šį projektą sudaro įvadas, teorinė dalis, analitinė bei empirinė dalys, išvados, rekomendacijos. Teorinėje dalyje atliekama mokytojo socialinio vaidmens teorinė analizė – atskleidžiama mokytojo socialinio vaidmens samprata ir socialinių pokyčių poveikis mokytojo socialiniam vaidmeniui.

Analitinėje dalyje atliekama mokytojo socialinio vaidmens ir statuso reikšmės užsienio šalyse analizė. Empirinėje dalyje pateikiama atlikto tyrimo metodika bei rezultatai, kuriuose analizuojamas mokytojo socialinis vaidmuo tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje.

Sologubienė, Asta. Comparative Analysis of the Teacher's Social Role in Interwar Lithuania and in 21st Century. Master's Final Degree Project / supervisor assoc. prof. dr. Eglė Vaidelytė, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 05S (J03).

Keywords: teacher; social role of the teacher; social change.

Kaunas, 2023. 63 p.

Summary

The roles of teachers in modern educational systems are much more diverse and they have greater responsibility compared to teachers a few decades ago. Attention should be paid to the fact that the social role of the teacher is defined by cultural and social events and time, they influence the differences in the definition of the teacher's role in various cultures, societies, including geographical time and time. This means that the social role of the teacher changes depending on the geographical location, time, cultural and social events. Research problem. What are the characteristics of the expression of the teacher's social role in Lithuania between WWI and WWII and in the 21st century? The object of thesis is the expression of the teacher's social role. The aim thesis is to compare the expression of the teacher's social role in Lithuania in the past and in the 21st century. Tasks of thesis: (1) to analyze the nature of the teacher's social role; (2) evaluate the significance of the teacher's social role and status in foreign countries; (3) to determine the possibilities of expression of the teacher's social role in Lithuania in between WWI and WWII and in the 21st century. Methods of scientific literature analysis, secondary data analysis and content analysis are used in this thesis.

The social role of the teacher depended both on their perception of their own role and on the society that valued their role and raised expectations for them that could not be justified. This approach makes the teacher's social role unique, but also makes it prone to cause conflicts with management, colleagues and the wider society. The teacher does not have one specific social role, however, society may have assigned him many roles and expectations that those roles will be fulfilled. Research shows that teachers have a mixed perception of their social role and are more likely to focus on roles that are directly related to the educational process: teacher, educator, caregiver and supervisor. The perception of social variables is influenced by the role of work.

It was established that the social role of the teacher has developed since the beginning of the 20th century and has many different aspects. The social role of the teacher, both in the 1930s and in the 21st century Lithuania, is central to the education of the young people, but society's expectations for the teacher today include not only the role of teacher, but also other roles - friend, motivator, supporter, etc. In both periods, priority was given to teachers' knowledge, skills and professional development, however, in the 21st century, the number of demands on the teacher is greater, and students and their parents expect these demands to be adequately met. The teacher's social role is defined from a positive perspective - by revealing the importance of teachers in the educational process of both children and adults (in both eras), by discussing the educational methods and goals applied by teachers (in the era of the 21st century),

however, more attention is paid to the teacher's role in a negative context: conflicts between teachers and priests, students' results and behavior (1920-1930s), incidents in schools (in the era of the 21st century). The social role of the teacher was also revealed by the assessment of poor working conditions, which were not satisfactory for teachers in both the 1920-1930s and the 21st century.

This project consists of an introduction, a theoretical, analytical and empirical parts, conclusions and recommendations. The theoretical part presents a theoretical analysis of the teacher's social role - the meaning of the teacher's social role and the impact of social training on the teacher's social role are revealed. In the analytical part, an analysis of the significance of the teacher's social image and status in foreign countries is presented. In the empirical part, the methodology and results of the research are presented, which analyze the social role of the teacher in 1920-1930s and the 21st century Lithuania.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas.....	12
1. Mokytojo socialinis vaidmuo: teorinis požiūris	14
1.1. Mokytojo vaidmens samprata	14
1.2. Mokytojo socialinio vaidmuo ir jo reikšmė	16
1.3. Socialinių pokyčių poveikis mokytojo vaidmeniui	22
2. Mokytojų socialinio vaidmens ir statuso reikšmės užsienio šalyse vertinimas	26
3. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje tyrimo metodologija	35
4. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje tyrimo rezultatai.....	38
4.1. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje tyrimo rezultatai.....	38
4.2. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos XXI amžiaus Lietuvoje tyrimo rezultatai	47
4.3. Tyrimo rezultatų aptarimas.....	54
Išvados	58
Literatūros sąrašas	59
Informacijos šaltinių sąrašas	62
Priedai.....	64
1 priedas. Naudoti straipsniai iš naujienų portalų	64
2 priedas. Naudoti straipsniai iš www.epaveldas.lt	66

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Mokytojo socialiniai vaidmenys.....	18
2 lentelė. Mokytojo statuso kontekstiniai veiksniai bei su jais susiję aspektai.....	26
3 lentelė. Mokytojo profesijos statuso kaita pagal šalis 2013 m. ir 2018 m.	27
4 lentelė. Vidutinis mokytojo algos ir mokytojo statusas 2013 m. ir 2018 m.	30
5 lentelė. Mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo reikšmė.....	40
6 lentelė. Mokytojo konfliktingo vaidmens su religija aspektai.....	43
7 lentelė. Mokytojo darbo sąlygos tarpukariu.....	45
8 lentelė. Mokytojo vaidmens socialinė raiška tarpukario ir XXI a. Lietuvoje.....	54

Paveikslų sąrašas

1 pav. Socialinių vaidmenų bruožai.....	18
2 pav. Žiniasklaidos požiūris į mokytojus.....	31
3 pav. Tyrimo loginė schema.....	35
4 pav. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje teminis žemėlapis.....	38
5 pav. 1936 m. skelbimas „Geriausi elementoriai“.....	41
6 pav. 1931 m. kvietimas prenumeruoti „Mokykla ir gyvenimas“ pedagoginį žurnalą.....	42
7 pav. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos XXI a. Lietuvoje teminis žemėlapis.....	48
8 pav. XXI a. mokytojo socialinis vaidmuo	49
9 pav. XXI a. mokytojo ugdomoji veikla....	50

Santrumpų ir terminų sąrašas

Terminai:

Mokytojas - asmuo, kurį visuomenė ir švietimo institucija pripažino tinkamu vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų švietimui ir auklėjimui. Jis įgyvendina socialinius ugdymo tikslus ir uždavinius, suteikdamas studentams įgūdžių ir teorinių bei praktinių žinių. Mokytojas yra ugdymo proceso vadovas ir organizatorius, nes išmano pedagogiką, didaktiką ir mokymo metodus, kurie yra susisteminti žmogaus išgyvenimai ir ugdymo menas (Murati, 2015).

Mokytojo vaidmuo – padėtis ar paskirtis, kurią mokytojas turi situacijoje, organizacijoje, visuomenėje ar santykiuose (Murati, 2015).

Socialiniai pokyčiai – socialinės struktūros mechanizmų pasikeitimas, kuriam būdingi kultūrinių simbolių, elgesio taisyklių, socialinių organizacijų ar vertybių sistemų pokyčiai (Akujobi & Jack, 2017).

Socialinis vaidmuo - subjekto padėtis socialinėje grupėje (Umar & Rathakrishnan, 2012).

Įvadas

Šiuolaikinis amžius su dinamiška plėtra, naujomis technologijomis ir pažanga įvairiose gyvenimo srityse yra viena iš priežasčių, kodėl gerbiami ir kodėl žavimasi novatoriais, tokiais kaip mokslininkai, verslininkai ir menininkai. Tačiau kartais neteisingai pamirštami tylūs progreso herojai - mokytojai. Tiesa gana paprasta – kaip ir švietimo svarba, taip ir mokytojų vaidmuo visuomenėje yra labai svarbus, reikšmingas ir vertingas. Mokytojai daro didelę įtaką visuomenei, kurioje jie gyvena. Mokinius labai paveikia mokytojo atsidavimas, charakteris, kompetencija ir moralinis įsipareigojimas – jis ar ji tampa pavyzdžiu savo mokiniams.

Dėl besikeičiančios visuomenės prigimties mokytojai atlieka vis svarbesnį vaidmenį: vos pajutus pokyčių poveikį, iškyla naujos problemos ir naujos galios (nors ir išlieka ankstesnės pareigos). Pavyzdžiui, mokytojų vaidmenys tampa sudėtingesni; dėl naujovių gausėjimo pedagoginis personalas patiria darbo krūvio perteklių; pakeitimams įgyvendinti skiriama vis mažiau laiko; keičiasi uždaviniai ir tikslai; kadangi mokytojų žinios nuolat kritikuojamos, jų darbas praranda savo pozicijas, o mokymosi visą gyvenimą samprata sparčių pokyčių akivaizdoje tampa vis ryškesnė (Bubeliene, 2006). Nepaisant šių aspektų, išlieka suteikiamo išsilavinimo mokiniui svarba.

Išsilavinimas, kurį padeda įgauti mokytojai, vaidina svarbiausią vaidmenį individo vystymuisi ir pažangai. Tai daro įtaką jų socialiniam statusui ir yra svarbiausias ekonominės gerovės ir socialinės emancipacijos veiksnys. Sociologiniu požiūriu švietimo tobulinimas vyksta ne vien dėl individualių poreikių, bet kyla ir vystosi taip, kad atitiktų visuomenės poreikius. Bet kurios visuomenės švietimo sistema yra svarbi visai socialinei sistemai (Becirović & Akbarov, 2015), todėl mokytojo socialinis vaidmuo yra svarbus, siekiant ne tik įgyvendinti ugdymo programas, patenkinti mokinių mokymosi poreikius, bet ir prisidėti prie visuomenės socialinių pokyčių.

Mokytojų vaidmenys šiuolaikinėse ugdymo sistemose yra daug įvairesni ir jiems tenka didesnė atsakomybė, palyginti su mokytojais prieš kelis dešimtmečius. Mokytojas turi labai gerai žinoti mokymo turinį, jis turi palengvinti mokymąsi, mokyti savo mokinius, kaip mokytis, ugdyti juose tiek moralinius, tiek etinius principus ir panašiai (Makovec, 2018). Be to, mokytojas turi rūpintis savo mokinių psichologine pusiausvyra, padėti jiems socialinėje integracijoje, ugdyti tarpkultūrines vertybes, mokyti apie sveikatos išsaugojimą, narkotinių medžiagų keliamą pavojų, ugdyti teigiamą požiūrį į kitus, ypač į tuos, kurie turi mokymosi negalią (inkliuzinis ugdymas) ir yra kuo nors kitokie (Becirović & Akbarov, 2015). Greta šių aspektų mokytojas turi atitikti reikalavimus pagal turimą mokytojo statusą visuomenės akyse, t. y. įgyvendinti savo kaip mokytojo socialinį vaidmenį (Umar & Rathakrishnan, 2012). Tačiau teigiama, jog mokytojui priskiriama daugiau vaidmenų, nei vienas žmogus pajėgtų susidoroti. Be to, kai kurie nauji vaidmenys yra tik funkcijos, nes iš mokytojų tikimasi, kad jie reaguos į skirtingus poreikius ir situacijas (Przybylska, 2011).

Atkreiptinas dėmesys, kad mokytojo socialinį vaidmenį apibrėžia kultūriniai ir socialiniai įvykiai bei aplinka, jie įtakoja mokytojo vaidmenų sampratos skirtumus įvairiose kultūrose, visuomenėse, įskaitant geografinę aplinką bei laikotarpį (Makovec, 2018). Tai reiškia, kad socialinis mokytojo vaidmuo kinta priklausomai nuo geografinės vietos, laikotarpio, kultūrinių bei socialinių įvykių.

Tyrimo problema. Kokie yra dominuojantys mokytojo socialinio vaidmens raiškos ypatumai tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje?

Projekto objektas - mokytojo socialinio vaidmens raiška.

Projekto tikslas – palyginti mokytojo socialinio vaidmens raišką tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje.

Projekto uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokytojo socialinio vaidmens sampratą.
2. Įvertinti mokytojo socialinio vaidmens ir statuso reikšmę užsienio šalyse.
3. Atlikti mokytojo socialinio vaidmens tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje raiškos žiniasklaidoje lyginamąją analizę.

Projekto metodai. Šiame darbe panaudoti tokie tyrimo metodai:

Duomenų rinkimui:

Mokslinės literatūros analizė – naudojant šį metodą, buvo analizuojamos, lyginamos, sisteminamos konceptualios žinios apie mokytojo socialinio vaidmens sampratą, kaitą ir kitus ypatumus.

Antrinių duomenų analizė - apima esamo duomenų rinkinio, kurį anksčiau rinko kitas tyrėjas, analizę, dažniausiai kitam tyrimo klausimui. Naudojant šį metodą buvo analizuojamas Pasaulinis mokytojų statuso indeksas, atskleidžiantis mokytojo statuso ypatumus užsienio šalyse.

Duomenų analizei:

- *Turinio analizė* - kokybinės analizės rūšis, kuri suteikia galimybę plačiau suprasti bet kurios problemos potencialą. Turinio analizė leidžia tyrėjui gausų duomenų kiekį atskleisti per suformuluotus kriterijus, kurios atspindi tyrimo dalyvių patirtis (Guest, MacQueen, & Namey, 2012).

Projekto struktūra. Šį projektą sudaro įvadas, teorinė dalis, analitinė bei empirinė dalys, išvados, rekomendacijos. Teorinėje dalyje atliekama mokytojo socialinio vaidmens teorinė analizė – atskleidžiama mokytojo socialinio vaidmens samprata ir socialinių pokyčių poveikis mokytojo socialiniam vaidmeniui. Analitinėje dalyje atliekama mokytojo socialinio vaidmens ir statuso reikšmės užsienio šalyse analizė. Empirinėje dalyje pateikiama atlikto tyrimo metodika bei rezultatai, kuriuose analizuojamas mokytojo socialinis vaidmuo tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje. Pateikiamos nagrinėtos problemos išvados bei rekomendacijos.

Projektą sudaro 71 puslapis (su priedais), 8 lentelės, 8 paveikslai, 2 priedai. Panaudoti 51 mokslinės literatūros šaltiniai ir 17 informacijos šaltinių.

1. Mokytojo socialinis vaidmuo: teorinis požiūris

Šioje darbo dalyje atliekama teorinė mokytojo socialinio vaidmens analizė. Pirmame poskyryje atskleidžiama mokytojo vaidmens samprata bei aptariama vaidmenų gausas. Antrame poskyryje analizuojami mokytojo socialiniai vaidmenys ir jų požymiai. Trečiame poskyryje teoriniu lygmeniu vertinamas socialinių pokyčių poveikis mokytojo vaidmeniui.

1.1. Mokytojo vaidmens samprata

Žodis vaidmuo yra kilęs iš prancūzų kalbos žodžio *role*, reiškiančio vaidmenį. Analizuojant žodyną pateikiamas vaidmens reikšmės, galima pastebėti, kad žodis „vaidmuo“ aiškinamas keliomis prasmėmis:

- padėtis ar paskirtis, kurią kažkas turi situacijoje, organizacijoje, visuomenėje ar santykiuose;
- asmuo, kurį aktorius reprezentuoja filme ar spektaklyje;
- pareiga ar nauda, kurią kažkas paprastai turi arba iš kurio tikimasi šios pareigos ar naudos (Kembridžo žodynas, 2022).

Vaidmens samprata yra labai plati ir peržengia apgalvoto pasirodymo idėją, nors terminas „vaidmuo“ pasiskolintas iš scenos menų. Dramaturgai pripažino vaidmenų svarbą „tikrame“ gyvenime daug anksčiau nei kas nors tai apibrėžė socialiniuose moksluose (Vilar Beltrán, 2010). Tijūnėlienė (2002, p. 75), remdamasi Jovaiša, teigia, kad žodžio vaidmuo prasmė dvejopa: pirmoji reikšmė apima „socialinę, pedagoginę, psichologinę ar kitokią svarbą, dalyvavimo reikšmę, įtakos kam nors mastą“, o antroji reikšmė yra „veiklos ar programos vykdymas pagal kitų sukurtą projektą, planą, programą“. Socialinis vaidmuo, apie kurį kalbama šio darbo 1.2. poskyryje yra kitoks savo esme, funkcijomis ir struktūra.

Vertinat žodį „vaidmuo“ šio darbo kontekste, galima teigti, kad vaidmeniu laikytina padėtis ar paskirtis, kurią kažkas (šiuo atveju – mokytojas) turi situacijoje, organizacijoje, visuomenėje ar santykiuose. Mokytojas bendriausia prasme reiškia asmenį, kuris veda pamokas (Murati, 2015). Švietimo kontekste mokytojo vaidmuo yra svarbiausias. Teigiama, kad mokytojas vaidina svarbų vaidmenį ugdymo plėtroje, kurioje jis ar ji gali aktyviai dalyvauti kaip iniciatorius ar kitų sugalvotų planų aiškintojas (McCann & Johannessen, 2015). Mokytojai atlieka svarbų bei lemiamą vaidmenį žmogaus raidoje apskritai. Jie yra atviros ir paslėptos jėgos, slypinčios už akademinę ir mokinių elgesio vystymąsi kiekviename mokymosi etape (Dar, 2015). Mokytojas yra asmuo, kurį visuomenė ir švietimo institucija pripažino tinkamu vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų švietimui ir auklėjimui. Jis įgyvendina socialinius ugdymo tikslus ir uždavinius, suteikdamas studentams įgūdžių ir teorinių bei praktinių žinių. Mokytojas yra ugdymo proceso vadovas ir organizatorius, nes išmano pedagogiką, didaktiką ir mokymo metodus, kurie yra susisteminti žmogaus išgyvenimai ir ugdymo menas (Murati, 2015). Mokytojo vaidmuo yra susijęs su tuo, ką asmenys iš tikrųjų daro (jų pačių elgesiu), o asmens vaidmenį taip pat gali įtakoti laukiami veiksmai, ypač pačių asmenų (t. y. pačių mokytojų) lūkesčiai. arba kitų (mokinių, studentų, tėvų, kolegų, mokyklų vadovų, visuomenės ir kt.) lūkesčiai (Makovec, 2018).

Tijūnėlienės (2002) teigimu, mokytojas, kaip švietime dalyvaujanti figūra, yra kviečiamas šeimos ir visuomenės, kad padėtų žmogui tobulėti. Atsižvelgdamas į imanentinį ugdymo tikslą, jis atlieka įvairias pareigas, siekdamas įgyvendinti socialinę tvarką. Vaidmenys kyla iš mokytojo pareigų (Tijūnėlienė, 2002). Mokytojo pareigos valstybėje įprastai apibrėžiamos teisės aktais. Pavyzdžiui,

žvelgiant į Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (2011) 49 straipsnyje įtvirtintas mokytojo pareigas, galima teigti, kad mokytojas atlieka mokinių saugumo ir geros kokybės ugdymo užtikrintojo („užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą“), žinių perteikėjo („suprantamai ir aiškiai, taisyklinga lietuvių kalba perteikti ugdymo turinį“), mokinių nuostatų ugdytojo („ugdyti tvirtas mokinių dorovės, pilietines, tautines ir patriotines nuostatas“), teisės normų ir etikos reikalavimų vykdytojo („laikytis švietimo įstaigų nusistatytų etikos normų ir švietimo įstaigos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų“), motyvatoriaus („stiprinti mokymosi motyvaciją“), pagalbininko („suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių“), vertintojo („nešališkai vertinti mokinių mokymosi pasiekimus“), informatoriaus (mokinius „informuoti apie mokymosi pažangą“; „informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaiko būklę, ugdymo ir ugdymosi poreikius, pažangą, mokyklos lankymą ir elgesį“), tarpininko („bendradarbiauti su kitais mokytojais, kad būtų pasiekti mokymo tikslai“) vaidmenis.

Reikia atkreipti dėmesį, kad pedagoginėje literatūroje mokytojo vaidmenų, susijusių su ugdymo procesu, sąrašas yra itin gausus. Teigiama, kad mokytojai ugdymo procese atlieka keletą vaidmenų: nuo tarpasmeninio bendravimo eksperto, kuris bendrauja ir kuria santykius su mokiniais, iki instruktoriaus, dėstančio konkretų dalyką (Balyer & Özcan, 2020). Mokytojas gali būti įvardijamas kaip mokytojo-auklėtojas, lavintojas, klasės lyderis, mokinių draugas ir globėjas (Tijūnėlienė, 2002); auklėtojas, informatorius, autoritetas, skatintojas (Rugevičiūtė, 2004); „mokymosi organizatorius, mokymosi sąlygų kūrėjas, patarėjas, partneris, tarpininkas tarp mokinio ir įvairių šiuolaikinių informacijos šaltinių“, partneris, konsultantas, dalyvis, padėjėjas, skatintojas (Bubelienė, 2006, p. 56); taip pat kaip žinių perteikėjas ir vertintojas, teisėjas, pagalbininkas, instruktorius (Čiužas, 2007); patarėjas, metodininkas, tyrėjas, mokymosi skatintojas, konsultantas (Rutkienė ir Zuzevičiūtė, 2009); mokytojas treneris, mokymosi katalizatorius, mokymosi organizatorius, mokymosi galimybių kūrėjas, mokymosi patarėjas ir partneris, tarpininkas tarp mokinio ir įvairių šiuolaikinių informacijos šaltinių, inovatorius, mokymosi aplinkos kūrėjas (Galaiuskienė, 2009); pagalbininkas, vadovas, mentorius, vadovas, lektorius, informacijos teikėjas, asistentas, motyvatorius, planuotojas, techninis rėmėjas, vertintojas, išteklių kūrėjas, sektinas pavyzdys, draugiškos socialinės aplinkos kūrėjas (Podgoršek, Starčič & Kacjan, 2019). Taigi, galima teigti, kad mokytojo vaidmenys ugdymo procese apima auklėtoją, dalyko dėstytoją, instruktorių, lyderį/vadovą, draugą ir globėją, mokymosi proceso organizatorių, mokymosi sąlygų kūrėją, žinių perteikėją ir vertintoją, autoritetą ir sektiną pavyzdį, partnerį, konsultantą, pagalbininką, motyvatorių/skatintoją, tarpininką, inovatorių, mentorių, planuotoją, išteklių kūrėją ir kt.

Tačiau, anot Vilar Beltrán (2010), iš esmės mokytojai klasėje atlieka du pagrindinius vaidmenis:

1. sudaro sąlygas, kuriomis galėtų vykti mokymasis: socialinė mokymo pusė;
2. įvairiomis priemonėmis perteikia besimokantiems žinias: į užduotis orientuota mokymo pusė.

Pirmoji yra žinoma kaip „įgalinimo“ arba valdymo funkcija, tinkamų mokymo sąlygų ir priemonių paieška, o antroji – instruktavimo funkcija, kai mokytojas yra vadinamasis „instruktorius“. Šie vaidmenys papildo vienas kitą; pastarasis būtų daugiau ar mažiau neįmanomas be pirmojo. Praktikoje labai sunku atskirti šiuos du dalykus ir dažnai vienas veiksmas klasėje gali atlikti abi funkcijas vienu metu (Vilar Beltrán, 2010).

Kaip teigia Balyer ir Özcan (2020), nepaisant mokytojo vaidmenų gausos, kuriuos jie atlieka ugdomosios veiklos metu, šie mokytojo vaidmenys yra techniniai. Atlikdami techninius vaidmenis, mokytojai sutelkia dėmesį į įprastas pagrindines švietimo užduotis, tačiau greta techninių vaidmenų egzistuoja ir socialiniai vaidmenys, kurių metu atliekama daugybė socialinių užduočių. Tačiau pastebima tendencija suvaržyti savo techninius vaidmenis, atitinkamai, tai riboja mokytojų socialinius vaidmenis, dėl gali būti prarandamas susidomėjimas ir suvokimą apie savo socialinius vaidmenis (Balyer & Özcan, 2020). Pabrėžiama, kad mokytojai atlieka dvigubus vaidmenis – savo gyvenime už mokyklos ribų ir vaidmenis mokykloje. Šiame amžiuje mokytojai yra daug geriau matomi savo socialinėje aplinkoje, lankydami savo mokinių namuose ir bendraudami su tėvais ir jų mokiniais (Umar & Rathakrishnan, 2012). Plačiau apie mokytojo socialinį vaidmenį kalbama šio darbo 1.2. poskyryje.

Apibendrinant galima teigti, kad vaidmeniu laikytina padėtis ar paskirtis, kurią kažkas (šiuo atveju – mokytojas) turi situacijoje, organizacijoje, visuomenėje ar santykiuose. Mokytojo vaidmenys ugdymo procese apima auklėtoją, dalyko dėstytoją, instruktorių, lyderį/vadovą, draugą ir globėją, mokymosi proceso organizatorių, mokymosi sąlygų kūrėją, žinių perteikėją ir vertintoją, autoritetą ir sektingą pavyzdį, partnerį, konsultantą, pagalbininką, motyvatorių/skatintoją, tarpininką, inovatorių, mentorių, planuotoją, išteklių kūrėją ir kt. Pabrėžiama, kad mokytojai atlieka dvigubus vaidmenis – savo gyvenime už mokyklos ribų ir vaidmenis mokykloje. Mokytojo vaidmuo yra susijęs su tuo, ką asmenys iš tikrųjų daro (jų pačių elgesiu), o asmens vaidmenį taip pat gali įtakoti laukiami veiksmai, ypač pačių asmenų (t. y. pačių mokytojų) lūkesčiai. arba kitų (mokinių, studentų, tėvų, kolegų, mokyklų vadovų, visuomenės ir kt.) lūkesčiai.

1.2. Mokytojo socialinis vaidmuo ir jo reikšmė

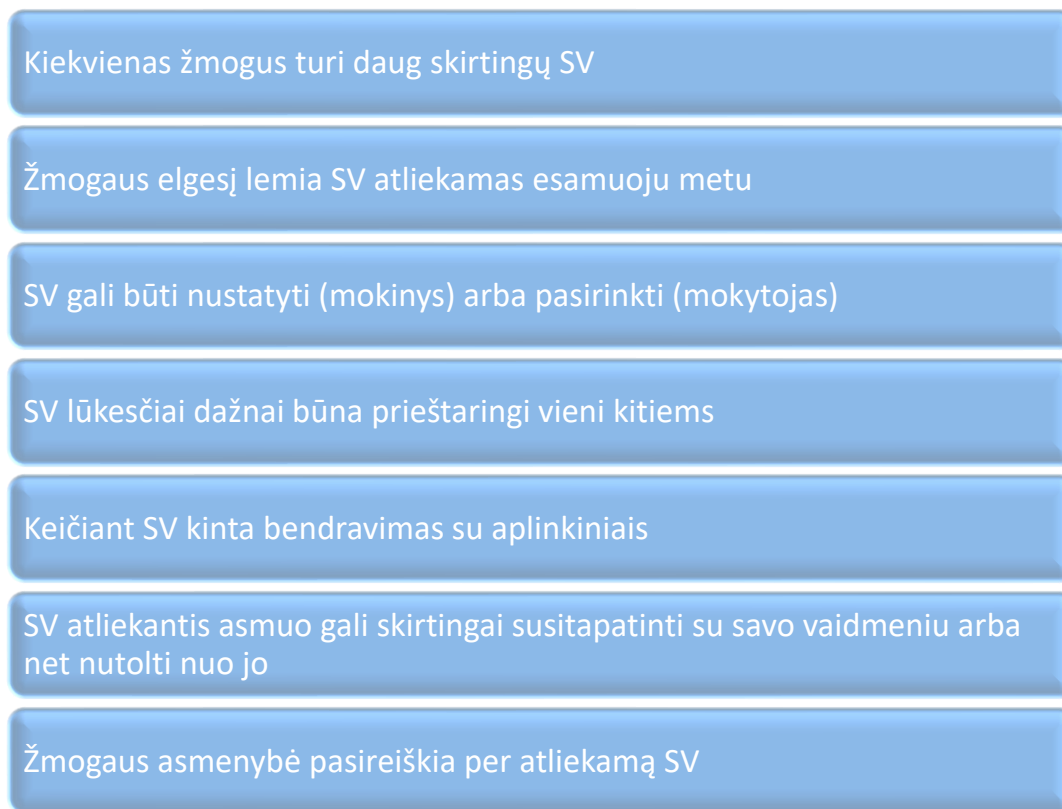
Žodis „socialinis“ yra kilęs iš „societas“, reiškiančio ryšį ir visuomenę. Šis lotyniškas posakis savo ruožtu kilęs iš „socius“ (draugas, giminaitis / giminaitis). Lotynų kalboje žodis „socialis“ reiškia draugiškumą ir socialumą. Posakis, kad žmogus yra draugiškas, pats savaime palaiko socialinį santykį: yra draugiškas kažkam. Žodis „socialus“ turi keletą reikšmių – kasdieniame lygmenyje socialumas laikomas individo savybe (socialus žmogus ieško kontaktų ir mėgaujasi draugija), socialinėje psichologijoje bet koks abipusis žmogaus poveikis vadinamas socialiniu (nepriklausomai nuo lygio); socialinėje pedagogikoje socialinis reiškia norą bendradarbiauti, taip pat padėti kitiems ir gebėjimą solidarizuotis. Kai kuriose srityse (Baltijos šalyse, Skandinavijoje, Vokietijoje) žodžio „socialinis“ vartojimas yra siauresnis nei „visuomeninis“ – pavyzdžiui, kalbant apie žmones, kuriems reikia pagalbos, ir apie tai, kaip juos palaikyti. Šiuo atveju žodis „socialinis“ turi priešingą reikšmę nei žodis „ekonominis“ (Leino, 2013). Tarp socialinių sąvokų ypač svarbūs socialiniai vaidmenys, tokie kaip profesorius ar prezidentas. Vaidmenys yra sąvokos, kurias tam tikri subjektai gali „vaidinti“ (neatsitiktinai ir laikinai), kai jie užmezga ryšius su kitais subjektais (Masolo et al., 2014).

Socialinio vaidmens samprata buvo analizuojama daugiau nei 100 metų. Todėl termino reikšmė yra plati ir įvairiose srityse skiriasi (Masolo et al., 2014). Kai žmonės sąveikauja, jie veikia tokiais būdais, kuriuos įgalina ir riboja socialinė struktūra: socialinis kontekstas, veiksmų istorija, sąveikos struktūros ir savybės, kurias žmonės suteikia sąveikai. Socialiniai vaidmenys apima šias dimensijas, pateikdami prasmų sistemą, kuri apibrėžia alternatyvius veiksmus ir nustato struktūrą, kas nusprendžia su kuo bendrauti, tam tikromis sąlygomis ir aplinkybėmis. Socialiniai vaidmenys yra esminis langas į pagrindinę socialinę sąveikos struktūrą, kurį mokslininkai gali panaudoti norėdami atskirti tiriamuosius ir paaiškinti, kaip ir kodėl žmonės elgiasi taip, kaip elgiasi (Gleave, Welser,

Lento & Smith, 2009). Balyer ir Özcan (2020), analizuodami socialinio vaidmens sąvokas, nurodo, jog mokslinėje literatūroje pateikiami įvairūs šio vaidmens apibrėžimai, tačiau savo esme jie yra panašūs. Bendriausia prasme, socialiniu vaidmeniu gali būti laikoma subjekto padėtis socialinėje grupėje (Umar & Rathakrishnan, 2012). Socialinis vaidmuo gali būti suvokiamas ir kaip bendravimas, kuriuo žmonės kuria ir palaiko socialinius santykius, taip pat įvairiais būdais daro įtaką kitiems žmonėms (Makovec, 2018). Socialinis vaidmuo apima apibrėžtą veiksmų, priskirtų kiekvienam visuomenės individui, rinkinį (Masolo et al., 2014). Socialinis vaidmuo taip pat gali reikšti standartizuotą elgesį, kurio tikimasi iš tam tikrą socialinį statusą turinčių žmonių (Balyer & Özcan, 2020). Socialinis vaidmuo (rolė) yra kitoks savo esme, funkcijomis ir struktūra - jis atliekamas, atsižvelgiant į individo socialinį statusą. Dėl savo statuso, t. y., užimamų pareigų, pareigų, tikimasi, kad vaidmuo bus atliktas taip, kaip to reikalauja tas statusas. Kai žmogus atlieka socialinį vaidmenį, jis išsiugdo skirtingą savimone. Tas pats asmuo gali atlikti kelis socialinius vaidmenis. Atitinkamai, mokytojo statusas reikalauja gerai atlikti jam būdingus veiksmus (Tijūnėlienė, 2002). Taigi, socialinis vaidmuo gali būti apibrėžiamas kaip tam tikra padėtis ir elgesys visuomenėje, kurio tikimasi iš tam tikrą socialinį statusą turinčio asmens. Teigiama, kad tas pats asmuo gali atlikti kelis socialinius vaidmenis, pavyzdžiui, mokytojo, tėvo, brolio ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad socialinių vaidmenų diapazonas, žinoma, labai skirsis priklausomai nuo asmens išteklių – pinigų, amžiaus, išvaizdos, kalbos, išsilavinimo ir pan. Socialinė klasė čia yra pagrindinis veiksnys. Tačiau apskritai atrodo, kad sudėtinga visuomenė suteikia vis įvairesnių socialinių vaidmenų, atvirų pasirinkimui ar konkurencijai, ir tai turi būti laikoma svarbiu asmeninės laisvės aspektu (Vilar Beltrán, 2010).

Masolo et al. (2014) teigimu, socialiniai vaidmenys pasižymi keturiais pagrindiniais bruožais: (1) *vaidmenys yra „savybės“* (pagrindinė šios prielaidos idėja yra ta, kad vaidmenis gali „nulemti“ skirtingi subjektai, t. y. vaidmenų terminologijoje skirtingi subjektai gali atlikti tą patį vaidmenį); (2) *vaidmenys nėra statiški ir turi „dinamines“ savybes*, pavyzdžiui, galima vienu metu atlikti skirtingus vaidmenis, taip pat vaidmenis pakeisti (apskritai atlikti vaidmenį nėra būtina), atlikti tą patį vaidmenį kelis kartus, vienu metu arba skirtingu metu arba vaidmenį gali atlikti skirtingi subjektai vienu metu arba skirtingu laiku; (3) *vaidmenys yra santykinio pobūdžio* – priklauso nuo „išorinių“ savybių; (4) *vaidmenys yra susieti su kontekstais* (santykiais, įvykiais ir pan.). Vilar Beltrán (2010) apibrėžia analogiškus analogiškus socialinio vaidmens bruožus, kurie pateikiami paveikslėlyje:

Pav. 1. Socialinių vaidmenų bruožai. (Sudaryta autorės pagal Vilar – Bertran, 2010)

Žvelgiant į pateiktus socialinio vaidmens bruožus, galima teigti, kad pasirinktas socialinis vaidmuo (mokytojas) nulemia tam tikrą jo elgesį, tačiau greta šio vaidmens mokytojas gali atlikti ir kitus vaidmenis visuomenėje. Tiek mokytojas, tiek mokiniai ar visuomenė turi lūkesčius mokytojo socialiniam vaidmeniui. Be to, mokytojas gali susitapatinti su savo vaidmeniu arba nutolti nuo jo.

Kaip jau buvo minėta, mokytojo vaidmuo yra dvigubas – klasėje ir už jos ribų, t. y. visuomenėje (Umar & Rathakrishnan, 2012). Tai reiškia, kad mokytojai kaip pirmieji, kurie susidūrę su aplinkos iššūkiu, moko mokinius, kaip išspręsti problemą sudėtingose situacijose. Tikimasi, kad mokytojai suteiks galimybę besimokantiejiems įgyti ne tik įgūdžių, bet ir išmokti suprasti įvairius kultūros ir visuomenės aspektus, ugdyti vertybes, įgūdžių požiūrį ir išgyvenimo kompetencijas (Fauziah et al., 2021). Atlikdami savo, kaip pedagogo, vaidmenį, mokytojai susiduria su daugybe iššūkių, o profesija apima daugiau nei pats tik vaikų ir jaunimo ugdymas. Mokytojo socialinė padėtis priklauso nuo jo pasiekimų mokykloje vertės ir elgesio už mokyklos ribų. Tai, be abejo, priklauso nuo visuomenės, kurioje mokomasi, ir nuo mokytojo vaidmens interpretavimo skirtumų, taigi ir nuo mokytojo vaidmens įvairovės (Banda & Mutambo, 2016).

Taigi, mokytojų svarbą patvirtina tai, kad tai viena iš nedaugelio profesijų, turinčių įvairialypį ir platų poveikį visuomenei. Taigi, mokytojo socialinių vaidmenų yra nemažai, o jų svarba pasireiškia per atliekamas funkcijas. Šie socialiniai vaidmenys pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Mokytojo socialiniai vaidmenys (sudaryta autorės)

Vaidmuo	Vaidmens esmė
Mokytojas	Mokytojai moko vaikus ir daro didelę įtaką jų etinių įsitikinimų formavimuisi.
Žinių perteikėjas	Mokytojas perteikia žinias, įgūdžius ir įrankius, reikalingus sėkmei gyvenime.

Sektinas pavyzdys	Mokytojas yra tas, į kurį jo mokiniai nori lygiuotis dėl savo savybių, išsilavinimo ir požiūrių.
Iniciatorius	Savo darbu mokytojai moko mokinius tapti produktyviais visuomenės nariais, taip padėdami visuomenei klestėti.
Įkvėpėjas	Mokytojas skiepija savo mokiniams pasitikėjimą, skatindamas siekti aukštų tikslų ir siekti užsibrėžtų tikslų.
Žinių ir vertybių saugotojas	Perteikdamas žinias ir vertybes, kuriomis remiasi žmonių civilizacija, mokytojas taip pat saugo juos nuo užmaršties.
Progreso skatintojas	Mokytojas taip pat palaiko ir įgalina pažangą, naujas žinias ir kilnias idėjas, padedančias atrasti naujas sritis, tobulėti kaip civilizacijai.
Palaikytojas	Mokytojas visada yra šalia savo mokinių, palaiko juos kilniose pastangose ir tiksluose.

Galima atkreipti dėmesį, kad dalis pateikiamų mokytojo socialinių vaidmenų labiau sietini su techniniais ugdymo aspektais (mokymu, žinių perteikimu, mokinių palaikymu), tačiau likusi dalis sietina su kitais aspektais, pavyzdžiui, mokytoju siekiu būti sektinu pavyzdžiu, mokinių mokymu būti produktyviais visuomenės nariais, žinių ir vertybių saugojimu, pažangos visuomenėje skatinimu.

Teigiama, kad pagrindinė mokytojų pareiga yra instrukuoti mokinius ugdymo procese. Mokytojai taip pat yra pagrindiniai veikėjai, skatinantys socialiai atsakingą jaunų žmonių elgesį; dėl to visuomenė nustato mokytojams elgesio standartus, kurių nesitiki iš kitų profesijų (Banda & Mutambo, 2016). Žvelgiant į tokį apibrėžimą, galima būtų teigti, kad mokytojai atlieka *socialiai atsakingo elgesio skatintojo vaidmenį*. Teigiama, kad visuomenė į mokytoją žiūri kaip į pagrindinį veiksnį skatinant socialiai atsakingą jaunų žmonių elgesį. Šiuo tikslu visuomenė nustato mokytojams elgesio standartus, kurių nesitiki iš kitų profesijų (Banda & Mutambo, 2016). Socialinė atsakomybė vertinama ne tik kaip norminis elgesys (pareigos suvokimas, poreikis laikytis socialinių normų, priešintis pareigų pažeidimams), bet ir pasirengimas būti įtrauktam į visuomenei reikšmingą veiklą, taip prisidedant prie visuomenės vystymosi (Harlanova, Shirochenkova, Yalakaeva & Ulyanova, 2019). Kaip teigia Sihem (2013), mokytojo pareiga yra sukurti ugdančią ir svetingą mokymosi aplinką visiems mokiniams ir rimtai vertinti savo įtaką. Mokytojas gali daryti įtaką tai, apie ką mokiniai kalba, kaip jie galvoja ir kuo tampa. Socialinė atsakomybė reikalauja, kad mokytojas ne tik rūpintųsi tikrais mokiniais; bet taip pat turi juos suprasti ir paruošti bei parodyti, kaip tinka būsimai bendruomenei (Sihem, 2013). Taigi, mokytojai atlieka socialiai atsakingo elgesio skatintojo vaidmenį, sukuriant ugdančią ir svetingą mokymosi aplinką visiems mokiniams bei paruošiant mokinius būsimam gyvenimui bendruomenėje.

Greta vaikų ir jaunuolių socialinės atsakomybės skatinimo, mokytojai žinių visuomenėje turi būti *bendruomenių ambasadoriai, demokratijos skeleidėjai bei socialinių pokyčių skatintojai* (Przybylska, 2011). Sąvoka „bendruomenė“ gali reikšti ribotas geografines vietas, pavyzdžiui, rajonų atveju, arba panašių interesų ir tikslų turinčių asmenų santykius ar tinklus, kurie gali apimti arba peržengti geografines ribas (Sanders & Galindo, 2014). Mokytojai svarbūs mokyklos bendruomenės nariai, skatinantys jos sėkmę ir tobulėjimą, stovintys šalia savo mokytojų kolegų, padedantys ir pataria jaunesniems mokytojams, atsižvelgiantys į vyresniųjų patirtį ir remiantys bendrą mokyklos politiką (Tam, 2015). Kita vertus, mokytojai yra ir visuomenės bendruomenių nariai. Daugelyje pasaulio visuomenių į mokytojus žiūrima kaip į asmenis, kurie gali padėti pasiekti teigiamų pokyčių žmonių gyvenime ir bendruomenėse. Jie laikomi natūraliais lyderiais, galinčiais patarti įvairiais bendruomenės reikalais. Pavyzdžiui, daugelyje pasaulio pietų šalių mokytojai laikomi pagrindiniais veikėjais užtikrinant pokyčius bendruomenėse (Bourn, 2016). Mokytojas kaip socialinių pokyčių

agentas sąveikauja su įvairaus amžiaus ir mąstymo rėmų mokiniais, siekdamas užtikrinti platų išsilavinimą. Anot Bourn (2016), reikia pripažinti, kad pokyčiai gali įvykti ir vyksta įvairiais lygiais besimokančiojo viduje ir aplink jį - mokykloje, bendruomenėje ir platesnėje visuomenėje. Tai taip pat reiškia pripažinimą, kad jei mokymasis savaime vertinamas kaip transformuojantis, poveikis visuomenei gali būti vertinamas tiesiogiai pagal ugdymo proceso poveikį. Kitas aspektas yra tas, kad mokytojo, kaip socialinių pokyčių agento, samprata reiškia, kad mokytojus rengiančios institucijos turėtų sutelkti dėmesį į pokyčius ir tobulėjimą mokytojų rengime, mokyklose ir visuomenėje (Snoek, 2017).

Teigiama, kad mokytojas neturi specifinio vaidmens, palyginti su kitų profesijų atstovais, pavyzdžiui, gydytoju ar teisininkais, kurių vaidmenis diktuoja atitinkamai pacientas ir klientas. Mokytojas atlieka įvairius vaidmenis, įskaitant instruktoriaus, teisėjo, moralisto, įstatymų leidėjo, policininko, patarėjo, žemės ūkio pareigūno, draugo, kunigo ir daug kitų vaidmenų (Banda & Mutambo, 2016). Anot Przybylskos (2011) mokytojo socialiniai vaidmenys yra terapeutas, kūrėjas, tyrinėtojas, vadovas, patarėjas, intelektualas, animatorius, etikas, filosofas, europietis ir patriotas, pagalbininkas, vertintojas, vadovas, vadybininkas ir daugelis kitų. Priskirti vaidmenys sutvirtina skirtingus mokslininkų, visuomenės ir tikriausiai tik iš dalies studentų lūkesčius. Atsižvelgiant į teorines prielaidas, atrodo, kad mokytojui priskiriama daugiau vaidmenų, nei vienas žmogus pajėgtų susidoroti. Būtų sunku kiekvieną vaidmenį priskirti vienam pagrindiniam vaidmeniui, nes jie prasiskverbia vienas į kitą. Be to, kai kurie nauji vaidmenys yra tik funkcijos, nes iš mokytojų tikimasi, kad jie reaguos į skirtingus poreikius ir situacijas. Taigi, galima teigti, kad mokytojas neturi vieno specifinio socialinio vaidmens, tačiau visuomenė galimai jam priskiria per daug vaidmenų bei lūkesčių, jog tie vaidmenys bus įgyvendinti.

Kaip teigia Makovec (2018), mokytojo socialinį vaidmenį įtakojantys veiksniai yra vidiniai ir išoriniai. Vidiniai veiksniai apima tuos, kurie daro įtaką paties mokytojo suvokimui apie savo vaidmenį. Išoriniai veiksniai apima požiūrį ir lūkesčius dėl mokytojo vaidmens, kurie kyla iš kitų suinteresuotųjų šalių, tokių kaip mokiniai, tėvai, kolegos, mokyklų vadovai ir visuomenė. Abiejų tipų veiksniai taip pat yra svarbi mokytojo profesinės tapatybės dalis. Vidinius veiksnius, turinčius įtakos mokytojo vaidmens supratimui, sukuria patys mokytojai ir juos galima suskirstyti į dvi kategorijas: paties mokytojo įsitikinimus, kuris vaidmuo yra svarbus, ir mokytojo lūkesčius dėl savo vaidmens (Makovec, 2018). Kita vertus, reikia pažymėti, kad mokytojo socialinis vaidmuo priklauso ir nuo jų pačių suvokimo apie savo vaidmenį, ir nuo visuomenės, kuri vertina jų vaidmenį.

Tyrimai rodo, kad mokytojai ne tik suvokia savo socialinius vaidmenis, bet ir atitinkamai atlieka daugybę pareigų. Mokytojų suvokimas apie savo socialinius vaidmenis yra gana aukštas (Balyer & Özcan, 2020). Kita vertus, esama ir priešingų tyrimų rezultatų. Przybylskos (2011) tyrimas parodė, kad mokytojai nebuvo suinteresuoti naujais socialiniais vaidmenimis. Dažniausiai skiriami mokytojo, auklėtojo, rūpintojo ir vadovo vaidmenys. Mokytojai daugiau dėmesio skyrė organizacinei, administracinei savo darbo daliai, o ne esmei: intelektualinei, kūrybinei ir komunikacinei dimensijai. Atsižvelgiant į mokytojų deklaruojamus vaidmenis, galima pastebėti, kad jie atlieka vaidmenis, kurie asmeniškai suvokiami kaip svarbūs. Pažymėtina, kad labiau patyrę mokytojai dažniau nurodė tokius vaidmenis kaip terapeutas, kūrėjas, lyderis, patarėjas, animatorius ir intelektualas (Przybylska, 2011). Taigi, tyrimai rodo, kad mokytojai nevienareikšmiškai suvokia savo socialinį vaidmenį ir dažniau orientuojasi į vaidmenis, kurie tiesiogiai siejasi su ugdymo procesu: mokytojas, auklėtojas, rūpintojas ir vadovas. Socialinių vaidmenų suvokimui įtakos turi darbo patirtis – šie mokytojai įvardija platesnius mokytojo socialinius vaidmenis (terapeutas, kūrėjas, intelektualas ir kt.).

Mokytojas, atlikdamas įvairius vaidmenis mokykloje ir visuomenėje, atsiduria nepatogioje padėtyje dėl skirtingų visuomenės sektorių lūkesčių. Skirtingi lūkesčiai iš tikrųjų sukelia konfliktus su vadovybe, kolegomis ir plačiąja visuomene. Todėl nemažai mokytojų tapo neteisingo teismo aukomis, nes tariamai nukrypo nuo vietinės kultūros normų. Pavyzdžiui, dėl elgesiui keliamų lūkesčių mokytojas, padaręs nusikaltimą, gali būti vertinamas griežčiau negu kitos profesijos asmuo dėl visuomenės jam keliamų lūkesčių kaip esminei figūrai švietime (Banda & Mutambo, 2016). Todėl mokytojų, kaip visuomenės veikėjų, elgesį vis dažniau ir reguliariai stebi ir akylai stebi tėvai ir bendruomenės nariai (Purdul & Mose, 2017). Kiek visuomenės lūkesčiai paveikia mokytoją ir formuoja jo vaidmens sampratą, įvairiose visuomenėse skiriasi. Kai kuriose visuomenėse mokytojai labiau pasiduoda bendruomenės kontrolei nei kiti (Banda & Mutambo, 2016). Kita vertus, visuomenė gali būti ne tik kelianti lūkesčius ir teisianti, kai jie nėra pateisinami, bet ir skatinanti mokytojus. Pavyzdžiui, anot Fauziah et al. (2021), visuomenė gali motyvuoti mokytojus bendradarbiaudama su jais ir vertindama juos. Tai palengvina mokytojų darbo efektyvumo didinimą. Mokytojai, kaip visuomenės dalis, turėtų būti vertinami, kad galėtų kokybiškai įgyvendinti ugdymo procesą. Visuomenė, ypač tėvai, turėtų bendradarbiauti su mokytojais, kad vaikais būtų veiksmingai pasirūpinta tiek mokykloje, tiek namuose (Drelinga, Zariņa, Iliško & Silova, 2017). Visuomenės suvokimas apie mokytojo profesiją, susideda iš šių komponentų: gebėjimų, etikos kodekso, savarankiškumo ir specialių žinių, kurios vaidina svarbų vaidmenį mokytojų mokymo kokybei (Fauziah et al., 2021). Fauziah, Kim, Aye, Hakizimana & Hur (2021) tyrimas parodė, koks svarbus yra visuomenės suvokimo apie mokytojus vaidmuo jų produktyvumui ir bendram darbui. Akivaizdu, kad ir mokytojai, ir mokiniai daro vienas kitam teigiamą ar neigiamą įtaką. Tačiau nuolatinė visuomenės parama mokytojams gali drastiškai pagerinti jų moralę ir mokytojų mokymo kokybę (Fauziah et al., 2021). Nepaisant paramos, tyrimai rodo, kad, visuomenės manymu, geras mokytojas turi 1) individualius gero mokytojo bruožus, 2) teigiamą požiūrį į darbą; 3) geras žinias ir įgūdžius, 4) išvaizdą; 5) gebėjimą kurti pasitikėjimu grįstus santykius; 6) gerus klasės organizavimo įgūdžius, taip pat turi gebėti 7) ugdyti individualius gabumus ugdant kiekvieno mokinio individualius įgūdžius, 8) motyvuoti kiekvieną vaiką studijoms ir naujos patirties įgijimui (Drelinga, Zariņa, Iliško & Silova, 2017). Žvelgiant į šiuos aspektus, keltinas klausimas, ar iš tiesų mokytojo socialiniam vaidmeniui visuomenės keliami lūkesčiai „išeina“ toliau už pačio ugdymo proceso ribų, t. y. ar visuomenė iš tiesų siekia, kad mokytojas skatintų pokyčius visuomenėje ir jaunų asmenų socialinę atsakomybę, ar visuomenė labiau suinteresuota, kad mokytojas atliktų savo vaidmenį, kurie siejami būtent su ugdymo procesu – perteiktų žinias, motyvuotų mokinius ir ugdytų jų individualius gebėjimus.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinis vaidmuo gali būti apibrėžiamas kaip tam tikra padėtis ir elgesys visuomenėje, kurio tikimasi iš tam tikrą socialinį statusą turinčio asmens. Teigiama, kad tas pats asmuo gali atlikti kelis socialinius vaidmenis, pavyzdžiui, mokytojo, tėvo, brolio ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad socialinių vaidmenų diapazonas, žinoma, labai skirsis priklausomai nuo asmens išteklių – pinigų, amžiaus, išvaizdos, kalbos, išsilavinimo ir pan. Pasirinktas socialinis vaidmuo (mokytojas) nulemia tam tikrą asmens elgesį, tačiau greta šio vaidmens mokytojas gali atlikti ir kitus vaidmenis visuomenėje. Tiek mokytojas, tiek mokiniai ar visuomenė turi lūkesčius mokytojo socialiniam vaidmeniui. Be to, mokytojas gali susitapatinti su savo vaidmeniu arba nutolti nuo jo. Mokytojo socialinis vaidmuo priklauso ir nuo jų pačių suvokimo apie savo vaidmenį, ir nuo visuomenės, kuri vertina jų vaidmenį ir kelia jam atitinkamus lūkesčius, kurie gali būti nepateisinti. Dėl šio požiūrio mokytojo socialinis vaidmuo yra unikalus, tačiau tuo pačiu galintis sukelti konfliktus su vadovybe, kolegomis ir plačiąja visuomene.

Mokytojas neturi vieno specifinio socialinio vaidmens, tačiau visuomenė galimai jam priskiria per daug vaidmenų bei lūkesčių, jog tie vaidmenys bus įgyvendinti. Tyrimai rodo, kad mokytojai nevienareikšmiškai suvokia savo socialinį vaidmenį ir dažniau orientuojasi į vaidmenis, kurie tiesiogiai siejasi su ugdymo procesu: mokytojas, auklėtojas, rūpintojas ir vadovas. Socialinių vaidmenų suvokimui įtakos turi darbo patirtis – šie mokytojai įvardija platesnius mokytojo socialinius vaidmenis (terapeutas, kūrėjas, intelektualas ir kt.). Visuomenė kelia lūkesčius mokytojų socialiniam vaidmeniui, tačiau nėra aišku ar iš tiesų mokytojo socialiniam vaidmeniui visuomenės keliami lūkesčiai „išeina“ toliau už pačio ugdymo proceso ribų (vaikų mokymo, žinių perteikimo, motyvavimo ir mokinių individualių gebėjimų ugdymo).

1.3. Socialinių pokyčių poveikis mokytojo vaidmeniui

Pokyčiai yra plati sąvoka. Nors pokyčiai supa visuomenę, tačiau ne visi jie yra vadinami socialiniais pokyčiais. Taigi, fizinis asmens augimas ar metų laikų kaita nepatenka į socialinės kaitos sąvoką. Sociologijoje į socialinius pokyčius žvelgiama kaip į pokyčius, vykstančius socialinėje struktūroje ir socialiniuose santykiuose. Žodis „pokytis“ reiškia per tam tikrą laikotarpį stebimą ko nors skirtumą (Kunkel-Pottebaum, 2013). Taigi, socialinis pokytis reikštų per tam tikrą laikotarpį pastebimus bet kokių socialinių reiškinių skirtumus. Sociologai socialinius pokyčius apibrėžia kaip kultūrų, institucijų ir funkcijų transformaciją. Dauguma pokyčių nėra momentiniai. Visuomenėje pokyčiai dažnai vyksta labai lėtai. Veikia įvairios dalys ir jėgos, kurių daugelis priešinasi status quo sutrikdymui. Visos visuomenės vienu metu išgyvena tokio pobūdžio pokyčius (Bourn, 2016).

Socialiniai pokyčiai kaip socialinis konstruktas aiškinami socialinių pokyčių teorijų. Siekdami paaiškinti socialinius pokyčius, sociologai remiasi trimis pagrindinėmis socialinių pokyčių teorijomis: evoliucine, funkcionalistine ir konflikto teorijomis.

XIX a. sociologai pritaikė Č. Darvino (1809-1882) biologinės evoliucijos darbus socialinių pokyčių teorijoms. Pagal *evoliucijos teoriją* visuomenė juda tam tikromis kryptimis. Todėl ankstyvieji socialinės evoliucijos šalininkai manė, kad visuomenė progresuoja į vis aukštesnį lygį. Dėl to jie padarė išvadą, kad jų pačių kultūrinės nuostatos ir elgsena yra pažangesnės už ankstesnių visuomenių nuostatas ir elgseną. Sociologijos tėvu vadinamas Auguste Comte pritarė socialinei evoliucijai. Jis manė, kad žmonių visuomenės tobulėja ir pradeda taikyti mokslinius metodus. Panašiai manė ir vienas iš funkcionalizmo kūrėjų Emile Durkheimas, teigiantis, kad visuomenės pereina nuo paprastų prie sudėtingų socialinių struktūrų. Herbertas Spenceris visuomenę palygino su gyvu organizmu, kurio tarpusavyje susijusios dalys siekia bendro tikslo. Kitaip sakant, evoliucinės teorijos teigia, kad visos visuomenės pereina tą pačią evoliucijos etapų seką, siekiant to paties tikslo (Kunkel-Pottebaum, 2013).

Funkcionalistinėse teorijose pabrėžiama tai, kas palaiko visuomenę, o ne tai, kas ją keičia. Sociologas Talcott Parsons, pagrindinis funkcionalistas, natūralią visuomenę laikė stabilia ir subalansuota. Tai yra, visuomenė natūraliai juda homeostazės būsenos link. Šioje teorijoje svarbios socialinės problemos, tokios kaip sąjungų streikai, reiškia tik laikinus socialinės tvarkos plyšimus. Pokyčiai viename visuomenės aspekto reikalauja koregavimo ir kituose aspektuose. Kai šie prisitaikymai neįvyksta, pusiausvyra išnyksta, o tai kelia grėsmę socialinei tvarkai. Kritikai teigia, kad šios teorijos šalininkai sumažina pokyčių poveikį, nes visi visuomenės aspektai tam tikru būdu prisideda prie

bendros visuomenės sveikatos. Jie taip pat teigia, kad funkcionalistai ignoruoja visuomenės galingųjų jėgos panaudojimą, kad išlaikytų stabilumo ir integracijos iliuziją (Ilisko, 2007).

Konflikto teorijoje dialektinis (priešybių) principas laikomas svarbiausiu socialiniame gyvenime. Konflikto teorijos ištakos taip pat glūdi ankstyvojoje sociologijoje, ypač Karlo Markso darbuose. Konflikto teoretikai nemano, kad visuomenės sklandžiai evoliucionuoja į aukštesnę ar sudėtingesnę lygį. Pagrindinė prielaida yra ta, kad vienas iš grupių konflikto rezultatų yra socialiniai pokyčiai. Didžiausias šio požiūrio trūkumas yra tas, kad jis pernelyg akcentuoja konfliktą, kaip svarbiausią pokyčių veiksnį (McLeish, 2013).

Socialiniai pokyčiai sociologijoje apibrėžiami kaip socialinės struktūros mechanizmų pasikeitimas, kuriam būdingi kultūrinių simbolių, elgesio taisyklių, socialinių organizacijų ar vertybių sistemų pokyčiai (Akujobi & Jack, 2017). Al-Hattami ir Al-Ahdal (2016), analizuodami socialinių pokyčių sampratą, teigia, kad socialiniai pokyčiai gali būti apibrėžti kaip žmonių elgesio ir mąstymo būdų modifikavimas. Dawsono nuomone, kultūriniai pokyčiai yra tuo pačiu ir socialiniai pokyčiai. Kultūrinius pokyčius galima suskirstyti į dvi kategorijas: materialinius ir nematerialius. Materialūs kultūros aspektai yra susiję su naudingomis medžiagomis, o nematerialioji dalis sudaro įpročius, idealus, įsitikinimus, nuostatas ir vertybes. Socialinės raidos būklė vadinama civilizacija. Atsižvelgiant į minėtus faktus, socialiniai pokyčiai reiškia materialinių ir nematerialių visuomenės aspektų pasikeitimą (Al-Hattami & Al-Ahdal, 2016). Socialiniai pokyčiai rodo pokyčius socialines nuostatoje, elgesyje, individų, žmonių grupių ir institucijų papročiuose, įpročiuose, manierose, santykiuose ir vertybėse. Socialiniai pokyčiai turi reikšti esminius struktūrinius ir funkcinus visuomenės požymius. Jie gali vykti įvairiose žmogaus gyvenimo srityse – socialinėje, ekonominėje, politinėje, kultūrinėje ir pan. (Akujobi & Jack, 2017). Taigi, socialiniai pokyčiai lemia socialinės struktūros mechanizmų pasikeitimą, kuomet vyksta visuomenės elgesio ir mąstymo būdų esminis modifikavimas.

Socialiniai pokyčiai pastaraisiais dešimtmečiais stipriai paveikė švietimo sistemas. Pokyčiai švietimo sistemose atpažįstami beveik visuose segmentuose – nuo ugdymo turinio, mokymo turinio ir vadovėlių iki mokymo ir mokytojų rengimo organizavimo. Mokytojų vaidmuo šiuolaikinėse švietimo sistemose yra sudėtingesnis nei prieš kelis dešimtmečius. Žymiai išauga pareigos ir atsakomybė, dažnai nutinka taip, kad jie nėra pakankamai gerai apmokyti ir pasiruošę pokyčiams (Becirović & Akbarov, 2015).

Greta šių aspektų, socialinių pokyčių kontekste mokytojus veikia didėjanti globalizacija ir mobilumas, nes jie yra įpareigoti prisitaikyti prie kultūrinių, religinių ir visuomeninių skirtumų, kurie atsiranda įvairiose klasėse. Nors tai nėra vieninteliai rūpesčiai, su kuriais susiduria mokytojai, šie konkretūs profesiniai įsipareigojimai verčia mokytojus apmąstyti, kaip geriausiai pateikti turinį, pasirinkti pedagogines strategijas, suprasti mokinių skirtumus ir su tuo susijusius tėvų bei bendruomenės reikalavimus ir lūkesčius, iš naujo apibrėžti, ką reiškia būti mokytoju šiuolaikiniame pasaulyje ir netgi persvarstyti savo sampratas apie pagrindines konstrukcijas, tokias kaip intelekto prigimtis (Sellars, 2012). Analogiškai pastebi Becirović ir Akbarov (2015). Pasak autorių, visų mokinių įtraukimas į švietimo sistemą automatiškai sukėlė nemažai ypatingų iššūkių mokytojams. Šiandien klases dažnai sudaro mokiniai, kurie skiriasi įvairiais pagrindais: gebėjimais, religija, tautybe, rase, kalba ir kt. Mokytojas turi būti apmokytas, kad galėtų sėkmingai susidoroti su šiais iššūkiais (Becirović & Akbarov, 2015). Taigi, socialiniai pokyčiai tokie kaip globalizacija, mobilumas bei inkliuzinis ugdymas transformuoja mokytojo socialinį vaidmenį – jis turi pergaltoti

kaip efektyviai perteikti žinias bei ugdyti mokinius, kurie yra kultūrine, religine bei gebėjimų prasme skirtingi. Tai reikalauja specifinių žinių ir įgūdžių. Darbo autorius mano, kad šiuo aspektu mokytojas ne tik keičia savo paties socialinį vaidmenį, tačiau kartu ir prisideda prie socialinių pokyčių visuomenėje įgyvendinimo. Tai pabrėžia ir Banda bei Mutambo (2016) - dinamiškas mokytojas yra pokyčių kūrėjas, atsakingas už pokyčius, pokyčių kūrimą klasėje, mokykloje ir bendruomenėje. Šis aspektas yra tiesiogiai susijęs su ugdymo turinio problemomis ir mokytojo laisve apsispręsti, ką, kada, kaip ir ar daryti tam tikrą dalyką, ar ne.

Atkreiptinas dėmesys ir į pačios visuomenės reakcijos pokyčius į mokytojo socialinį vaidmenį. Viešas mokytojo įvaizdis daugumoje visuomenių yra pedantiškas, blaivus ir moraliai nepriekaištingas žmogus. Visuomenė ir net pavieniai asmenys į jį ar ją žiūri su įvairiais jausmais. Paprastai tai vyksta trimis būdais: pagarba susimaišo su pajuoka, baimė su meile ir susižavėjimu su panieka. Rutkienės ir Zuzevičiūtės (2009, p. 63) teigimu, „šiuolaikiniai mokytojai, veikiami globalinių socialinių ir ekonominių pokyčių, taip pat turi keistis“. Dabartinės visuomenės mokytojai susiduria su aplinkybėmis, kurios riboja jų efektyvumą ir dažnai įpareigoja blogai atlikti savo darbą. Be to, dėl tos pačios aplinkybės juos viešai kritikuoja asmenys, kritikuojantys dabartį vadovaudamiesi savo išsilavinimo sampratomis. Todėl visuomenė mano, kad būtent mokytojai yra tiesiogiai atsakingi už dabartinę padėtį ir už šiuolaikinio mokymo trūkumus (Eacute & Esteve, 2010). Tačiau kaip pastebi Becirović ir Akbarov (2015), be ženkliai sumenkusio mokytojų socialinio statuso, jie įgavo daugybę naujų vaidmenų, atsakomybės ir pareigų. Mokytojai šiandien sulaukia įvairios kritikos dėl nesėkmių ugdyme, nepaisant to, ar jie yra klaidų kaltininkai, ar ne. Mokytojo darbas retai pripažįstamas ir vertinamas, tačiau už tai iškart pasmerkiamas, už visas mokinių elgesio problemas ir prastus mokyklinius pasiekimus. Daugelyje visuomenių tėvai turi išsąkniję stereotipą, kad vaikas yra sėkmingas dėl asmeninės kokybės, o dėl jų nesėkmių kaltas mokytojas (Becirović & Akbarov, 2015). Suprantama, kad toks visuomenės požiūrio pokytis, greta sumenkusio mokytojo socialinio statuso, lemia, kad mokytojo socialinis vaidmuo gali būti orientuojamas labiau į techninius aspektus (mokymą, žinių perteikimą ir vertinimą), tačiau tuo pačiu reikalaujant atlikti daugybę pareigų ir kitų vaidmenų (motyvatoriaus, skatintojo ir pan.).

Kai kurie autoriai kelia klausimą kaip socialiniai pokyčiai ir švietimo reformos veikia mokytojus ir jų atliekamus vaidmenis, nurodydami, kad kai kuriems mokytojams šie aspektai yra sunkiai priimtini (Zhao, Coombs & Zhou, 2010). Daugelis mokytojų patiria dvigubą stresą. Viena vertus, verta nerimauti dėl naujų atleidimų ir paaukštinimo darbe trūkumo ar gandų apie kompetencijos patikrinimą ir grėsmių, susijusių su mokytojų pertekliumi, kurį jaučia mokytojai. Kita vertus, jiems bus daromas vis didesnis spaudimas įvairinti savo funkcijas, keisti mokymo stilius, susidoroti su naujais mokymo programos reikalavimais ir pakeisti dalį seniai įsitvirtinusios autonomijos (Becirović & Akbarov, 2015). Šie iššūkiai gali būti susiję ne tik su mokytojo socialinių vaidmenų pagausėjimu, kurių jis gali būti nepajėgus įvykdyti (Przybylska, 2011), bet ir su rizika patirti profesinį perdegimą (Dworkin, 2011). Patiriamas stresas dėl pokyčių gali taip pat būti susijęs su pravaikštomis ir darbo kaita (Jones & Tinubu Ali, 2021).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai pokyčiai lemia socialinės struktūros mechanizmų pasikeitimą, kuomet vyksta visuomenės elgesio ir mąstymo būdų esminis modifikavimas. Socialiniai pokyčiai pastaraisiais dešimtmečiais stipriai paveikė švietimo sistemas, o tuo pačiu - ir mokytojo socialinį vaidmenį, kuris tapo sudėtingesnis, taip pat išaugo mokytojo pareigos ir atsakomybė. Socialiniai pokyčiai tokie kaip globalizacija, mobilumas bei inkluzinis ugdymas transformuoja mokytojo socialinį vaidmenį – jis turi pergaltoti kaip efektyviai perteikti žinias bei ugdyti mokinius,

kurie yra kultūrine, religine bei gebėjimų prasme skirtingi. Tai reikalauja specifinių žinių ir įgūdžių. Darbo autorius mano, kad šiuo aspektu mokytojas ne tik keičia savo paties socialinį vaidmenį, tačiau kartu ir prisideda prie socialinių pokyčių visuomenėje įgyvendinimo. Visuomenės požiūrio į mokytoją pokytis, greta sumenkusio mokytojo socialinio statuso, nulėmė, kad mokytojo socialinis vaidmuo labiau orientuojamas labiau į techninius aspektus (mokymą, žinių perteikimą ir vertinimą), tačiau tuo pačiu reikalaujant atlikti daugybę pareigų ir kitų vaidmenų (motyvatoriaus, skatintojo ir pan.). Socialiniai pokyčiai ir švietimo reformos veikia mokytojus ir jų atliekamus vaidmenis, galimai sukeldami streso ir profesinio perdegimo riziką.

2. Mokytojų socialinio vaidmens ir statuso reikšmės užsienio šalyse vertinimas

Šioje darbo dalyje analizuojami mokytojo socialinis vaidmuo bei statusas užsienio šalyse, aptariant bei vertinant įvairius kintamuosius tokius kaip pagarba mokytojo profesijai, mokytojo darbo sąlygos, atlyginimas, Covid-19 pandemijos poveikis bei žiniasklaidos priemonių poveikis mokytojo įvaizdžiui visuomenėje.

Anot Makovec (2018), mokytojo vaidmenį apibrėžia kultūriniai ir socialiniai įvykiai bei aplinka, jie įtakoja mokytojo vaidmenų sampratos skirtumus įvairiose kultūrose, visuomenėse, įskaitant geografinę aplinką. Svarbu pažymėti, kad kultūriniai elementai yra pagrindinė daugelio socialinių vaidmenų sampratų dalis. Gleave et al. (2009) pabrėžia kultūrinių dimensijų svarbą, ypač nusistovėjusiems vaidmenims, kurie pripažįstami socialinėje aplinkoje. Vaidmenys gali skirtis pagal savo apimtį ir jų svarbą veiksmui.

Mokytojo socialinis vaidmuo gali būti vertinamas pagal jo statusą visuomenėje. Statusas (patogus gyvenimas dėl asmeninių išsilavinimo ir profesinių pasiekimų) gali būti apibrėžiamas kaip gyvenimo būdai, kuriais individai kuria kultūrinius stilius, kad išsiskirtų iš kitų (Symeonidis, 2015). Teigiama, kad mokytojo profesija iš darbo, turinčio didelę pridėtinę socialinę vertę, prestižą, pasikeitė į misijos neapibrėžtumo, prasmės praradimo ir galiausiai mokyklos ir gyvenimo disonanso formą (Euronews, 2022). Šio darbo temos atžvilgiu aktualus yra Pasaulinis mokytojų statuso indeksas, kuris grindžiamas išsamia apklausa 35 šalyse. Apklausa tiria pagarbos mokytojams lygį įvairiose šalyse ir jų socialinę padėtį. Duomenų analizė išryškina įvairius svarbius veiksnius: mokytojo pagarbos profilį; mokytoją kaip paklausią profesiją; kontekstinį mokytojų socialinės padėties supratimą; nuomonę apie mokinių pagarbą mokytojams ir apibendrinimo duomenis. Tada sukuriamas mokytojo statuso indeksas arba reitingas pagal šalį (Dolton & Marcenaro-Gutierrez, 2013).

Esama daugybės priežasčių, kodėl mokytojo darbas šiandien yra mažiau patrauklus nei prieš kelis dešimtmečius. Daugelyje Europos šalių suvokiama mokytojo profesijos vertė ir statusas yra menki. Nuolatiniai socialiniai, demografiniai, kultūriniai, ekonominiai, ekonominiai, moksliniai, aplinkosaugos ir technologiniai pokyčiai daro įtaką švietimo ir mokymo pasauliui. Šiomis aplinkybėmis mokytojams ir instruktoriams keliami vis didesni reikalavimai, atsakomybė ir lūkesčiai, o tai turi įtakos ne tik reikalingoms kompetencijoms, bet ir jų gerovei bei mokytojo profesijos patrauklumui bendrai (Europos Komisija, 2020). Norint suprasti mokytojo statusą, reikia daugybės kontekstinių sluoksnių - nuo socialinio ir (arba) valstybinio iki individualaus profesinio identiteto. Profesionalumas, stresas, darbo krūvis, darbo užmokestis, darbo sąlygos ir t. t. laikomi mokytojo statusui įtakos turinčiais veiksniais (Thompson, 2021). 2 lentelėje pateikiami veiksniai ir kontekstai, kurie lemia mokytojų statusą ir paverčia jį kintančiu, dinamišku struktūrų, materialaus poveikio ir nematerialių įsitikinimų junginiu.

2 lentelė. Mokytojo statuso kontekstiniai veiksniai bei su jais susiję aspektai (Thompson, 2021)

Kontekstinis veiksnys	Susiję aspektai
Visuomenė/valdžia	- Istorija, ekonominis ir politinis stabilumas - Mokytojų paklausa, pasiūla ir šaltinis - Profesijos, mokymo programos, vertinimo kontrolė ir reguliavimas - Darbo užmokestis ir sąlygos - Atskaitomybė / inspektavimas / stebėseną - Žiniasklaida - nacionalinė spauda
Švietimo sistema	- Ilgaamžiškumas

	<ul style="list-style-type: none"> - Stabilumas - Sudėtingumas (etapai, viešasis ir (arba) privatusis sektorius)
Mokymo pajėgos	<ul style="list-style-type: none"> - Įdarbinimas (pradinė kvalifikacija) - Išlaikymas - Pradinis mokymas - Tęstinis profesinis tobulėjimas
Regioniniai / Vietiniai susitarimai	<ul style="list-style-type: none"> - Bendradarbiavimas ar konkurencija - Ryšiai su vietos mokyklomis - Santykiai su bendruomene
Mokykla	<ul style="list-style-type: none"> - Vidiniai santykiai su kolegomis, padėjėjais ir vadovais - Vadovavimo stilius - demokratinis, hierarchinis, autokratinis - Pasitikėjimo ir atsakomybės jausmas - Santykiai su tėvais - Ištekliai ir patalpos
Mokytojas	<ul style="list-style-type: none"> - Savo kvalifikacija, motyvacija ir saviveiksmingumas: mokytojo tapatybė - Santykiai su mokiniais, tėvais, kolegomis - Savarankiškumo, nuosavybės, priklausymo jausmas - Pasitikėjimo ir įvertinimo jausmas - Asmeninė atsakomybė

Taigi, kaip matyti pagal pateiktą lentelę, mokytojo statusą lemia šie kontekstiniai veiksniai – visuomenė/valdžia, švietimo sistema, mokymo pajėgos, vietiniai ir regioniniai susitarimai, mokykla, kurioje mokytojas dirba bei pats mokytojas ir jo savybės. Symeonidis (2015) atliktame tyrime, teigiama, jog mokytojo ir kitų profesijų statuso skirtumai, taip pat statuso pokyčiai laikui bėgant daugiausia yra siejami su atlyginimais ir darbo sąlygomis, mokytojų rengimo programų kokybe, stojimo į profesiją standartais, žiniasklaidos įvaizdžiu, vyriausybės konsultacijomis su profesinėmis sąjungomis ir mokytojais, pasitikėjimu mokytojų profesiniu sprendimu ir rinkos politikos įgyvendinimu tam tikrose šalyse.

Žemiau esančioje pateikiami duomenys apie mokytojo statuso kaitą pagal šalis 2013 m. ir 2018 metais. Kaip matyti pagal lentelėje pateikiamus duomenis, Kinija išliko pirmaujančia šalimi pagal aukštą mokytojo statusą, tuo tarpu tarp mažiausiai gerbiančių mokytojo statusą šalių išliko Izraelis ir Brazilija. Reikia pastebėti, kad tarp mokytojo statusą gerbiančių šalių vyrauja Azijos žemyno šalys, o tarp mažiausiai gerbiančių – Europos bei Pietų Amerikos žemynų šalys. 2013 m. tyrime nustatyta, kad Kinija, Pietų Korėja, Turkija, Egiptas ir Graikija savo mokytojus gerbia labiau nei visos kitos Europos ir anglosaksų šalys.

3 lentelė. Mokytojo profesijos statuso kaita pagal šalis 2013 m. ir 2018 m. (sudaryta darbo autorės)

Metai	2013 m.	2018 m.
Labiausiai mokytojus gerbiančios šalys	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kinija 2. Graikija 3. Turkija 4. Pietų Korėja 5. Naujoji Zelandija 6. Egiptas 7. Singapūras 8. Nyderlandai 9. JAV 10. Jungtinė Karalystė 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kinija 2. Malaizija 3. Taivanas 4. Rusija 5. Indonezija 6. Pietų Korėja 7. Turkija 8. Indija 9. Naujoji Zelandija 10. Singapūras

Mažiausiai mokytojus gerbiančios šalys	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izraelis 2. Brazilija 3. Čekija 4. Italija 5. Japonija 6. Vokietija 7. Šveicarija 8. Portugalija 9. Suomija 10. Ispanija 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brazilija 2. Izraelis 3. Italija 4. Gana 5. Argentina 6. Čekija 7. Vengrija 8. Uganda 9. Ispanija 10. Kolumbija
--	--	---

2018 m. Pasaulinis mokytojų statuso indeksas parodė, kad Kinija, Malaizija, Taivanas ir Indonezija savo mokytojus gerbia labiau nei visos kitos Europos šalys - Brazilija ir Izraelis vis dar išliko žemesnėje mokytojų statuso indekso dalyje. Palyginti su 2013 m., Japonijoje ir Šveicarijoje mokytojo statuso indeksas padidėjo daugiau nei 20 kartų. Tuo tarpu Graikijoje indeksas sumažėjo 25, o Jungtinėje Karalystėje - išaugo 10.

2013 m. Pasaulinis mokytojų statuso indeksas parodė, kad vidutinis mokytojo pagarbos reitingas 21 šalyje buvo 7-as iš 14 profesijų, o tai rodo vidutinį pagarbos reitingą šiai profesijai. Tarptautinio sutarimo dėl to, su kokia kita profesija gali būti lyginama mokytojo profesija, nėra - tyrime mokytojo profesija buvo lyginama su socialinio darbuotojo, bibliotekininko, gydytojo, slaugės bei valstybės tarnautojo profesijomis. Du trečdaliai šalių nusprendė, kad mokytojų socialinė padėtis labiausiai panaši į socialinius darbuotojus. Antroji artimiausia statuso asociacija buvo susijusi su bibliotekininkais (pagal JAV, Brazilijos, Prancūzijos ir Turkijos reitingą). 2018 m. Pasaulinis mokytojų statuso indeksas parodė analogiškus rezultatus - vidutinis pagarbos mokytojui reitingas 35 šalyse iš 14 profesijų buvo 7-as, o tai rodo, kad pagarba 35 šalyse yra per vidurį. Daugumoje šalių žmonės vertino, kad mokytojų socialinis vaidmuo labiausiai panašus į socialinius darbuotojus. Antroji artimiausia statuso asociacija buvo su bibliotekininkais. Ganoje, Prancūzijoje, Brazilijoje, Ispanijoje, Pietų Korėjoje, Ugandoje, JAV, Turkijoje, Vengrijoje, Indijoje ir Peru žmonės manė, kad mokytojai yra panašiausi į bibliotekininkus. Dolton, Marcenaro, de Vries ir She (2018) teigimu, didelė pagarba mokytojams Kinijoje ir Rusijoje yra akivaizdi, nes palyginimas su gydytojais rodo, kad jie yra vieni iš labiausiai gerbiamų visuomenės narių. Priešingai, šalys, kuriose mokytojai labiausiai panašūs į bibliotekininkus, rodo, kad gali būti visiškai kitoks tėvų santykis su mokytojais, į kuriuos žiūrima kaip į labiau formalias administracines pareigas atliekančius. Tačiau maždaug 50 proc. šalių mokytojas laikomas darbu, kuriame dirbama su žmonėmis asmeninio palaikymo pagrindu, todėl jo statusas prilygsta socialinio darbuotojo statusui. Symeonidis (2015) atliktame tyrime taip pat nustatyta, kad bendras mokytojų profesinio statuso suvokimas buvo „vidutinis“ visuose švietimo sektoriuose, išskyrus aukštąjį mokslą. Žemesnis statusas dažniau buvo fiksuojamas ankstyvojo vaikystės ir profesinio ugdymo bei švietimo pagalbos personalui. Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad per pastaruosius 10 metų mokytojo statusas sumažėjo (Symeonidis, 2015). Taigi, galima teigti, kad nors mokytojo statusas per pastaruosius 10 metų sumažėjo, tačiau jo vertinimas vis dar išlieka vidutinis bei skirtingose šalyse yra prilyginamas socialinio darbuotojo statusui, kadangi esant mokytoju dirbama su žmonėmis asmeninio palaikymo pagrindu.

2020 m. gegužės 26 d. Europos Tarybos išvadose dėl Europos mokytojų ir instruktorių ateities darbo sąlygos įvardijamos kaip esminis veiksnys siekiant pagerinti profesijos patrauklumą ir statusą. Šioje ataskaitoje buvo analizuojamos įdarbinimo sąlygos, darbo valandos, atlyginimai ir pensinis amžius.

Kalbant apie įdarbinimo sąlygas, analizė rodo, kad ES lygmeniu vienas iš penkių mokytojų dirba pagal laikiną darbo sutartį. Tokios sutartys daugiausia yra skirtos jauniems mokytojams. Todėl manoma, jog didelė dalis laikinų darbo sutarčių, sudaromų pirmaisiais mokytojo karjeros metais, poveikis gali turėti įtakos pradedančiųjų mokytojų apsisprendimui pasilikti arba palikti profesiją ir turėti įtakos mokytojo profesijos suvokimui kaip nepatrauklaus profesinio pasirinkimo (Europos Komisija, 2021). Žvelgiant į mokytojų darbo sąlygas, reikia pastebėti, kad pastaraisiais metais daugumoje tyrime dalyvavusių šalių ypač pablogėjo darbo sąlygos. Kalbant apie socialinės apsaugos priemones, nustatyta, kad labai trūksta transporto išmokų ir būsto pašalpų, kurios yra esminės paskatos mokytojams, dirbantiems kaimo vietovėse, atokiose ar skurdžiose vietovėse (Symeonidis, 2015). Mokytojų darbo laikas yra reguliuojamas kiekvienoje Europos švietimo sistemoje. Tačiau šalys gali apibrėžti skirtingus darbo laiko matmenis: bendras darbo valandas, mokymo valandas ir (arba) buvimo mokykloje laiką. Daugumoje šalių, kuriose bendras darbo laikas reguliuojamas, visą darbo dieną dirbantys mokytojai dirba 40 valandų per savaitę, nuo 30 valandų Graikijoje ir Albanijoje iki 42 valandų Šveicarijoje ir Lichtenšteine. Be to, mokytojai mažiau nei pusę savo laiko skiria mokymui. Tiesiogiai su mokymu susijusios užduotys (t. y. pamokų planavimas/rengimas ir žymėjimas/taisymas) užima beveik ketvirtadalį laiko. Kitos užduotys, tokios kaip administracinis darbas, mokyklos valdymas, bendravimas su tėvais ir kt. užima kitą ketvirtį (ES Taryba, 2020). Tyrimai rodo, kad esama susirūpinimo dėl mokytojų darbo krūvio ir jo valdymo galimybių. Thompson (2021) atliktame tyrime, bendras mokytojų darbo krūvis ir darbo bei asmeninio gyvenimo pusiausvyrą buvo įvertinti neigiamai. Tai susiję su administracinių užduočių, siejamų su politika, kuria siekiama, kad mokytojai „atsiskaitytų“ už mokinių pasiekimus, padidėjimu.

Mokytojo alga taip yra svarbus veiksnys, veikiantis mokytojo socialinio vaidmens bei statuso patrauklumą. Mokytojų atlyginimai įvairiose Europos šalyse labai skiriasi, kaip ir mokytojų pasitenkinimas tuo, ką jie uždirba. Didžiausias algas ES uždirba mokytojai, gyvenantys Liuksemburge, Vokietijoje, Nyderlanduose, Danijoje ir Airijoje (Euronews, 2022). ES lygmeniu mažiau nei 40 proc. mokytojų yra patenkinti arba labai patenkinti savo darbo užmokesčiu. Daugelyje šalių, kuriose vidutinis faktinis mokytojų bruto darbo užmokestis yra mažesnis už nacionalinį BVP vienam gyventojui, mokytojai yra mažai patenkinti savo uždarbiu. Taip pat yra ir priešingai. Šalyse, kuriose vidutinis darbo užmokestis yra didesnis už BVP vienam gyventojui, mokytojai išreiškia didesnę pasitenkinimą savo darbo užmokesčiu. Duomenys atskleidžia, kad mokytojų nepasitenkinimą savo darbo užmokesčiu gali lemti ir kitos konkrečios aplinkybės, pavyzdžiui, lėtas ir (arba) kuklus darbo užmokesčio kitimas karjeros metu arba ilgi sąstingio laikotarpiai dėl mažesnių vyriausybių investicijų į viešąsias išlaidas (Europos Komisija, 2021). Thompson (2021) pastebi, kad nuo 2018 m. dauguma profesinių sąjungų pranešė, kad apskritai mokytojų atlyginimas padidėjo arba išliko toks pat. Tačiau 15,4 proc. nurodė, kad atlyginimai per pastaruosius trejus metus sumažėjo. Manoma, kad kolektyvinių sutarčių pakeitimas greičiausiai pakeitė darbo sąlygas, o ne atlyginimą. Nors dažniausiai tiriamieji teigė, kad atlyginimai šiek tiek padidėjo, manoma, kad darbo sąlygos pablogėjo (Thompson, 2021). Symeonidis (2015) atliktame tyrime atlyginimas ir darbo sąlygos buvo du svarbiausi veiksniai, kurie, kaip nustatyta, yra glaudžiai susiję su mokytojų profesine padėtimi ir asmenine savigarpa. Tyrimo rezultatai rodo, kad atlyginimų ir darbo sąlygų gerėjimas ar blogėjimas bėgant metams turi proporcingą poveikį mokytojo statusui (Symeonidis, 2015).

2013 m. ir 2018 metų Pasauliniame mokytojų statuso indekse atskleistos mokytojų algos pateikiamos lentelėje. Kaip matyti pagal pateiktus duomenis, kad pagarba mokytojo statusui neturi tiesioginės įtakos mokytojo vidutinės metinės algos dydžiui, pavyzdžiui, Kinijoje alga yra viena iš mažiausių,

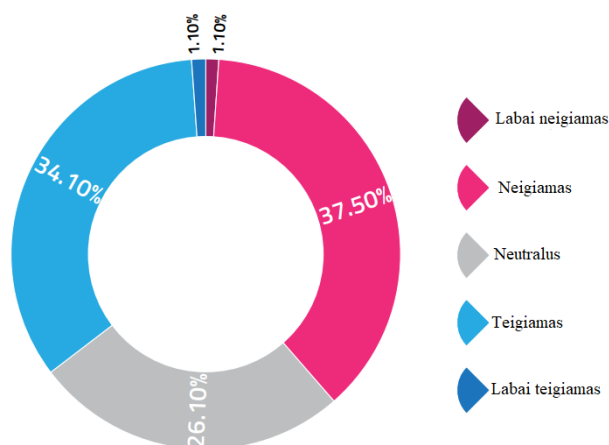
nors mokytojo statusas gerbiamas labiausiai. Kita vertus, Kinijoje mokytojo alga nuo 2013 m. sumažėjo, nors mokytojo statusas išliko toks pats; Naujojoje Zelandijoje alga padidėjo, tačiau mokytojo statusas žymiai sumažėjo; analogiška situacija nustatyta Singapūre bei Turkijoje. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad mokytojo algos dydį taip pat lemia įvairūs kintamieji tokie kaip šalies ekonominiai aspektai, mokytojo profesijos paklausa ir pasiūla bei kt. Todėl negalima vienareikšmiškai teigti, kad mokytojo statuso lygmuo lemia algos dydį ir atvirkščiai.

4 lentelė. Vidutinis mokytojo algos ir mokytojo statusas 2013 m. ir 2018 m. (sudaryta darbo autorės)

LABIAUSIAI MOKYTOJUS GERBIANČIOS ŠALYS			
2013 m.		2018 m.	
<i>Šalis</i>	<i>Vidutinė metinė alga (doleriais)</i>	<i>Šalis</i>	<i>Vidutinė metinė alga (doleriais)</i>
Kinija	17,730	Kinija	12,210
Graikija	23,341	Malaizija	18,120
Turkija	25,378	Taivanas	40,821
Pietų Korėja	43,874	Rusija	5,923
Naujoji Zelandija	28,438	Indonezija	14,408
Egiptas	10,604	Pietų Korėja	33,141
Singapūras	45,755	Turkija	30,303
Nyderlandai	37,218	Indija	21,608
JAV	44,917	Naujoji Zelandija	33,099
Jungtinė Karalystė	33,377	Singapūras	50,24
MAŽIAUSIAI MOKYTOJUS GERBIANČIOS ŠALYS			
2013 m.		2018 m.	
<i>Šalis</i>	<i>Vidutinė metinė alga (doleriais)</i>	<i>Šalis</i>	<i>Vidutinė metinė alga (doleriais)</i>
Izraelis	32,447	Brazilija	12,993
Brazilija	18,550	Izraelis	22,175
Čekija	19,953	Italija	33,630
Italija	28,603	Gana	7,249
Japonija	43,775	Argentina	10,371
Vokietija	42,254	Čekija	18,859
Šveicarija	39,326	Vengrija	16,241
Portugalija	23,614	Uganda	4,205
Suomija	28,780	Ispanija	47,864
Ispanija	29,475	Kolumbija	18,806

Atkreiptinas dėmesys, kad požiūrį į mokytojo socialinį vaidmenį bei statusą visuomenėje formuoja ir žiniasklaida. Todėl svarbu įvertinti, kokius įvaizdžius ji pateikia apie mokytojus. Teigiama, kad žiniasklaida prisideda prie visuomenės suvokimo apie mokytojų darbo jėgos vertę ir kokybę, o tai gali turėti įtakos aspektams, susijusiems su būsimo įdarbinimu ir noru likti šioje profesijoje (Thompson, 2021). Tyrimai šiuo klausimu nėra vienareikšmiai. Pasauliniu mastu labai retai pastebima, kad žiniasklaida pateikia „labai teigiamą“ požiūrį į mokytojus, nes apie tai praneša tik viena šalis (Fidžis). Taip pat tik vienoje šalyje (Gambijoje) pranešama apie „labai teigiamą“ požiūrį

į mokytojų profesines sąjungas. Europoje vyrauja daugiausia neigiamas mokytojų vaizdavimas žiniasklaidoje, išskyrus Daniją, Airiją, Armėniją, Rusiją, Norvegiją, Vokietiją, Bulgariją ir Estiją (Stromquist, 2018.). Hargreaves, Cunningham, Hansen, McIntyre ir Oliver (2018) Jungtinėje Karalystėje atliktame tyrime nustatyta, kad žiniasklaidoje mokytojai vaizduojami palankiau ir pozityviau, o tai prieštarauja dažnam klaidingam mokytojų įsitikinimui, kad spauda priešišškai nusiteikusi ir įtvirtina žemą jų statusą. Mokyklos savo ruožtu tapo išmanesnės žiniasklaidoje, kai apie savo veiklą praneša regioninei spaudai. Be to, atskirų „blogų“ mokytojų nusižengimai užėmė svarbią vietą laikraščių antraštėse, tačiau labai retai pasitaikydavo straipsnių, kuriuose mokytojai, kaip profesionalų visuma, būtų vaizduojami kitaip nei atsidavę specialistai, kovojantys su įvairiomis rimtomis problemomis ir sunkumais (Hargreaves et al., 2018). Symeonidis (2015) atliktame tyrime, apklausus mokytojų profesines sąjungas, gauti rezultatai, kurie parodė, kad beveik pusė mokytojų profesinių sąjungų (51 proc.) teigė, jog žiniasklaidos pateikiamas įvaizdis ir požiūris į mokytojus jų šalyse yra neigiamas arba labai neigiamas. Tik viena iš keturių sąjungų pranešė apie teigiamą mokytojų įvaizdį žiniasklaidoje, o 23 procentai – neutralų (Symeonidis, 2015).

2 pav. Žiniasklaidos požiūris į mokytojus (Symeonidis, 2015)

Thompson (2021) tyrimo metu buvo įvertinti ir žiniasklaidos pranešimų dėsningumai pandemijos metu. Anot autoriaus, pandemijos metu žiniasklaidoje mokytojai buvo vaizduojami teigiamai. Mokytojų vaizdavimas reikšmingai nepasikeitė ir po to, kai mokyklos vėl buvo atidarytos. Tačiau būta regioninių skirtumų: Lotynų Amerikos ir Šiaurės Amerikos regionų profesinės sąjungos pranešė apie mažiausiai teigiamų žiniasklaidos pranešimų, o Europos regiono profesinės sąjungos – apie daugiausiai teigiamų pranešimų. Neabejotinai tai daugiausia lėmė įvairios politikos priemonės, susijusios su mokyklų uždarymu ir atidarymu, priemonės, skirtos mokytojų ir mokinių sveikatai apsaugoti pandemijos metu, ir įvairių vyriausybių požiūris į pandemijos sprendimą (Thompson, 2021).

Reikia pažymėti ir kitus svarbius aspektus, pavyzdžiui, kai kurių tyrimų rezultatai rodo, jog mokytojo socialinis vaidmuo bei statusas nėra reikšmingas faktorius renkantis mokytojo profesiją (Heinz, 2013). Smak ir Walczak (2015) Lenkijoje atliko tyrimą, kuriame įvertino mokytojų požiūrį į jų profesiją bei socialinį vaidmenį. Tiriamieji nurodė, kad mokytojo vieta tarp kitų profesinių grupių yra gana aukšta. Tačiau paklausti apie kasdienės pagarbos apraiškas, jie teigė, kad ši profesija nesulaukia visuomenės pagarbos. Tai pat buvo nurodyta, kad socialinė pagarba mokytojui yra daug mažesnė nei finansiškai sėkmingiems asmenims. Mokytojų manymu, ši nepagarba atsiranda dėl tėvų požiūrio bei žiniasklaidos pateikiamų pranešimų (Smak & Walczak, 2015). Žvelgiant į Pasaulinį mokytojų

statuso indeksą, tėvai Kinijoje, Pietų Korėjoje, Turkijoje ir Egipte dažniau skatina vaikus tapti mokytojais, pavyzdžiui, Kinijoje 2013 m. tai darė net 50 proc. tėvų. Izraelyje, Portugalijoje, Brazilijoje ir Japonijoje tėvai mažiausiai linkę skatinti, pavyzdžiui, Izraelyje tai darė tik 8 proc. Panašiai šiose šalyse labiau tikima, kad mokiniai gerbia savo mokytojus. Ir atvirkščiai, daugumoje apklaustų Europos šalių daugiau respondentų manė, kad mokiniai negerbia mokytojų nei juos gerbia (Dolton & Marcenaro-Gutierrez, 2013). 2018 m. atliktame tyrime nustatyta, kad nors daugiau nei 50 proc. tėvų Kinijoje, Indijoje, Ganoje ir Malaizijoje teigiamai skatina vaikus tapti mokytojais, Izraelyje ir Rusijoje tai daro mažiau nei 8 proc. tėvų. Logiška, kad šalys, kuriose tėvai skatina savo vaikus tapti mokytojais, taip pat labiau tiki, kad mokiniai gerbia savo mokytojus. Analogiškai 2013 m. rezultatams, daugumoje apklaustų Europos šalių daugiau respondentų manė, kad mokiniai negerbia mokytojų (Dolton, Marcenaro, de Vries ir She, 2018).

Grįžtant prie lenkų mokslininkų Smak ir Walczak (2015) atlikto tyrimo, jame buvo teigiama, kad mokytojai vis rečiau laikomi profesionalais, o dažniau - tarnautojais, ir jie patys taip apibūdina savo profesiją. Šis aspektas akcentuojamas ir Pasauliniame mokytojų statuso indekse – mažiausiai mokytojus gerbiančiose šalyse tokiose kaip Gana, Prancūzija, Brazilija, Ispanija ir kitose, žmonės manė, kad mokytojai yra panašiausi į bibliotekininkus. Tai rodo, kad į mokytojus žiūrima kaip į labiau formalias administracines pareigas atliekančius asmenis (Marcenaro, de Vries & She, 2018). Smak ir Walczak (2015) tyrime mokytojai manė, kad ypatinga socialinė mokytojo profesijos funkcija rodo, kad reikia išlaikyti privilegijas arba padidinti atlyginimus, nes visuomeniškai naudingų vaidmenų atlikimas nusipelno ypatingo požiūrio. Tačiau, kaip jau buvo minėta anksčiau, mokytojų atlyginimai nors ir šiek tiek padidėjo, tačiau manoma, kad darbo sąlygos pablogėjo (Thompson, 2021).

Greta probleminių mokytojo socialinio vaidmens aspektų tokių kaip prastos darbo sąlygos ir mažas atlyginimas, lemiančių žemesnį mokytojo statusą bei socialinį vaidmenį, reikia paminėti ir ES esantį mokytojų trūkumą. Mokytojų trūkumas pastebimas visoje Europoje. Manoma, kad iki 2025 m. Vokietijoje trūks 25 000 mokytojų, o iki 2030 m. – 30 000 Portugalijoje, o Prancūzijoje šiuo metu yra 4 000 laisvų mokytojų etatų. Prancūzija, Vokietija, Portugalija, Švedija ir Italija susiduria su mokytojų įdarbinimo problemomis dėl plačiai paplitusio nepasitenkinimo šia profesija, kurią sustiprino Covid-19 pandemija. Pandemija suteikė mokytojo profesijai „matomumo“ ir pabrėžė problemas, susijusias su jos patrauklumu (Euronews, 2022). Anot Thompson (2021), pandemijos laikotarpiu mokytojams padidėjo darbo krūvis ir darbo įtampa. Darbo krūvis labai padidėjo uždarymo metu, greičiausiai dėl pertvarkytų mokymo programų ir mokymosi pobūdžio, kad jis atitiktų nuotolinio mokymosi poreikius. Net ir pasibaigus mokyklos uždarymui dėl karantino, mokytojų darbo krūvis nesumažėjo, o tai padidino susirūpinimą dėl mokytojų patiriamo streso ir gerovės. Kyla pavojus, kad per didelis darbo krūvis taps nauja norma, o tai pagreitins mokytojų perdegimą ir išsekimą. Be to, dėl pandemijos mokytojams, sudariusiems atsitiktines ir trumpalaikes sutartis, nebuvo atlyginama karantino metu (Thompson, 2021). Kitas mokytojų trūkumus lemiantys veiksnys yra padidėjęs išėjimo į pensiją ir išėjimo iš darbo atvejų skaičius COVID-19 pandemijos metu (Carver-Thomas, Burns, Leung & Ondrasek, 2022). Tyrimai taip pat rodo, kad mokytojai yra susirūpinę dėl sveikatos, saugos ir gerovės, o šie rūpesčiai turi įtakos tam, kiek laiko jie planuoja dirbti šioje profesijoje. Todėl dėmesys darbo krūviui ir gerovės veiksniams, kurie liečia tiek mokytojus, tiek visuomenę, gali turėti didžiausią įtaką mokytojų išlaikymui, taip pat būsimų mokytojų pritraukimui į šią profesiją kaip turinčią patrauklų statusą bei socialinį vaidmenį (Heffernan, Longmuir, Bright & Kim, 2019). Symeonidis (2015) manymu, mokytojų trūkumas turėtų būti sprendžiamas užtikrinant pakankamą pradinį mokymą, kvalifikuotų mokytojų įdarbinimą, šiuo

metu dirbančių nekvalifikuotų mokytojų kvalifikacijos kėlimą, konkurencingus atlyginimus ir darbo sąlygas.

Nepaisant aptartų probleminių mokytojo socialinio vaidmens aspektų, keltinas klausimas koks bus mokytojo statusas bei socialinis vaidmuo ateityje. Teigiama, kad mokytojo profesiją paveikė tai, kaip visuomenė vertina mokytojus - jie laikomi socialiai remtinais žmonėmis, kurie negali visapusiškai dalyvauti socialinėje ir ekonominėje veikloje, nes jų atlyginimas yra labai mažas, palyginti su kitais valstybės tarnautojais. Dėl tokio mažo atlyginimo ir prarastos visuomenės pagarbos mokytojai yra nepatenkinti darbu ir mokytojo profesija tėja laikinas darbas prieš pereinant į kitą profesinę sritį (Fauziah, Kim, Aye, Hakizimana & Hur, 2021). Tačiau nors esama nemažo kiekio neigiamųjų kintamųjų, lemiančių prastą mokytojo socialinį statusą ir vaidmenį visuomenėje, tačiau mokytojai, kurie išlieka šioje profesijoje, pasižymi tam tikrais bruožais. Smak ir Walczak (2015) teigimu, šiandien didesnę socialinę pagarbą jaučia tie mokytojai, kurie suvokia besikeičiantį mokyklos vaidmenį ir naujus mokytojo uždavinius. Geresnį statusą bei vaidmenį turi mokytojas, kuris kuria savo santykius su mokiniais ir tėvais, rūpindamasis pagarba asmenybei, dialogu, abipusiu supratimu ir stengiasi būti vadovu, kartu su mokiniu konstruojančiu žinias. Tokiam mokytojui profesija yra gyvenimo būdo dalis, o gyvenimas žinių visuomenėje reikalauja nuolatinio profesinio tobulėjimo (Smak & Walczak, 2015). Tichnor-Wagner, Parkhouse, Glazier ir Cain (2019) teigimu, siekiant tapti kompetentingu ateities mokytoju, reikia įsisavinti mąstymą, kuris paverčia asmeninę pasaulinę kompetenciją profesine klasės praktika. Tai teisingo mokymo ir mokymosi vizija, kuri leidžia mokiniams klestėti nuolat besikeičiančiame pasaulyje. Mokytojui reikalingi bruožai ir gebėjimai yra: (1) empatija ir daugelio perspektyvų vertinimas; (2) įsipareigojimas skatinti teisingumą visame pasaulyje; (3) pasaulinių sąlygų ir dabartinių įvykių supratimas; (4) gebėjimas užmegzti tarpkultūrinį bendravimą; ir (5) klasėje, kurioje vertinama įvairovė ir pasaulinis įsitraukimas (Tichnor-Wagner et al., 2019). Tačiau reikia pastebėti, kad vis dar netrūksta mokytojų, kurie nemato, nenori ar nesugeba atliepti besikeičiančios mokyklos reikalavimų, ilgisi priemonių, padedančių susikurti valdžia, jėga ir baime paremtą profesinę poziciją (Smak & Walczak, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojo socialinį vaidmenį visuomenėje lemia šie kontekstiniai veiksniai – visuomenė/valdžia, švietimo sistema, mokymo pajėgos, vietiniai ir regioniniai susitarimai, mokykla, kurioje mokytojas dirba bei pats mokytojas ir jo savybės. Darbo sąlygos, atlyginimas, patiriamas stresas ir darbo krūvis, žiniasklaidos pateikiamas mokytojo įvaizdis, pagarba iš visuomenės, tėvų ir mokinių formuoja mokytojo profesijos vertinimą bei patrauklumą.

Tarp mokytojo statusą labiausiai gerbiančių šalių vyrauja Azijos žemyno šalys, o tarp mažiausiai gerbiančių – Europos bei Pietų Amerikos žemynų šalys. Daugelyje Europos šalių suvokiama mokytojo profesijos vertė ir statusas yra menki. Nors mokytojo statusas per pastaruosius 10 metų sumažėjo, tačiau jo vertinimas vis dar išlieka vidutinis bei skirtingose šalyse yra prilyginamas socialinio darbuotojo statusui, kadangi esant mokytoju dirbama su žmonėmis asmeninio palaikymo pagrindu.

Tyrimai rodo, kad mokytojai nėra patenkinti savo darbo užmokesčiu, darbe patiria stresą, jų darbo krūvis padidėjo pandemijos metu, o darbo pobūdis vis dažniau siejamas ne su mokymu, o su administracinio pobūdžio veiksmis. Teigiama, kad profesija nesulaukia visuomenės pagarbos, o tokį požiūrį padeda formuoti žiniasklaidos priemonės. Nors tyrimai dėl žiniasklaidos formuojamo požiūrio nėra vienareikšmiai, tačiau tik mažo kiekio šalių žiniasklaida formuoja teigiamą požiūrį į mokytojo socialinį vaidmenį bei statusą. Europoje vyrauja daugiausia neigiamas mokytojų

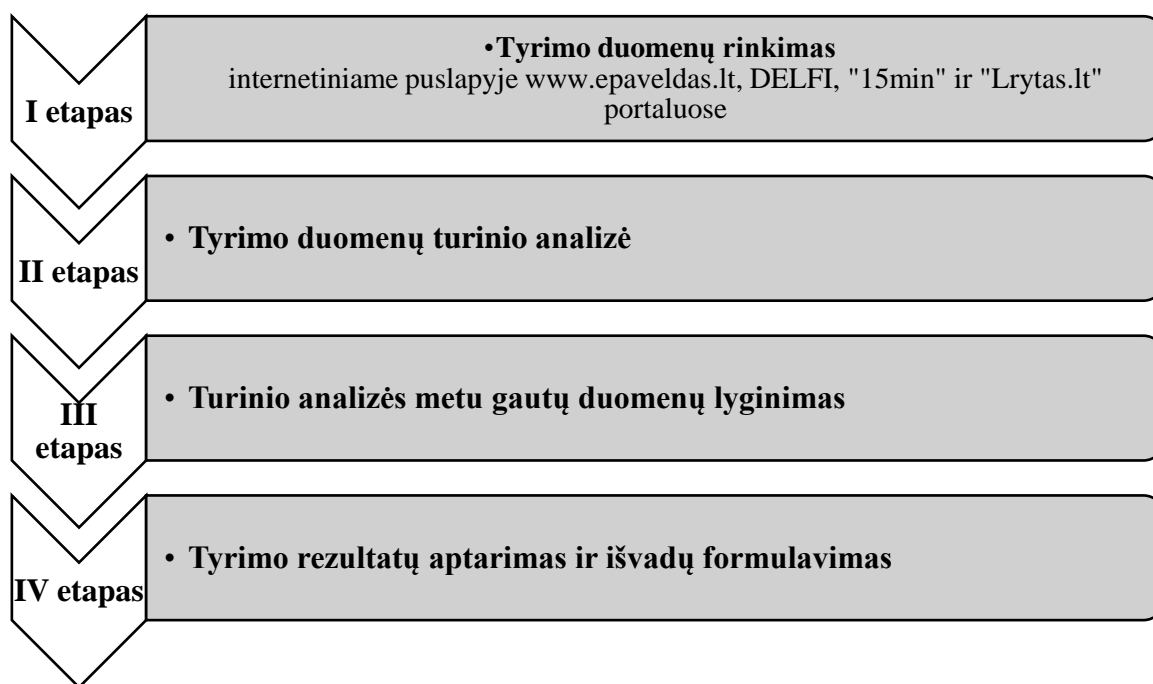
vaizdavimas žiniasklaidoje. Reikia pastebėti, kad pandemijos metu žiniasklaidoje mokytojai buvo vaizduojami teigiamai. Kita vertus, pati pandemija turėjo neigiamos įtakos mokytojų darbo krūviui, patiriamam stresui, įtampai, be to, nemažas kiekis mokytojų pandemijos metu išėjo iš darbo arba išėjo į pensiją. Visi šie aspektai sudarė sąlygas mokytojų statuso patrauklumo sumažėjimui, kuris nulėmė šiuo metu vyraujančius mokytojų trūkumus visoje Europos Sąjungoje.

3. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje tyrimo metodologija

Naujos informacijos bazės kelia iššūkių ir suteikia galimybių tyrėjams, siekiantiems nustatyti kultūrinius pokyčius naudojant viešus dokumentus, tokius kaip laikraščiai ir žurnalai. Kokybinis požiūris į žiniasklaidos priemonių analizę derinamas leidžia parodyti, kaip tyrimo klausimai gali būti transformuoti į tyrimo planą, kuris leidžia atlikti turtingą tekstų interpretacinę ir teminę analizę, taip pat pateikti kokybinę informaciją apie tendencijas ir akcentus laikui bėgant, įvairiose žiniasklaidos priemonėse ir įvairiose temose (Altheide, 2000).

Kokybinis tyrimas generuoja ir interpretuoja neskaitinius duomenis, siekiant sukurti išsamų, nuodugnų tyrimo dalyko supratimą (Hollifield & Coffey, 2006). Šie tyrimai grindžiami interpretacine paradigma, kuri yra tiriamojo pobūdžio, todėl leidžia tyrėjui užfiksuoti informaciją srityje, kurioje mažai žinoma (Nyarko, 2016), pavyzdžiui, palyginti mokytojo socialinio vaidmens raišką tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje.

Tyrimo loginė schema pateikiama 2 paveiksle.

3 pav. Tyrimo loginė schema (sudaryta darbo autorės)

Tyrimo duomenų rinkimas. Straipsnių atranka priklauso nuo tyrime keliamo klausimo ir informacijos prieinamumo. Pagrindinis darbe naudojamas šaltinis yra elektroninė spauda bei internetinis archyvas. Tyrimo duomenimis surinkti panaudoti du būdai:

1. Tarpukario laikotarpio straipsniai rinkti naudojantis internetiniu puslapiu www.epaveldas.lt. Ieškant straipsnių internetiniame puslapyje www.epaveldas.lt buvo pritaikyti paieškos kriterijai: tarpukario laikotarpis; periodinė spauda; raktinis žodis: moky* su galūnėmis. Tarpukario laikotarpis apėmė 1918–1939 m. spaudą. Analizuoti spaudiniai: „Lietuvos Aidas“ (redaktorius Antanas Smetona); krikščionių demokratų partijos periodika „Tėvynės sargas“ (redaktorius Aleksandras Stulginskis su Liudu Gira), „Laisvė“; Valstiečių liaudininkų periodika „Lietuvos žinios“, Lietuvos socialdemokratų periodika „Socialdemokratas“.

Tyrimui pasirinkti 24 straipsniai iš internetinio archyvo www.epaveldas.lt, labiausiai atitikusių paieškos kriterijus (tarpukario laikotarpis; periodinė spauda; raktinis žodis: moky* su galūnėmis.). Tyrime analizuoti 10 „Lietuvos Aido“, 11 „Lietuvos žinių“ ir 3 „Socialdemokrato“ straipsniai.

2. XXI a. Lietuvos straipsniai rinkti naudojantis trimis pagrindiniais naujienų portalais: DELFI, „15 min“ bei Lrytas.lt. Pagrindiniai Lietuvos naujienų portalai pasirinkti dėl šių priežasčių: informacijos pateikimas, informacijos gausa/įvairumas (internetiniai portalai aprėpia labai platų spektrą informacijos), logistinis faktorius (internetu portaluose informacija archyvuojama, ją paprasta rasti pagal tikslią paiešką), informacijos rinkimo tendencijos (dauguma asmenų skaito žinias internete, o ne spaudoje), žinių išsamumas, informacijos objektyvumas, įtaigumas, praktiškumas (informacija pasiekama bet kurioje vietoje ir bet kuriuo laiku), individualios savybės (straipsnį galima skaityti daug kartų), informacijos pateikimo greitis (pateikiama pati naujausia ir aktualiausia informacija). Tyrimui taip pat pasirinkti 27 straipsniai, kurie nuo 2022 metų rugsėjo 1d. iki 2022 metų gruodžio 1d. buvo publikuoti interneto portaluose „DELFI“ (n = 5), „15 min“ (n = 11) ir „Lrytas.lt“ (n = 13), atitikę paieškos kriterijus (raktinis žodis: moky* su galūnėmis; žodis „mokytojas“ minimas straipsnio antraštėje). Siekiant išanalizuoti magistro darbo problemą, temine analize buvo tiriami tik straipsniai, kurių antraštėje minimas žodis „mokytojas“, kadangi darytina prielaida, jog būtent tokie straipsniai analizuoja išskirtinai su mokytojo socialiniu vaidmeniu susijusius aspektus ir atskleidžia socialinį mokytojo vaidmenį nepriklausomoje Lietuvoje.

Tyrimo metodas. Šiame tyrime naudota turinio analizė. Turinio analizė - tai sistemingų, taisyklėmis pagrįstų metodų grupė, naudojama analizuoti tekstinių duomenų informacinį turinį. Atliekant kokybinę turinio analizę, duomenys klasifikuojami naudojant kategorijas, kurios bent iš dalies sukuriamos induktyviai (t. y. išvedamos iš duomenų) ir daugeliu atvejų taikomos duomenims atidžiai skaitant (Forman & Damschroder, 2007). Rezultatų pagrindimas remiamasi tiriamo teksto turiniu, iš jo išskirtomis kategorijomis ir subkategorijomis.

Atliekant turinio analizę, duomenyse buvo ieškoma pasikartojančių prasmingų struktūrų. Išskirti trys kontekstai, kuriuose minimas mokytojo vaidmuo – neigiamas, teigiamas bei neutralus. Kadangi buvo siekta gauti detalesnes įžvalgas apie konkrečią temą, t. y. mokytojo socialinį vaidmenį, statusą, atliekamas funkcijas visuomenėje, turinio analizės metodas leidžia nustatyti, koks konteksto (teigiamo, neigiamo, neutralaus), kuriame minimas raktinis žodis, tonas, kaip atsiliepiama apie tyrimo objektą: mokytoją tarpukariu bei nepriklausomoje Lietuvoje. Straipsnis skaitomas visas, ne vien ta pastraipa, kurioje dominuoja raktinis žodis. Tokia išsami viso straipsnio apžvalga leidžia tiksliai nustatyti, koks dominuoja informacijos pobūdis mokytojo socialinio vaidmens kontekste.

Reikia atkreipti dėmesį, kad į šio darbo potencialų trūkumą – neišvengiamą subjektyvios interpretacijos galimybę. Tačiau „atsižvelgiant į tai, kad kokybinė metodologinė prieiga toleruoja tam tikrą subjektyvų tyrėjo žvilgsnį, šis potencialus interpretacijų subjektyvumas neturėtų užkirsti kelio analizės validumui“ (Labokas, 2022, p. 167).

Tyrimo eiga. Kokybinis tyrimas suskirstytas į šias pagrindines dalis:

1. Atrinkti tyrimui tinkami straipsniai apie tarpukario mokytojo socialinį vaidmenį www.epaveldas.lt (n = 24) bei tinkami straipsniai apie XXI a. mokytojo socialinį vaidmenį interneto portaluose „DELFI“ (n = 5), „15 min“ (n = 11) ir „Lrytas.lt“ (n = 13);

2. pirmoje dalyje atliekama tarpukario straipsnių apie mokytojo socialinį vaidmenį turinio analizė, vertinant mokytojo vaidmenį neigiamame, neutraliame ir teigiame kontekste;
3. antroje dalyje atliekama nepriklausomos Lietuvos straipsnių apie mokytojo socialinį vaidmenį turinio analizė, vertinant mokytojo vaidmenį neigiamame, neutraliame ir teigiame kontekste;
4. rezultatai palyginami tarpusavyje.

Tyrimas atliktas 2022 m. mėn. lapkričio – gruodžio mėn.

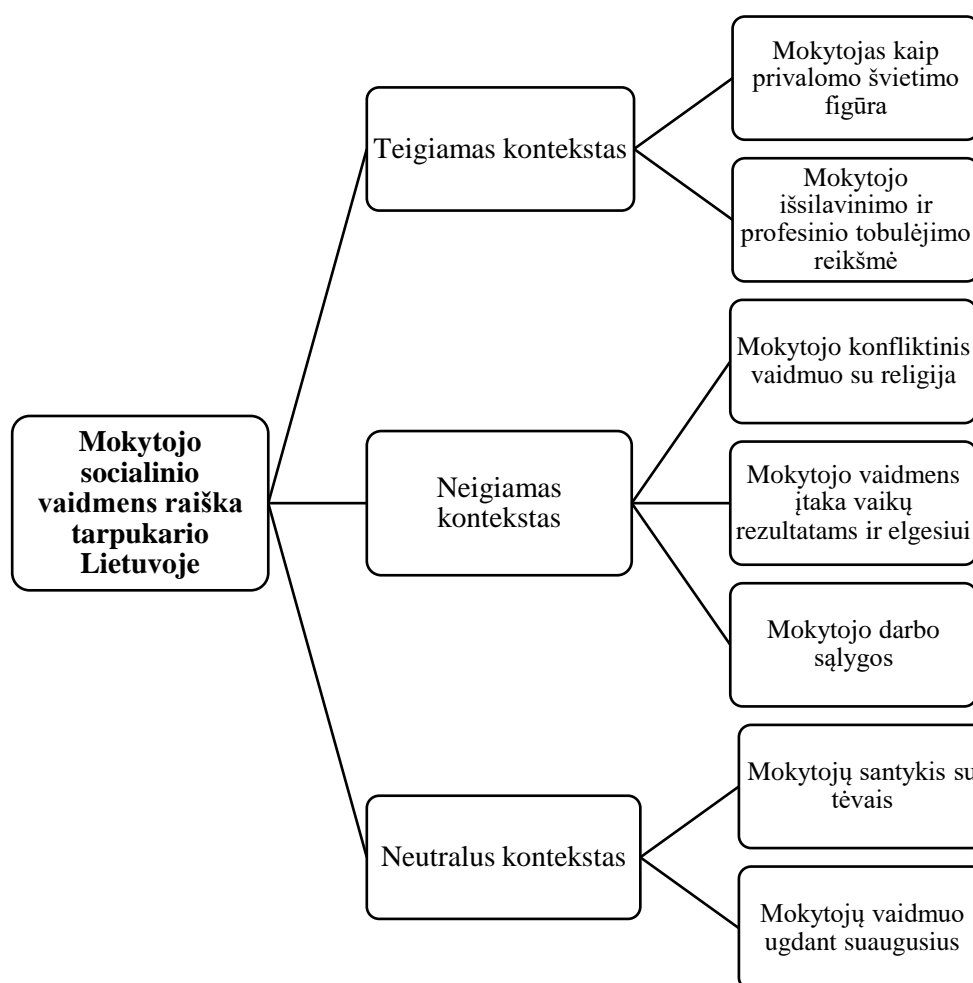
Tyrimo etika. Internetinė erdvė suteikia tyrėjams didžiulę galimybę surinkti duomenis, kuriems gauti kitu atveju prireiktų daug laiko ir išteklių. Tačiau kartu su šia galimybe atsiranda ir atsakomybė užtikrinti, kad tokie duomenys būtų gaunami ir pakartotinai naudojami laikantis aukščiausių įmanomų etikos standartų (Townsend & Wallace, 2016). Etika apibūdinama kaip elgesio taisyklės, išreiškiančios ir stiprinančios svarbias socialines ir kultūrinės visuomenės vertybes. Taisyklės gali būti formalios ir parašytos, žodinės arba tiesiog suprantamos sutinkančių grupių (Nyarko, 2016). Tyrėjai turi vertinti metodologinę įvairovę; atsižvelgti į regioninius ir tarpdisciplininius skirtumus; atsižvelgti į visą tyrimų gyvavimo ciklą, įskaitant duomenų gyvavimą archyvuose arba atvirųjų duomenų įrenginiuose (Hesse et al., 2019).

4. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje tyrimo rezultatai

Šiame darbo skyriuje atliekama kokybinė straipsnių, apžvelgiančių mokytojo socialinio vaidmens raišką tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje, analizė.

4.1. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje tyrimo rezultatai

Apžvelgus mokytojo socialinio vaidmens raišką tarpukario Lietuvoje aptariančius straipsnius, nustatytos šios septynios kategorijos: mokytojas kaip privalomo švietimo figūra; mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo reikšmė; konfliktinis vaidmuo su religija; mokytojo vaidmens įtaka vaikų rezultatams ir elgesiui; mokytojų santykis su tėvais; mokytojų vaidmuo ugdant suaugusius; mokytojo darbo sąlygos. Kiekviena iš kategorijų priskirta neigiamam, neutraliam ar teigiamam kontekstui. Šios kategorijos pateikiamos teminiame žemėlapyje (žr. 3 paveikslą). Toliau kokybine perspektyva analizuojama kiekviena nustatyta kategorija.

4 pav. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos tarpukario Lietuvoje teminis žemėlapis (sudaryta darbo autorės)

Reikia pastebėti, kad teigiamame mokytojo socialinio vaidmens kontekste atsiskleidė tik dvi kategorijos iš septynių. Ryškiausiai analizuotojo medžiagoje atskleidžiama **mokytojo socialinio vaidmens raiška privalomame mokyme**. Reikia pastebėti, kad privalomo mokymo idėja tarpukario spaudoje pateikiama pozityviu tonu, akcentuojant jo naudą. „Lietuvos aidas“ 1928 m. kovo 3 d. straipsnyje „Visuotinis pradžios mokslas“ teigiama, kad privalomo ugdymo įvedimas yra itin reikšmingas faktas, galintis valstybei turėti teigiamos naudos – sustiprinti tautą moraline prasme:

<...Paskutinius mūsų gyvenimo metus palydėjo du labai reikšmingi faktai: ūkininkų savų reikalų supratimas ir organizavimas ir visuotinio pradžios mokslo įvedimas. Abu tie faktai mūsų valstybei, net visai tautai, daug gero gali duoti. (...) Tačiau dar svarbesnis faktas, kuris galės turėti didelės reikšmės visos tautos morališkame gyvenime, jos stiprėjime – priverstinio pradžios mokslo įvedimas visame krašte. Gali sakyti, „visa tauta, minėdama 10-ties metų savos valstybės gyvenimo sukaktuves, susirūpino visuotinio pradžios mokslo reikalingumu, pasiryžo jį įvesti. Daug kur valsčių ir apskričių savivaldybės, kuriose atstovų daugumą paprastai sudaro ūkininkai, ėmė tą reikalą tirti, ir vietas rajonų prad.mokyklų inspektoriai, sudarę bendrą planą, kreipiasi į vyriausybę, prašydami pritarimo ir paramos...>.

Tačiau įvedant privalomą ugdymą reikalingi įvairūs ištekčiai: mokyklos, mokytojai, mokymo priemonės mokiniams: *<...Duoti bent pradžios mokslą kiekvienam valstybės piliečiui, suprantamas daiktas, darbas nėra lengvas. Reikia turėti reikalingas mokytojų skaičius, įkurti daugybę naujų mokyklų, pasirūpinti mokslo priemonių ir pagaliau aprūpinti beturčių vaikus bent reikalingiausiais daiktais: apvalkalu, apavu, knygomis ir t.t. ...>.* „Lietuvos aido“ 1928 m. rugsėjo 29 d. straipsnyje „Gera veikia privalomas mokymas“ teigiama, kad Rietave įvestas privalomas mokslas, todėl padidėjo mokinių skaičius. Atitinkamai, rekomenduojama kitiems regionams taip pat susirūpinti privalomo mokslo įvedimu: *<...Rietavas. Mūsų valsčiuje jau nuo š.m. gegužės mėn 1d. Yra įvestas privalomas mokslas. Mokyklose vaikų skaičius žymiai padidėjo. Darbas eina daug geriau. Tėvai turgaus dieną vaikų namie neužlaiko. Nors pirmi metai privalomas mokslas, bet jokių kliūčių mokyklos nesutinka. Patartina ir kitiems valsčiams susirūpinti privalomu mokslu. Greičiau prieisime prie normalaus vaikų auklėjimo ir švietimo...>.* „Lietuvos aido“ 1928 rugsėjo 25 d. numeryje teigiama, kad *<...ryšį su įvestu Šiluvoj privalomu pradžia mokslu atidarytos šiais metais 5 naujos pradžios mokyklos. Dabar Šiluvos valsčiuje veikia iš viso 16 mokyklų su 22 komplektais. Veik visi butai nuomojami. Už butus paprastai mokama 300-500 litų nuomos per metus...>.* „Lietuvos aido“ 1928 m. vasario 1 d. numeryje akcentuojama, kad kaimo vietovės yra susirūpinę dėl privalomo ugdymo, todėl pasižadama aprūpinti neturtingus mokinius reikalingu inventoriumi mokyklai lankyti. *<...Kaimas rūpinasi privalomu pradiniu mokslu. Kaimo Tarybos yra nutarusios prašyti Švietimo Ministeriją paskelbti jų valsčiuose nuo 1928 m. Gegužės 1 d. privalomą pradžios mokyklų lankymą. Tarybos pasižada aprūpinti neturtingus mokinius sušelpiti visu, kas reikalinga pradžios mokslui eiti. Be to, Anykščių valsčiaus Taryba nutarė išreikšti Vyriausybei padėką už rūpinimąsi privalomo pradžios mokslo įvedimu ir susirūpinimą liaudies švietimu...>.*

Taigi, tarpukario spaudoje mokytojo socialinio vaidmens reikšmingumas siejamas su privalomo ugdymo įvedimu, kuris spaudoje vaizduojamas pozityviame kontekste - teikiama moralinė nauda visuomenei, didėja mokinių skaičius ir pan. Tačiau keliamos ir galimos problemos tokios kaip išteklių (mokyklų, mokytojų, mokymosi priemonių) trūkumas. Be to, greta privalomo ugdymo įvedimo pateikiamos ir prieštaraujančios nuomonės, pavyzdžiui, ar iš tiesų šalyje reikalingas toks kiekis išsilavinusių asmenų. „Lietuvos aido“ 1928 m. kovo 11 d. numeryje klausiama ar Lietuvoje esama šviesuomenės pertekliaus:

<...Per daug studentų! Per daug mokytinių! – tai populiarūs šiandien mūsų visuomenėje nuomonė. Kitaip žiūri į tą klausimą mūsų Alma Mater vadovas prof. Roemeris. P. rektorius „Sėkmadienio“ korespondentui pareiškė, kad šiuo metu Lietuvoje šviesuomenės pertekliaus nėra. Šviesuomenės masiškumo atžvilgiu Lietuva dar žymiai atsilikusi nuo kitų kraštų. Jei ateity šviesuomenės hiperprodukcijos klausimas kiltų, jį reguliuosiąs pats gyvenimas. Gal tektų įvesti konkursai, kai kurios gimnazijos uždaryti, pertvarkyti į amatų mokyklas ir kt. ...>.

Manoma, kad mokiniai provincijoje paruošiami prasčiau nei didmiesčiuose: *<...Iš savo pastabų jis daro išvadą, kad aukštajam mokslui daugiau pasiruošę subrendę studentai. Tokiuos mokslo dalykuos, kur reikalinga daugiau samprotavimo, o ne formuliu, baigę suaugusiųjų gimnazijas ar šiaip daugiua subrendę studentai – geresni. Tarp jaunųjų, baigiančių normalines aukštesnes mokyklas, yra labai*

gerų ir labai blogų. Čia gal iš dalies pareiną nuo gimnazijų. Iš tolimesnės provincijos gimnazijų paprastai būna silpnėsi. Kartais pastebimi labai ryškūs istorijos trūkumai, pvz., nežino tokių elementarinių dalykų, kurie sudaro visą gadinę, kaip apie Napoleoną, prancūzų revoliuciją...>. Tai reiškia, kad nepaisant poreikio įvesti privalomą ugdymą bei teigiamo jo poveikio, kartu spaudoje buvo keliami ir probleminiai šio ugdymo įvedimo aspektai tokie kaip išteklių trūkumas, išsilavinusių žmonių skaičiaus poreikis, ugdymo kokybės skirtumai provincijoje bei didmiesčiuose.

Kita teigiamame kontekste išryškėjusi mokytojo socialinio vaidmens kategorijoje buvo **mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo reikšmė**. Šis aspektas ryškus iš įvairių reklaminių straipsnių, skirtų mokytojo profesiniam tobulėjimui plėsti. Mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo reikšmės aspektai susisteminami 5 lentelėje.

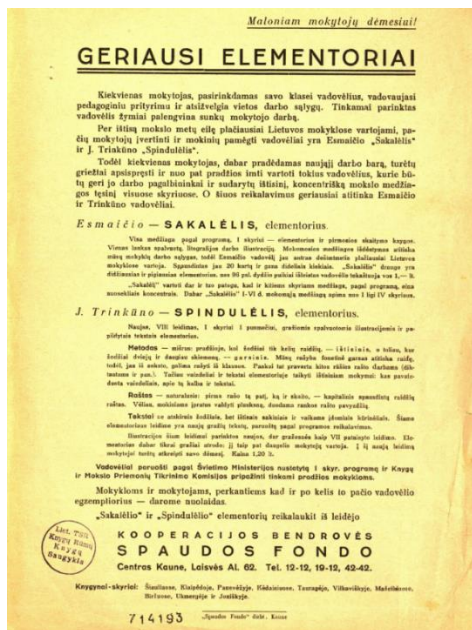
5 lentelė. Mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo reikšmė (sudaryta darbo autorės)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo reikšmė	Kvietimai dalyvauti tobulinimosi kursuose	<... Liet. Katalikų Mok. Sąjunga s. m. vasaros atostogų metu, nuo liepos mėn. d. iki rugpjūčio mėn. 15 d. ir ruošia pedagoginius kursus, kurių tikslas padėti mokytojams, baigusiems du kursu, pasiruošti egzaminams iš keturių mok. seminarijos kursų...>
	Kvietimai prenumeruoti profesinę literatūrą	<...Ar gali mokytojas pedagoginių žurnalų neskaityti? Ne, tokių mokytojų Lietuvoje 1931 metais nebus. Visi, kaip vienas, išsirašys „Mokyklos ir Gyvenimo“ žurnalą, kuris yra tikras mokytojų draugas, patarėjas, mokyklos ir mokytojų būklės veidrodis, pedagoginių idėjų reiškėjas....>.
	Aukštųjų mokyklų profesorių išsilavinimo trūkumas	<...kai kurie fakultetai lyg neatsargiai skiria profesoriais asmenis neturinčius nei mokslo laipsnio, nei mokslo darbų. Tiesa, tokie profesoriai iš bėdos gali mokyti, bet mokslo varyt toliau vargu bepajėgs. Tad bus ne universitetas, bet tik aukštieji kursai....>
	Poreikis tinkamai pasirinkti vadovėlius mokiniams	<...kiekvienas mokytojas, pasirinkdamas savo klasei vadovėlius, vadovaujasi pedagoginiu prityrimu ir atsižvelgia vietos darbo sąlygų. Tinkamai parinktas vadovėlis žymiai palengvina sunkų mokytojo darbą...>; <...kiekvienas mokytojas, dabar pradėdamas naująjį darbo barą, turėtų griežtai apsispręsti ir nuo pat pradžios imti vartoti tokius vadovėlius, kurie būtų geri jo darbo pagalbininkai ir sudarytų ištisinį, koncentrišką mokslo medžiagos tęsinį visuose skyriuose....>.

Pavyzdžiui, 1936 m. skelbime „Geriausieji elementoriai“, išspausdintame tarpukario leidinyje, teigiama, kad mokytojai turi tinkamai pasirinkti mokymui skirtus vadovėlius, remdamasis turima pedagogine patirtimi bei darbo vietos ypatumais:

<...kiekvienas mokytojas, pasirinkdamas savo klasei vadovėlius, vadovaujasi pedagoginiu prityrimu ir atsižvelgia vietos darbo sąlygų. Tinkamai parinktas vadovėlis žymiai palengvina sunkų mokytojo darbą. [...] Todėl kiekvienas mokytojas, dabar pradėdamas naująjį darbo barą, turėtų griežtai apsispręsti ir nuo pat pradžios imti vartoti tokius vadovėlius, kurie būtų geri jo darbo pagalbininkai ir sudarytų ištisinį, koncentrišką mokslo medžiagos tęsinį visuose skyriuose....>.

5 pav. 1936 m. skelbimas „Geriausi elementoriai“ (epaveldas.lt)

Greta raginimo rinktis tinkamus vadovėlius, mokytojai taip pat skatinami skaityti jiems skirtą periodinę spaudą. 1931 m. kvietime prenumeruoti „Mokykla ir gyvenimas“ pedagoginį žurnalą preziumuojama, kad mokytojai skaito įvairias publikacijas, skirtas gerinti jų profesinį tobulėjimą: <...Ar gali mokytojas pedagoginių žurnalų neskaityti? Ne, tokių mokytojų Lietuvoje 1931 metais nebus. Visi, kaip vienas, išsirašys „Mokyklos ir Gyvenimo“ žurnalą, kuris yra tikras mokytojų draugas, patarėjas, mokyklos ir mokytojų būklės veidrodis, pedagoginių idėjų reiškėjas...>. Pedagoginis žurnalo prenumeratos kvietime suponuojama, kad šis žurnalas aptaria visos Lietuvos mokytojų aktualijas, o tuo pačiu ir didina mokytojų profesinį lygmenį: <...„Mokykla ir Gyvenimas“ parodo, kaip dirba, kuo susirūpinę, kuriuos klausimus sprendžia, kaip gyvena, dėl ko džiaugiasi ir liūdi Lietuvos ir kitų šalių mokytojai. „Mokyklos ir Gyvenimo“ tikslas ugdyti plačioje visuomenėje ir mokytojų tarpe auklėjimo mokymo idėjas, gvildinti mokyklos ir mokytojų būklės klausimus, kelti mokytojų pedagoginį ir profesinį susipratimą, ginti mokytojų profesinius reikalus...>. Profesinis tobulėjimas didinamas skaitant žurnale esančias gyvenimo kronikas, knygų recenzijas ir pan., kurios publikuojamas pagal geriausias pedagogines idėjas: <...„Mokykloje ir Gyvenime“ visą laiką dirba geriausios Lietuvoje pedagoginės jėgos. Kiekviename žurnalo numery skaitytojas ras Lietuvos ir užsienių mokyklos ir mokytojų gyvenimo kroniką, knygų recenzijų, linksmyų feljetonų ir k...>.

Lietuvių katalikų mokytojų sąjungos 1921 m. Kvietimas „Lietuvos mokyklai“ 1922 metams užsisakyti teigiama, kad: <...todėl širdingiausiai kviečiame be mažiausio atidėliojimo užsisakyti „Lietuvos Mokykla“ ateinantiems 1922 metams visus Lietuvos katalikus mokytojus ir auklėtojus, kunigus, tėvus ir visus piliečius, kurie domisi ir rūpinasi Lietuvos mokyklų ir apskritai priaugančios kartos švietimo ir auklėjimo reikalais...>. Kita vertus, galima pastebėti samplaiką su religiniais aspektais: <...Tai katalikiškoji mūsų visuomenė turi šventos pareigos duoti galės „LIETUVOS MOKYKLAI“ atsistoti tvirtesnėmis kojomis ir tinkamiau eiti savo pareigas Lietuvos jaunimo auklėjimo mokymo ir mokyklų organizacijos srityje. Ir mes nieko daugiau nenorime, kaip tik tai, kad kuo didesnis skaičius „LIETUVOS MOKYKLOS“ pasiskleistų po Lietuvos šalį.“

6 pav. 1931 m. kvietimas prenumeruoti „Mokykla ir gyvenimas“ pedagoginį žurnalą (epaveldas.lt)

Lietuvių katalikų mokytojų sąjungos 1926-1932 m. laikotarpio Pedagoginių kursų mokytojams kvietime mokytojams siūloma išplėsti savo išsilavinimą per papildomus kursus: <...mūsų pradžios mokyklų mokytojų kadre nemažą procentą sudaro mokytojai, baigę du mokytojų seminarijų kursus ar dvimečius mokytojų kursus. Šie mokytojai, tiesa, turi pakankamą cenzą pradž. mok. mokytojo darbui dirbti, tačiau aišku, kad pedagogiškojo pasiruošimo atžvilgiu, jie yra daug ku aug kuo atsilikę nuo tų mokytojų, kurie yra baigę pilną mokytojų seminariją. Turėdama tą viską galvoj, Liet. Katalikų Mok. Sąjunga s. m. vasaros atostogų metu, nuo liepos mėn. d. iki rugpjūčio mėn. 15 d. ir ruošia pedagoginius kursus, kurių tikslas padėti mokytojams, baigusiems du kursus, pasiruošti egzaminams iš keturių mok. seminarijų kursų...>. Kursuose akcentuojamas lietuvių kalbos mokymas: <...To dėliai, sudarant kursų programą, teko pasirinkti tik tie dalykai, kurie, kaip egzaminatorių patyrimas rodo, sudaro mokytojams, egzaminus laikantiems, didelių sunkumų. Prie tokių dalykų pirmoj vietoj priklausau lietuvių kalba. Turint galvoj, kad kalbos sutvarkymas pačių mūsų kalbininkų dar nėra galutinai baigtas, kalbos mokymasis yra ypač sunkus...>. Galima pastebėti, kad lietuvių kalbos mokymosi poreikis akcentuojamas ir „Lietuvos aido“ 1928 m. rugsėjo 29 d. straipsnyje „Kaip gyvena ir dirba prof. J. Jablonskis“. Jame nurodoma, kad profesorius pergyvena dėl to, kad lietuviai nepakankamai moka lietuvių kalbą: <...Viename iš tų nedidelių kambarėlių yra profesoriaus kabinetas, kur profesorius, sėdėdamas savo vežimėly, pasikrovęs įvairiausiais raštais ir knygomis, praleidžia už stalo beveik didesnę savo gyvenimo dalį, vis dirbdamas mūsų kalbai, visą laiką dėl jos susirūpinęs, dėl jos susisielojęs... [...] mūsų kalba ir jos reikalais profesorius visą laiką susirūpinęs... dažnai nusiskundžia, užpyksta, pasibara, kad mes, lietuviai, visai nesistengiame kaip reikiant išmokti savo gimtosios kalbos. Erzina profesorius, kad mūsų raštai pilni net tokių klaidų, kurios kitur, kitų tautų žmonėms, yra visai negalimas dalykas...>. Taigi, tarpukario spaudoje pabrėžiamas lietuvių kalbos mokėjimo poreikis, profesinės literatūros bei periodinės spaudos skaitymas bei profesinio tobulėjimo būtinumas mokytojui.

„Lietuvos žinių“ 1922 m. spalio 7 d. straipsnyje akcentuojamos aukštųjų mokymo įstaigų profesorių išsilavinimo spragos: <...Kaunas. Universitetas. Girdėt, kad gali įvykti rektoriaus prof. J. Šimkaus atsistatydinimas deliai nevykusių paskyrimų kai kurių profesorių ir dėl kitų priežasčių. Mat, kai kurie fakultetai lyg neatsargiai skiria profesoriais asmenis neturinčius nei mokslo laipsnio, nei mokslo darbų. Tiesa, tokie profesoriai iš bėdos gali mokyti, bet mokslo varyt toliau vargu be pajėgs. Tad bus ne universitetas, bet tik aukštieji kursai....>. Teigiama, jog profesoriai taip pat dirba pašalinius darbus,

todėl netinkamai atlieka savo pareigas, o kai kada ir ne visai teisėtai gauna algą: <...*Beto kaikurie profesorai yra apsikrovę daugeliui pašalinių darbų ir jiems nebelieka laiko tinkamai pamokoms prisiruošt. Ir atlyginimas algomis sukelia abejojimų – kai kam iš profesorių skiriama algos dar nevaldant katedrų. Žodžiu, universiteto viršūnėse girdisi konfliktų. Visgi liūdna, kad jaunam mūsų universitetui prisieina daug jėgų gaišinti aukštesniojo personalo susirėmimams. Tikėtis reikia, kad profesūra suras modus vivendi ir darbas eis sklandžiai toliau....>.*

Taigi, galima teigti, kad kvietimai dalyvauti kursuose, prenumeruoti profesinę literatūrą, mokytojų ir aukštųjų mokyklų profesorių išsilavinimo trūkumo aptarimai spaudoje rodo, kad mokytojo socialinis vaidmuo gali būti įgyvendinamas tik tuomet, kai mokytojas turi tinkamą išsilavinimą, žinias bei kompetencijas.

Trys kategorijos, išryškėjusios **neigiamame mokytojo socialinio vaidmens kontekste**, buvo mokytojo konfliktinis vaidmuo su religija, mokytojo vaidmens įtaka vaikų rezultatams ir elgesiui bei mokytojo darbo sąlygos. Ryškiai analizuotuose straipsniuose matomas ir **mokytojo konfliktinis vaidmuo** su religija. Mokytojo konfliktinio vaidmens su religija aspektai susisteminami 6 lentelėje.

6 lentelė. Mokytojo konfliktinio vaidmens su religija aspektai (sudaryta darbo autorės)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Mokytojo konfliktinis vaidmuo su religija	Mokytojų intereso mokyti tikybos nebuvimas	<... <i>Mes mokytojais pasisakėme nenorį priverstinai tikybos mokyklose dėstyti...></i>
	Mokytojų siekis atsiriboti nuo religinio ugdymo	<... <i>Mokytojais tikybos mokindami dirbs ne savo darbą. Tai yra darbas tam tikslui per ilgą mokymąsi pasiruošusių žmonių – kunigų...>. <... tikybos mokymas neturi būti mokyklai privalomas, nes padarius jį privalomu mokyklai tuo pačiu lieka jis privaloma ir mokytojui. Šiai prievartai mes ir priešinamės...> <...Tikėjimui bus tūkstantį kartų sveikiau kuomet tikybos mokins kunigai, arba šiaip gerai tikybos moką žmonės iš savo noro, bet ne iš prievartos....></i>
	Mokytojų ir kunigų tarpusavio nesutarimai	<... <i>bedieviai mokytojais turėtų būt, anot to kunigo, prašalinti...> <...<i>kunigas sausio 8 d. per pamokslą apie mažo Jėzaus atradimą bažnyčioje tarp mokytojų vyrų nuklydęs nuo temos užsipulė ant mokyklų, kur esą mokytojų bedievių...></i></i>

„Lietuvos žinių“ 1922 m. kovo 12 d. straipsnyje aiškinama, jog mokytojais nėra suinteresuoti vaikus privalomai mokyti tikybos: <... *Mes mokytojais pasisakėme nenorį priverstinai tikybos mokyklose dėstyti. Nes verčiant visus mokytojus tikyba dėstyti, tuo pačiu einama prieš mokytojų sąžinės laisvę. Tuomet kam dar konstitucijoje reikėjo įrašyti žodžiai apie sąžinės laisvę? Gal kunigėliai laiku susipras ir juos išbrauks?...>. Galima pastebėti, kad tai straipsnis, kuriame užsimenama apie mokytojo teises, t. y. teisę į sąžinės laisvę, kuri įtvirtinama Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Aiškinant mokytojų požiūrį į tikybos mokymą argumentuojama, kad dvasinis ugdymas turėtų būti kunigų, o ne mokytojų mokymo sritis: <... *Tikybos mokymo tikslas yra ne tik poterių ar katekizmo išmokinti, bet ir padaryti žmogų tikinčiu doru. Mokytojais tikybos mokindami dirbs ne savo darbą. Tai yra darbas tam tikslui per ilgą mokymąsi pasiruošusių žmonių – kunigų...>. „Lietuvos žinių“ 1992 m. liepos 28 d. analizuojama ta pati problema, teigiant, kad:**

<... *Arba vėl. Mokyklose tikybos mokslas privalomas. Argi čia nereikės kiekvienam mokiniui savo tikyba pareikšti? Maža to. Nei mokinio tėvas, nei pats mokinys negalės nuo tikybos pamokų pasiliuosuoti, bet kokios tikybos viešai*

neatsižadėjęs. Argi čia daug sąžinės laisvės, kuomet verčiama tikėti ar netikėti? Panašių dalykų galima būtų prirašyti daugiau, tik man nėra tikslo jų politines sukybes skaičiuoti. Man tik norisi pasakyti tai, ką aš sakau kiekvienam veidmainiui: be reikalo kr. demokratai kalba apie pakenčiamumą to, ko jie pakęsti negali. Sąžinės laisvė nekeičia - apie ją nei mūsų Konstitucijoje neminėtu. Pasisakyti tai, ko norima ir manoma, pasisakyti tiesiai - gerų ir dorų žmonių pareiga...>.

Taigi, mokytojų vaidmenį siekiama atriboti nuo Bažnyčios bei religijos įtakos teigiant, kad tikybos mokymas mokykloje neturi būti privalomas, o religiniu mokymu turėtų užsiimti kunigai: *<...todėl mes mokytojai sakome, kad tikybos mokymas neturi būti mokyklai privalomas, nes padarius jį privalomu mokyklai tuo pačiu lieka jis privaloma ir mokytojui. Šiai prievartai mes ir priešinamės. Nenorime, kad mus verstų ne savo darbą dirbti. Tačiau mes, anaipol, nepriešingi tam, kad jei kas iš mokytojų jaučiasi galįs tikybos mokinti, jos mokintų, kad ir mokykloje. Lai mokina kas nori ir kur nori...>.* Tačiau nepaisant tokio mokytojo požiūrio, pabrėžiama, jog Bažnyčia bei kunigai laikosi kitokios nuomonės, nors religinį ugdymą jie uoliai praktikuoja kitose valstybinėse ir privačiose įstaigose:

<...Tikėjimui bus tūkstantį kartų sveikiau kuomet tikybos mokins kunigai, arba šiaip gerai tikybos moką žmonės iš savo noro, bet ne iš prievartos. Šitą dalyką supranta ir patys kunigai, tačiau turėdami tikslo tikėjimą ir tikinčius žmones panaudoti savo reikalams, savo luomo ir kailio gerovei, kalba ir daro kitaip. Pavyzdžiui, Kaune, kur yra tokia daugybė kunigų gal nerasi nei vienos pradedamosios mokyklos, kurioje kunigos tikybos mokintų. Bet bankuose, ministerijose, departamentuose, pramonės ir prekybos įstaigose kunigų rasi kiek nori. Kai kurie jų skvernus apsikarpę ir barzdas užsiauginę...>.

„Lietuvos žinių“ 1922 m. kovo 8 d. straipsnyje mokytojai minimi kaip bedieviai, kurie nemoko vaikų poteriavimo: *<...kunigas sausio 8 d. per pamokslą apie mažo Jėzaus atradimą bažnyčioje tarp mokytojų vyrų nuklydęs nuo temos užsipuolė ant mokyklų, kur esą mokytojų bedievių, grasino žmonėms, kad prižiūrėtų idant vaikai ten poterių išmoktų; bedieviai mokytojai turėtų būt, anot to kunigo, prašalinti, jisai kunigas, girdi, nei kartą dar mokykloj nebuvęs (kas gi jam draudė apsilankyti ten?)...>.* Tačiau straipsnio autorius greta samprotauja, kad toks kunigo elgesys susijęs su rinkimine agitacija: *<...tokių pamokslų dabar girdėti perdėm Lietuvoj. Tai vadinasi, prasideda rinkimų agitacija ir Bažnyčia virsta iš Dievo ir maldos namų Krikščionių Demokratų ir jų sėbrų mitingams vieta...>.* Poreikį kunigams kištis į mokytojų veiklą galima išvelgti ir kituose straipsniuose, pavyzdžiui, „Lietuvos žinių“ 1922 m. kovo 15 d. nurodoma, kad kunigai siekia, jog mokytojus į darbą priimtų bei atleistų tėvų komitetas:

<...klerikalai reikalauja, kad mokytojus skirtų ir šalintų tėvų komitetas, kurio asmenys daugiausiai patys nėra buvę mokykloj ir neišmano jos reikalų. Ką jie gali spręsti ar gerai mokomi vaikai ar ne? Kam tai yra reikalinga? Jau ir dabar gali tėvų komitetas ir pats klebonas apskusti mokytoją už jo ydas, ir mokytoją prašalins: instruktorius, Švietimo Komisija ar pati Ministerija. Bet tai vis išmanančios įstaigos. Tokia tvarka kunigėliams netinka...>.

Taigi, galima teigti, kad nors straipsniai suponuoja, kad tikybos mokymas mokyklose buvo privalomas, tačiau mokytojai siekė socialinį vaidmenį atriboti nuo religinio ugdymo, motyvuodami tuo, kad religinis ugdymas būtų priskirtas kunigams, kadangi privalomas tikybos mokymas gali prieštarauti konstitucinei mokytojų sąžinės laisvei. Be to, mokytojai taip pat akcentavo, kad kunigai neturi teisės nurodinėti, kaip mokytojai turi atlikti savo pareigas bei vaidmenis.

Atlikus turinio analizę neigiamame kontekste išskirta ir **mokytojo vaidmens įtakos vaikų rezultatams bei elgesiui** kategorija. „Lietuvos žinių“ 1927 m. balandžio 11 d. straipsnyje nurodoma, kad buvo atleista Jovaišų mokytoja ir keliama problema dėl pernelyg gerų mokinių rezultatų:

<....Veiveriai. Mūsų spauda ir Šviet. m-jos aplinkraščiai rodo, kad jau laikas mokykloms susitvarkyti metus į šalį visokias mokiniams daromas nuolaidas. Bet ar taip tikrenybėj yra? Štai Veiverių mokytojų kursuose visą laiką buvo

dėstoma (kaip ir visur) smuikavimas ir darbeliai, - dabar gi prieš pat egzaminus šie dalykai pasirodo „nereikalingi“, nes Šviet m-jos naujau skirti (vietoj pašalintųjų) mokytojai nepajėgia smuikavimo ir kitų dalykų dėstyti, kadangi patys nėra mokykloje tokių darbų dirbę. Tuose pat kursuose lietuvių kalbos mokytojas (kartu ir vedėjas) p.S. Iyg ir „pasipyraginimui“ nepastatė nė vienam mokiniui trimestre dvejetuko. Šviet. M-jos atstovas p. Kasakaitis, atlanęs kursus, pripažino, kad žymi dalis mokinių labai menkai pasiruošę, ypač nemoka lietuvių kalbos ir elementarinės aritmetikos. Žiūrėsime, kokių „nuolaidų“ naujas Pedagogų Tarybos sąstatas „saviems“ sugalvos leidžiamuose egzaminuose....>.

Taigi, nors mokiniai vertinami gerais pažymiais, tačiau jų praktiniai gebėjimai nėra tinkami – jie galimai nemoka lietuvių kalbos bei aritmetikos. Mokinių gebėjimai kvestionuojami ir „Lietuvos žinių“ 1922 m. kovo 15 d. straipsnyje teigiant, jog <... Jie nori, kad mokymas eitų ne sulyg ministerio programos, bet sulyg piliečių reikalavimų. „Kam tų dainų, paišymų, gimnastikų, geografijų, istorijų: mokykit tik rašyti ir skaityti!“....>. Greta vaikų pasiekimų, spaudoje aptariamas ir vaikų elgesys. „Lietuvos žinių“ 1922 m. spalio 3 d. straipsnyje nurodoma, kad mokytojai neskiria dėmesio mokinių elgesiui po pamokų:

<... Nedraudžia vaikėzų. Šančiuose pradedamosios mokyklos mokiniai išeidami gatvėn laike pertraukų, laužo jaunus, gatvę puošiančius medelius; įlipdami į kaštanų medžius, laužo jų šakas ir kabinejasi už telefonų vielų; susiburdami gatvėj, rodos žaidžia, rodos pešasi, - praeiviams kliudo pro šalį eiti. Niekas vaikų nežiūri ir nedraudžia. Tas pats dedasi einant iš Laisvės Alėjos Ožėškienės ir Duonelaičio g-ve iki iždinės. Vaikėzų būreliai gatvėse netvarką kelia; akmenimis ir strampais kaštanus nuo medžių daužo; dažnai pataiko ir praeiviams galvom. Nei į mokyklas nei į chederius niekas jų nevaro. Kaip ir atsidėkodami už tą laisvę, jie aną dieną takštelėjo akmeniu kakton vienam švietimo M-jos valdininkui....>.

Galima įžvelgti, kad visuomenėje būta poreikio mokytojo socialinį vaidmenį sieti su konkrečiais mokinių rezultatais bei tinkamu elgesiu tiek mokykloje, tiek už jos ribų, vertinant neigiamai, jeigu mokinių rezultatai bei elgesys netenkino visuomenės poreikių bei normų.

Atlikus kokybinę straipsnių turinio analizę neigiamame kontekste atsiskleidė ir **mokytojo darbo sąlygų** tema. Mokytojo darbo sąlygų pagrindiniai aspektai pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Mokytojo darbo sąlygos tarpukariu (sudaryta darbo autorės)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Mokytojo darbo sąlygos	Mokymosi išteklių trūkumas	<... tomis mažomis lėšomis, kurias gauna mokyklos niekadoms negalės pasirūpinti pakankamai mokslo priemonių ir kad parodyti, kad jos mokytojai privalo pasigaminti patys..> <...mūsų mokyklos toli gražu neap rūpintos mokslo priemonėmis...>
	Prasta mokymosi aplinkos būklė	<...Namas atremontuotas gana puikiai atrodo, bet ... iki šiai dienai tebestovi aptverta spygliuota vielų tvora. Atrodo lyg tame name būtų dar belaisviai laikomi...> <...Degučių mokykloj mokiniai kailiniais apsivilkę sėdi, nekūrenama. Salakų m. Vaikučiai ant šaltų grindų rašo, nes nepritenka suolų...>

„Lietuvos žinių“ 1922 m. kovo 2 d. straipsnyje aptariama vykusi Kaune pradedamųjų mokyklų mokslo priemonių paroda. Straipsnyje akcentuojama, kad priemonių gamybai mokytojai turi nedaug: <... Sąjunga rengdama šią parodą prima visų norėjo supažindinti su tuo kas yra nuveikta toje šakoje: ką ura pasigaminę patys mokytojai ir ką pagamino jų mokiniai, kad duotų mokytojams progos susipažinti su metodais mokslo priemonių gaminimosi, nes tomis mažomis lėšomis, kurias gauna mokyklos niekadoms negalės pasirūpinti pakankamai mokslo priemonių ir kad parodyti, kad jos

mokytojai privalo pasigaminti patys..>, todėl ir parodos eksponatai yra atitinkamos kokybės ir būklės: <... Parodoje išstatytas inž. Matulionio iš gipso padarytas Lietuvos reljefas. Čia visa Lietuva su visais kalnais ir slėniais kaip ant delno matyti. Geistina būt, kad šis reljefas kokiuo nors papigintu būdu iš molio ar kitos medžiagos būtų padarytas, ir kiekviena mokykla galėtų įgyti, kaip be galo didelės svarbos turinti prie žemėlapių papildymą....>. Pabrėžiama, kad mokslo priemonių mokyklose trūksta: <...kadangi mūsų mokyklos toli gražu neaprūpintos mokslo priemonėmis, mokytojai vidurinių mokyklų ir gimnazijų stengėsi pasinaudoti proga demonstruoti paveikslus ir kai kuriuos aparatus, labiausiai pasidarbuota fizikos ir anatomijos skyriuose. Buvo atsitikimų, kad mokytojas 3-4 syk atsilankydavo į parodą su įvairiais savo mokyklos skyriais...>. Greta priemonių mokymuisi trūkumo, aptariama ir pačios darbo vietos – mokyklos būklė, pavyzdžiui, teigiama, kad mokykloje yra šalta bei nekūrenama, be to, trūksta suolų, todėl vaikai dirba sėdėdami ant grindų: <...Asavimų (Ežerėnų apskr.) mokykloj 36 mokiniai, inventoriūs: 4 suolai ir viršaičio lova. Degučių mokykloj mokiniai kailiniais apsvilkę sėdi, nekūrenama. Salakų m. Vaikučiai ant šaltų grindų rašo, nes nepritenka suolų. Palodės mok. Taip pat kaip Salakiškėje...>. Aptariama ir pačios mokyklos būklė. „Lietuvos žinių“ 1922 m. rugsėjo 26 d. teigiama, kad mokykla iš išorės primena lagerį su spygliuota tvora: <...Technikos mokykla ar Belaisvių stovykla? Jau nuo pernai metų Belaisvių stovykla (Kaune, Mickevičiaus gatvė palei Nemuną) perdirta į aukštesnę Technikos Mokyklą. Namas atremontuotas gana puikiai atrodo, bet ...iki šiai dienai tebestovi aptverta spygliuota vielų tvora. Atrodo lyg tame name būtų dar belaisviai laikomi. Atvažiavę iš kitur kitaip ir nemany, kad čia ne kas kitas kaip tik kokis „koncentracijos lageris“...>. Tačiau siekiama ir pagerinti mokytojų darbo sąlygas. Lietuvių mokytojų sąjungos 1937 m. balandžio 19 d. kreipimesi nurodoma, kad siekiama sudaryti mokytojams tinkamas poilsio sąlygas:

<... Seniai buvo pribrendęs reikalas susidaryti mokytojams tinkamas vasaros poilsio sąlygas. Sąjungos Vadovybė, indamosi šio darbo, buvo giliai įsitikinusi, kad, be pačių mokytojų pastangų ir paramos, niekas jiems tų sąlygų nesukurs. Todėl ji įpareigojo Sąjungos narius įmokėti tam tikrą vienkartinį mokesį į sanatorijos fondą. Galima pasidžiaugti, kad Sąjungos nariai pasirodė labai solidarūs bendram reikalui ir Sąjungos Vadovybės žygį parėmė. Įplaukusios lėšos į sanatorijos fondą leido Sąjungos Vadovybei padėti visai rimtą pagrindą šiam reikalui sutvarkyti: nupirktas gražus sklypas su vila Falangoje, išnuomotas sklypas Birštone, arba 25 m. pirmenybė vasarą naudotis Zarasų žiemos sporto stotimi. Mūsų bendras pastangas ir padarytą gražią pradžią įvertino ir Vyriausybė, anksčiau paskyrusi miško medžiagos vilai Zarasuose, o dabar vilai Palangoje pasistatyti. Jau šiai vasarai čia bus pastatyta ir įrengta antra dvigubai erdvesnė vila, kur galės rasti poilsio žymiai gausingesnis mokytojų skaičius. Taigi, neužilgo kiekvienas Sąjungos narys galės pasirinkti sau poilsio vietą ten, kur jam geriausia patiks....>.

Taigi, galima teigti, kad tarpukariu mokytojų darbo sąlygos buvo gana prastos: mokytojai patyrė darbo ir mokymosi išteklių trūkumą bei prastą mokymosi aplinką (mokykla aptverta spygliuota tvora, pačioje mokykloje yra šalta ir trūksta netgi suolų).

Neutraliame mokytojo socialinio vaidmens kontekste aptariamoms dvi kategorijos: suaugusiųjų švietimas bei mokytojų bei tėvų santykiai. Aptariant **suaugusiųjų švietimą**, „Lietuvos žinios“ 1934 m. sausio 16 d. straipsnyje nurodoma, kad Kėdainiuose įsteigti švietimo kursai suaugusiems: <...Kėdainiuose susirūpinta ir švietimu. Keleto veiklesnių Kėdainių gimnazijos mokytojų rūpesčiu įsteigti suaugusiems kursai, kuriuose skaitomas gimnazijos keturių klasių kursas. Kursantams pamokas dėsto vietinės gimnazijos mokytojai. Kursus lanko nemažas norinčių prasilavinti skaičius....>. Taigi, manytina, kad švietimas buvo aktualus ne tik vaikams, bet ir suaugusiems asmenims.

Tyrime atsiskleidė ir **mokytojų bei tėvų santykio** kategorija. Straipsniuose minimas tėvų komitetas, kurio vaidmuo reiškiasi mokytojų priėmimu į darbą bei jų atleidimu.

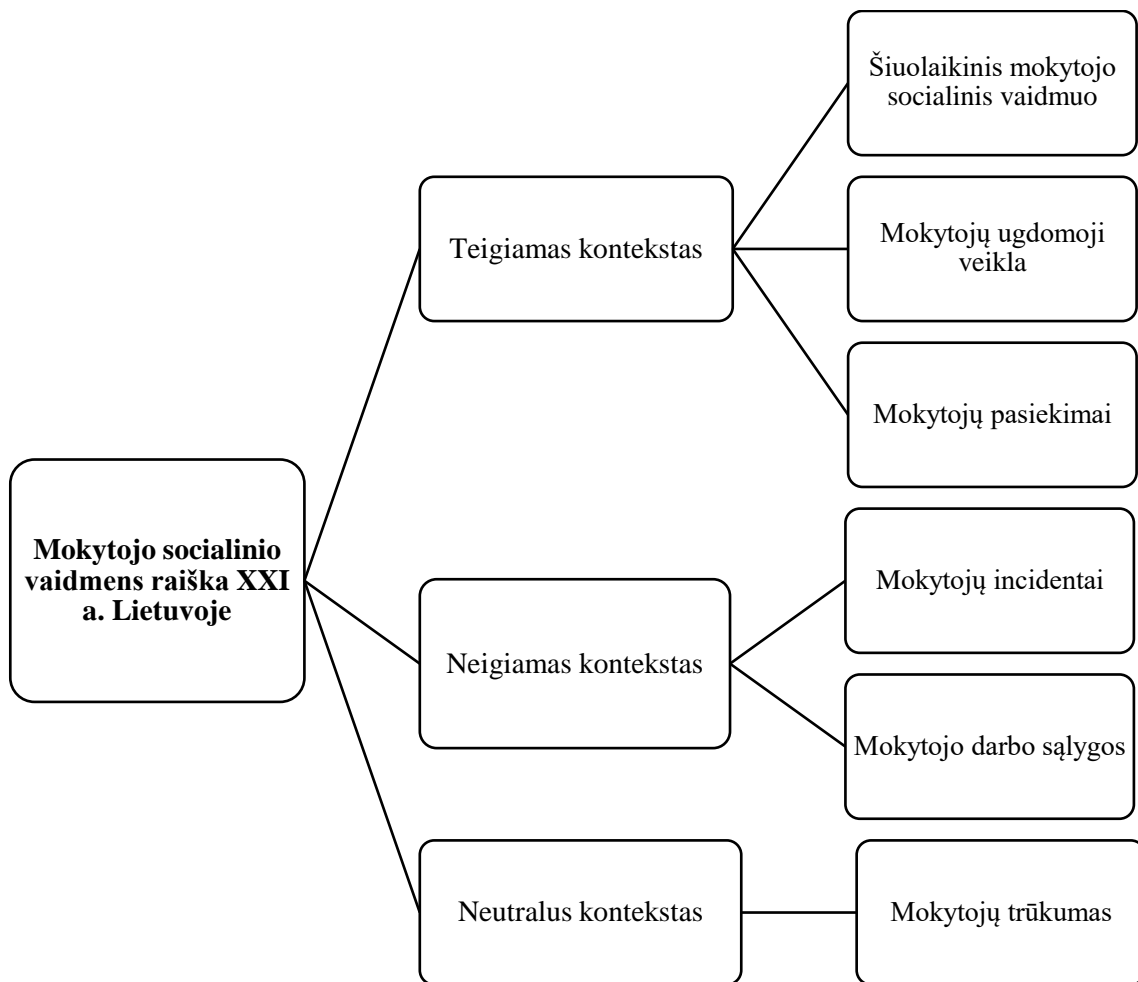
- „Lietuvos žinios“ 1922 m. kovo 15 d. <...Klerikalai reikalauja, kad mokytojus skirtų ir šalintų tėvų komitetas, kurio asmenys daugiausiai patys nėra buvę mokykloj ir neišmano jos reikalų...>; <...Pasekmė būtų keliems metams tokia: tėvų komitetas su klebonais skirtų, kilnotų ir šalintų mokytojus...>;
- „Lietuvos aidas“ 1930 m. rugsėjo 29 d. <...Ponas Švietimo Ministeris šiomis dienomis gavo tokio turinio telegramą: „Kupiškio vidurinės mokyklos mokinių tėvų ir globėjų visuotinis susirinkimas už pašalinimą iš mokyklų srovinių organizacijų, kaipo nesantaikos šaltinių, siunčia jums didelį dėkui. Komitetas.“...>; <...Biržų gimnazijos tėvų komit. padėjos telegrama p. Švietimo Ministeriui „Dėl uždarymo srovinių kuopelių Biržų gimnazijos Tėvų visuotinas susirinkimas reiškia vyriausybei padėkos ir džiaugsmo, kad mūsų vaikučiai nebebus daugiau traukiami tarpusavèn kovon“...>.

Tai suponuoja, kad mokytojo socialinio vaidmens įgyvendinimui gero santykio su tėvais palaikymas buvo būtinas, pavyzdžiui, „Lietuvos žinių“ 1927 m. balandžio 19 d. straipsnyje apie atleistą mokytoją tėvų komitetas prašo ministro gražinti atleistą mokytoją atgal į pareigas: <...Tėvų komitetas be partinių skirtumų susirinkęs sis nutarė prašyti Šv. ministeri palikti mokytoja p. Gudą jo vietoj, o jei yra kokie slapti skundai atsiusti vyriausybės atstovą iširti visus skundus vetoje. Nejaugi savanoris netinka valstybinei tarnybai...>.

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojo socialinio vaidmens raiška tarpukario laikotarpiu pasireiškė per jo vaidmens svarbą privalome ugdyme. Mokytojo socialinio vaidmens reikšmingumas siejamas su privalomo ugdymo įvedimu, kuris spaudoje vaizduojamas pozityviame kontekste - teikiama moralinė nauda visuomenei, didėja mokinių skaičius ir pan. Tačiau keliamos ir galimos problemos tokios kaip išteklių (mokyklų, mokytojų, mokymosi priemonių) trūkumas bei silpnesnis privalomas ugdymas provincijose. Pabrėžiami ir kiti teigiami akcentai tokie kaip tarpukario spaudoje pabrėžiamas lietuvių kalbos mokėjimo poreikis, profesinės literatūros bei periodinės spaudos skaitymas bei profesinio tobulėjimo būtinumas mokytojui. Neigiamame kontekste išskiriamas konfliktinis mokytojo vaidmuo su religija - mokytojai siekė socialinį vaidmenį atriboti nuo religinio ugdymo, motyvuodami tuo, kad religinis ugdymas būtų priskirtas kunigams, kadangi privalomas tikybos mokymas gali prieštarauti konstitucinei mokytojų sąžinės laisvei. Visuomenėje būta poreikio mokytojo socialinį vaidmenį sieti su konkrečiais mokinių rezultatais bei tinkamu elgesiu tiek mokykloje, tiek už jos ribų. Neigiamai aptariamoms ir mokytojų darbo sąlygoms (mokymosi priemonių bei inventorius trūkumas, šaltos mokyklos patalpos, niūri mokyklos išvaizda). Greta šių aspektų neutraliai aptariamoms mokytojų santykiams su tėvais bei suaugusių švietimas.

4.2. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos XXI amžiaus Lietuvoje tyrimo rezultatai

Apžvelgus mokytojo socialinio vaidmens raišką XXI amžiaus Lietuvoje aptariančius straipsnius, nustatytos šios šešios kategorijos: šiuolaikinis mokytojo socialinis vaidmuo; mokytojų pasiekimai; mokytojų darbo sąlygos; mokytojų ugdomoji veikla; mokytojų incidentai; mokytojų trūkumas. Kiekviena iš kategorijų priskirta neigiamam, neutraliam ar teigiamam kontekstui. Šios kategorijos pateikiamos teminiame žemėlapyje (žr. 6 paveikslą). Toliau kokybine perspektyva analizuojama kiekviena nustatyta kategorija.

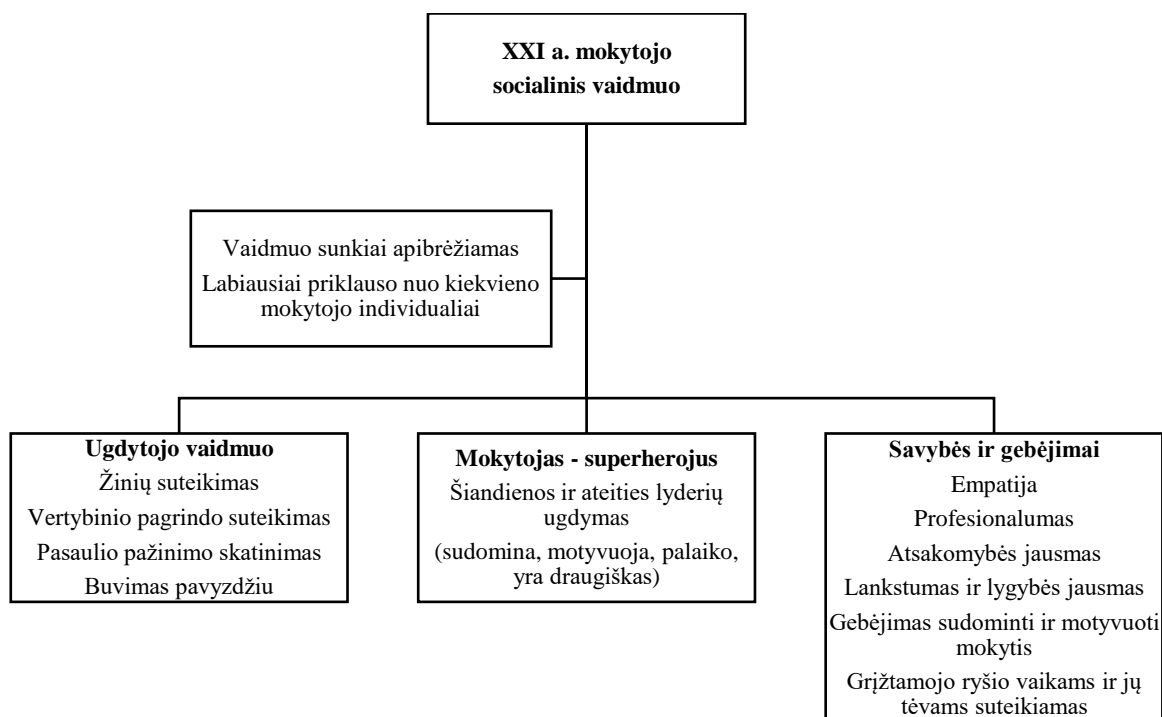
7 pav. Mokytojo socialinio vaidmens raiškos XXI a. Lietuvoje teminis žemėlapis (sudaryta darbo autorės)

Analizuojant XXX a. naujienų portaluose pateikiamus straipsnius apie mokytojų socialinį vaidmenį, labiausiai **teigiamame kontekste** išryškėjo **šiuolaikinio mokytojo socialinio vaidmens** kateorija. Teigiama, kad <...šiądieniniame pasaulyje mokytojo vaidmuo mokykloje jau turėtų pasikeisti...>, tačiau taip pat pabrėžiama, kad šis vaidmuo nėra lengvai apibrėžiamas: <... apibūdinti šiuolaikinį mokytoją ir šiuolaikinį vaiką darosi vis sunkiau – skiriasi ir pasisakančiųjų pozicijos, priklausomai nuo to, kas apie tai rašo, kokiai kartai priklauso, iš kokios mokslo krypties yra....>, o labiau priklauso nuo kiekvieno mokytojo individualiai: <...vieno būdo paaiškinti, koks turi būti šiuolaikinis mokytojas, nėra – tai slypi kiekvieno mokytojo viduje. Ir kiekvienas mokytojas pats atsakingas už savo indėlį į ugdymą ir kaip tai atskleidžia....>. Tačiau pagrindinis mokytojo socialinio vaidmens tikslas išlieka kokybiško ugdymo teikimas: <...pedagogo tikslas – užtikrinti kokybišką ugdymą, kad kiekvienas vaikas galėtų mokytis savo tempu, pagal savo gebėjimus bei poreikius ir taip pasiektų geriausių įmanomų rezultatų, išvengtų spragų, kurios kištų koją tolesniame kelyje..>; <... Tikslas turi būti vienas: ugdyti jauną žmogų...>. Taigi, šiuolaikinis mokytojo socialinis vaidmuo yra sunkiai apibrėžiamas ir labiausiai priklauso nuo kiekvieno mokytojo individualiai.

Šiai temai naujienų portaluose skiriama nemažai dėmesio, o kartu ir keliama nemažai reikalavimų: <...šiomis dienomis vaikai geriau supranta savo teises, o mokytojams reiklesni tampa ir mokinių tėvai....>. Teigiama, kad mokytojas atlieka ypatingą vaidmenį, kadangi formuoja augančios kartos vertybinį pagrindą: <...Mokytojo misija turi ypatingą reikšmę kiekvieno žmogaus gyvenime. Pedagogai ne tik suteikia žinias, bet ir formuoja augančią kartą, ugdo jų pamatines vertybes, padeda rasti atsakymus ir į gyvenimiškus klausimus...>; <...mokytojas yra svarbus kiekvieno vaiko gyvenime,

asmenybės formavimėsi, vertybių perdavime, siekyje pažinti ir suprasti pasaulį iš kitokio požiūrio kampo. Čia tikriausiai ir yra esmė – parodyti vaikams „kita“ visomis prasmėmis: kalbantis, diskutuojant, skiriant ir rodant dėmesį, girdint, klausiant ir išklausant, dirbant ir drauge ir su kiekvienu individualiai...>; <...šiandien tiek jis pats, tiek kolegos siekia mokiniams ne tik perduoti žinias, bet ir būti kelrodžiais, atskleidžiančiais stipriąsias jų puses....>. Kai kuriais atvejais mokytojo socialinis vaidmuo netgi prilyginamas superherojaus vaidmeniui: <..mokytojas – superherojus, motyvuojantis, sudominantis, draugiškas, visad palaikantis, lengvai randantis kelią į kiekvieno moksleivio širdį. Tokį mokytoją įsivaizduojame ar norime matyti...>; <... Superherojų verta mokytojų misija – ugdyti šiandienos ir ateities lyderius...>. Taigi, mokytojas atlieka ugdytojo vaidmenį, kadangi formuoja augančios kartos vertybinį pagrindą, todėl kai kada žiniasklaidos priemonių yra įvardijamas net superherojumi.

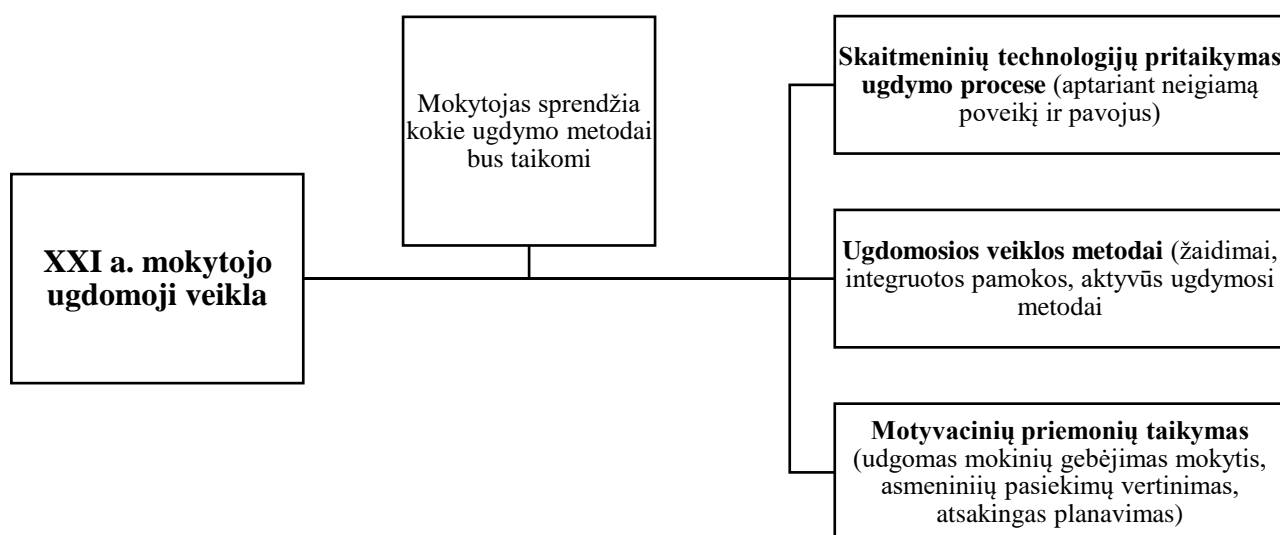

8 pav. XXI a. mokytojo socialinis vaidmuo (sudaryta darbo autorės)

Mokytojo socialiniam vaidmeniui keliami įvairūs reikalavimai: empatija: <....reikia labai daug empatiškumo – suprasti jauną žmogų, suprasti, kad jam nebūtinai visi dalykai bus tiek pat svarbūs, kiek tau...>; <... Svarbiausia, kad būtų puoselėjama empatija, atjauta...>; profesionalumas: <...reikia profesionalumo – tiek dalykinio, tiek didaktinio. Neužtenka vien pačiam būti aukščiausio rango profesoriumi – reikia mokėti ir mokyti vaikus, o tai nėra tapatūs dalykai...>; atsakomybės jausmas: <... pareigingumas, atsakomybė, teisingumas...>; gebėjimas sudominti ir motyvuoti mokyti: <... mokytojo vaidmuo – tikrai ne tramdyti, kontroliuoti, o padėti mokyti ir motyvuoti mokinius“, o „mokslas yra darbas, ne laisvalaikis, ir tai nėra žaidimas“...>; <...svarbiausias mokytojo darbo tikslas, o kartu ir iššūkis – sudominti ir motyvuoti mokinius...>; lankstumas ir lygybės jausmas: <... niekada nereikėtų jaustis aukštesniam už vaikus, kitaip bus sudėtinga sukurti teigiamą ryšį ir mikroklimatą. Supratau, jog reikia būti ir mažiau kategoriškai, griežtai, nes lankstumas pedagogo specialybėje labai svarbus...>. Akcentuojamas mokytojo teikiamas grįžtamasis ryšis vaikams ir jų tėvams: <...kitas svarbus dalykas – vienas iš pagrindinių tikslų yra padėti mokyti, suteikti daugiau grįžtamojo ryšio, padėti mokiniui, mokytojui ir tėvams...>; <...labai svarbu šių dienų mokykloje yra

ir reflektavimas apie savo darbą, ką aš darau gerai, ką silpniau sugebu padaryti, reflektavimas su mokiniais apie jų pasiekimus...>; <...taip pat svarbu reflektuoti su tėveliais, teikti jiems efektyvų grįžtamąjį ryšį, nes be efektyvaus tėvelių įsitraukimo ir vaikams kyla įvairių ugdymosi iššūkių...>. Siekiant mokytojui atlikti socialinį vaidmenį, reikalinga empatija, profesionalumas, atsakomybės jausmas, lankstumas ir lygybės jausmas, gebėjimas sudominti ir motyvuoti mokytis bei grįžtamojo ryšio vaikams ir jų tėvams suteikiamas. Galimai tokiais straipsniais keliami visuomenės lūkesčiai mokytojo socialiniam vaidmeniui, kartu mažiau dėmesio skiriant kitiems mokytojo socialinį vaidmenį apibrėžiantiems aspektams – darbo sąlygoms, atlyginimo dydžiui, darbo krūviui, mokytojų pasiekimams ir pan.

Greta mokytojo socialinio vaidmens esmės naujienų portaluose aptariama ir paties mokytojo vykdoma **ugdomoji veikla**, pabrėžiant, kad mokytojas pats sprendžia kokie ugdymo metodai bus taikomi: <...kaip ugdyti? Duoti daugiau laisvės mokytojui! Aš noriu pasirinkti, kokį metodą naudosisiu. Ar užrašysiu lentoje pamokos tikslą, ar ne...>.

9 pav. XXI a. mokytojo ugdomoji veikla (sudaryta darbo autorės)

Didelis dėmesys skiriamas skaitmeninių technologijų pritaikymui ugdymo procese: <....Skaitmeninės mokymosi priemonės savo aktualumo nepraranda ir sugrįžus į mokyklos suolą. Įmonės „Ateities pamoka“ atlikta mokytojų apklausa parodė, kad net 98 proc. mokytojų šias priemones aktyviai naudoja ir kontaktinėse pamokose....>; <....pamokas jis pajvairina šiuolaikinėmis technologijomis, kurias puikiai išmano...>; <... Tai, kad skaitmeninio turinio naudojimas yra tapęs kasdiene pamokų dalimi, patvirtina ir augantis sprendžiamų elektroninių užduočių kiekis....>. Tuo pačiu minima, kad galimai technologijos turi ir neigiamą poveikį: <... O moderniosios technologijos daro blogą įtaką gimtajai kalbai, nes dėl nuolatinio rašymo nelietuviškais rašmenimis labai kenčia mokinių raštingumas...>. Todėl mokytojai, atlikdami socialinį vaidmenį, mokinius turi išmokyti ne tik naudotis skaitmeninėmis technologijomis, bet ir suteikti įgūdžių spręsti galimus su tuo susijusius pavojus: <...siekdami ugdyti raštingą, išprususią kartą, linkėdami savo ugdytiniams kokybiško

gyvenimo, negalime neugdyti jų skaitmeninio raštingumo. Todėl net ne nuo pradinių klasių, o nuo pirmųjų žingsnių į skaitmeninį pasaulį turėtume ne tik duoti vaikui į rankas įrenginį, bet ir suteikti žinių, praktinių įgūdžių, kaip elgtis įvykus nesklandumams virtualioje erdvėje, kokie pavojai gresia ir kaip jų išvengti...>. Aptariami įvairūs taikomi ugdomosios veiklos metodai tokie kaip žaidimai: <.. Dažnai susidraugauti padeda ir įsitraukimas į bendrus žaidimus, kurie vaikams leidžia susipažinti su pasauliu bei lavinti vaizduotę...>; <... žaisdami mokiniai daug geriau įsisavina medžiagą. Juk vienas didžiausių mokytojo darbo iššūkių – sukurti įtraukiančias veiklas, kurios ne tik būtų įdomios, bet ir padėtų pasiekti išsikeltų akademinių tikslų...>; integruotos pamokos: <.. vežame mokinius į Paberžę, 1863 metų sukilimo muziejų. Apsilankę čia mokiniai lavina savo žinias apie istorinį XIX a. kontekstą, kuris reikalingas nagrinėjant literatūrą...>; <... mokytoja-ekspertė dar veda ir integruotas pamokas, kurių metu susilieja net keletas mokykloje mokomų dalykų. Ji pridūrė, kad tokių pamokų metu taikoma ir vizualinio mąstymo strategija, kuri padeda vaikams informaciją įsiminti ilgam....>; <... Mokymo procesą itin praturtina integravimo metodas. Integruotas pamokas J. Maironienė siekia organizuoti netradicinėse erdvėse, nes laikosi nuostatos, jog vaiko žodynas plečiasi tik tada, kai jis turi galimybę įgyti naujų patirčių...>; taip pat aktyvūs ugdymosi metodai: <...dažniausiai tai būna aktyvūs mokymosi būdai, skatinantys vaikų komunikacinę kompetenciją, savarankiškumą, kūrybiškumą, kritinį mąstymą, patenkinantys natūralų vaiko poreikį būti aktyviam...>. Ugdomajai veiklai įgyvendinti pasitelkiamos ir motyvacinės priemonės: <...taiko motyvacinę programą „ClassDojo“, kitus motyvacinius metodus, nuosekliai ugdančius mokinių gebėjimą mokytis, vertinti asmeninius pasiekimus, atsakingai planuoti....>.

Naujienu portaluose mokytojo socialinis vaidmuo aptariamas iš teigiamos perspektyvos atskleidžiant ir **mokytojų pasiekimus**. Analizuojamu laikotarpiu naujienu portaluose buvo pabrėžiami Metų mokytojų rinkimai, įteikiant premijas mokytojams: <... Minint Tarptautinę mokytojų dieną Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, trečiadienį bus apdovanoti Metų mokytojai, įteikta Meilės Lukšienės ir Lituanistinio švietimo mokytojo (dėstytojo) premijos...>; <... Spalio 5-ąją – Tarptautinę mokytojų dieną – Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje apdovanoti 5 Lietuvos metų mokytojai. Jų gretose – dvi Kauno miesto pedagogės. Geriausiomis šalies mokytojomis pripažintos lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ meninio ugdymo mokytoja-ekspertė J. Tėvelytė bei Martyno Mažvydo progimnazijos lietuvių kalbos mokytoja-ekspertė A. Pukinskienė. Laureatams įteiktos 5 tūkst. eurų premijos....>; <...Šiomet už novatoriškas idėjas, išskirtinius ugdymo metodus ir pasiekimus penkiems mokytojams bus įteiktos 3 tūkst. eurų premijos. Antradienį tam vienbalsiai pritarė miesto taryba, – pranešimu spaudai informuoja Kauno miesto savivaldybė....>. Rinkimai buvo paminėti renginiais: <...Daugiau kaip dešimtmetį Kaunas tęsia tradiciją simboliškai nusilenkti miesto pedagogams. Spalio 13-ąją organizuojamas Mokytojų dienos koncertas „Žalgirio“ arenoje. Renginyje vyks ir Kauno metų mokytojų apdovanojimai – už praktinius nuopelnus, aktyvumą, kūrybiškumą darbe, naujų metodų diegimą, aukštus savo profesinius pasiekimus bei mokinių rezultatus...>, o mokytojus pasveikino Premjerė bei švietimo ministrė: <...Apdovanojimuose dalyvaus ministrė pirmininkė Ingrida Šimonytė bei švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždienienė, pranešė Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM)...>. Taigi, vertinant mokytojų socialinį vaidmenį XXI a. Lietuvos spaudoje, galima pastebėti, kad mokytojo socialinis vaidmuo aptariamas iš pozityvios perspektyvos - atskleidžiant mokytojų pasiekimus (metų mokytojo rinkimų laimėjimas, įteikiamos piniginės premijos).

Neigiamame mokytojo socialinio vaidmens kontekste spaudoje aptariami įvairūs **incidentai, į kuriuos papuola mokytojai**. Analizuojamu laikotarpiu spaudoje pateikiami pranešimai ir apie

mokytojų incidentus, galimai menkinant mokytojo socialinį vaidmenį. Naujienų portaluose buvo aptarti du pagrindiniai incidentai, susiję su mokytojais:

1. pradinė klasių mokytoja, kuri drausmindama vaikus sužalojo jų rankas pieštukais: *<...viena iš Kauno mokyklų sukrėtė neeilinis incidentas – teigiama, kad nedrausmingų vaikų neapsikentusi pradinukus mokanti muzikos mokytoja juos išrikiavo ir sužalojo jų rankas pieštukais. Kauno Veršvų gimnazijos vadovas patikino, kad pedagogė nuo pareigų nušalinta, vyksta vidinis tyrimas...>*. Straipsnyje teigiama, jog savo veiksmais mokytoja siekė sudrausminti netinkamai besielgiančius pradinukus. Pateikiamas mokytojos elgesio paaiškinimas: *<... esą taip bandė perteikti, kaip jai duria širdį, kai jos vaikai neklauso...>*. Mokytoja savo noru išėjo iš darbo, tačiau taip pat nurodoma, kad mokytoja buvo mėgstama tiek mokinių, tiek jų tėvų: *<... Kad mokytoja buvo mėgstama tiek vaikų, tiek daugumos tėvų, patvirtina ir patys tėvai. „Labai mylima mokytoja. Mūsų sūnus netgi verkė vakar, kad nebeturės savo muzikos mokytojos“, – LNK patvirtino vieno vaiko mama...>*.
2. KTU gimnazijos mokytojas, kuris buvo atleistas iš pareigų dėl įtarimo priekabiavimu: *<...už šiurkštų elgesį su moksleiviais iš darbo atleistas KTU gimnazijos (KTUG) mokytojas. Kaip pranešė KTU atstovai, vidinis tyrimas dėl pedagogo elgesio jau baigtas, bus kreipiamasi į teisėsaugą...>*; *<... Mokytojas už šiurkštų drausmės pažeidimą yra atleistas iš užimamų pareigų, o liudijimai apie jį siekia net 10-ies metų laikotarpį. Mokytojas įtariamas tuo, jog priekabiavo prie savo moksleivių, demonstravo nederamą elgesį...>*; *<...kaip skelbiama, po vidinės komisijos, kuri buvo sudaryta tirti vieno Kauno technologijos universiteto gimnazijos mokytojo elgesį, tyrimas yra baigtas ir priimtas sprendimas atleisti matematikos mokytoją iš užimamų pareigų...>*.

Nors ir neigiamame kontekste, tačiau abiejų incidentų atveju straipsniuose išlaikomas gana neutralus tonas, stengiantis skaitytojui pateikti visapusišką informaciją apie incidentus, pavyzdžiui, teigiama, kad po incidento su mokytoja ir pieštukais mokykloje yra teikiama reikiama pagalba, be to, pastebima, kad neigiamų incidentų mokyklose daugėja:

<... Apie įvykį tėvai pranešė vaiko teisių specialistams, šeimoms teikiama psichologinė pagalba. „Mes kalbėsime su absoliučiai visais, nes – ar vaikas yra įvykio, incidento dalyvis, ar jis tik girdėjo – tai vis tiek yra pasekmės sukeltas reikalas“, – LNK paaiškino Kauno Vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėja Andželika Vežbavičiūtė. Ji sako, kad dabar yra itin neramus metas – atvejų, kai mokyklose nukenčia vaikai, daugėja. „Gaila, bet šiuo metu mes turime padidėjimą tokių atvejų ir vaikų elgesio problemų – tiek tarpusavyje, pavyzdžiui, būna smurto naudojimas, tiek pamokų nelankymas“, – paaiškino A. Vežbavičiūtė...>

Taigi, mokytojo socialinis vaidmuo atskleidžiamas ir iš neigiamos perspektyvos, aptariant su mokytojais susijusius incidentus mokyklose (galimą priekabiavimą ar smurtavimą). Tačiau pastebėtina, kad informacija pateikiama neutraliu tonu, siekiant visapusiškai atskleisti incidentų aplinkybes.

Analogiškai tarpukario laikotarpiui, naujienų portaluose aptariamos prastos **mokytojų darbo sąlygos**, kurios pabrėžiamos kaip svarbios: *<... Kad mokytojas tikrai visavertiškai atliktų savo darbą, reikia mažesnio krūvio ir – pasakysiu paprastai – tinkamo atlygio už darbą...>*. Atskirai įvardijami tokie mokytojų darbo sąlygų aspektai:

- **kvalifikacija:** *<...siekiama ateityje sudaryti galimybę mokytojams įgyti kvalifikaciją nuotoliniu būdu bei svarstoma, ar pedagogams reikalingas magistro laipsnis...>*;

- **nekonkurencingas atlyginimas**, kurio didėjimas yra sudėtingas: <...būtent nekonkurencingas mokytojo atlyginimas gali būti viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl nesirenkama šitos profesijos...>; <...Kai esi mokytojas, tu gauni algą pagal koeficientą. Ir tu gali kopti laipteliais, bet tas koeficientas keičiasi nedaug ir atlyginimas tikrai nebus žymiai didesnis net ir po daug metų darbo...>; <...Rugsėjo 1-ąją aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų atstovai surengė protesto akciją, ragindami didinti atlyginimus. Jie reikalavo darbo užmokestį akademikams didinti ne 10 %, o 30 %...>; <...dabartiniais tempais bus sudėtinga pasiekti pernai rugsėjį nacionaliniame partijų susitarime dėl švietimo įtvirtintą siekį, kad mokytojų vidutinis darbo užmokestis sudarytų 130 proc. šalies vidutinio darbo užmokesčio jau 2024-aisiais...>.
- **darbo krūviai**, kurie gali būti nulemti mokytojų trūkumo: <... Biologijos mokytojas per dieną turi 4–5 pamokas, tai yra vadinamasis etatas, daugiau pamokų jis neima. Taip pat jis turi auklėtinių grupę, tad krūvis yra pakankamas [...] dažnas pedagogas turi didesnę pamokų krūvį ir tą nulemia tam tikrų mokytojų trūkumas: „Tie krūviai tokie didžiuliai, kad mokytojų tiesiog trūksta ir kad tą patį krūvį pakelti, tos pamokos išdalintos esamiems mokytojams“, – kalba jis....>;
- **papildomos išmokos**: <...Vilniaus miesto savivaldybės taryba trečiadienį nusprendė skirti motyvacines išmokas mokytojams, persikėlusius į sostinę iš kitų miestų arba po pertraukos grįžtantiems į pedagogiką...>; <...pirma – vienerius mokslo metus skirti 300 eurų mėnesines išmokas. Antruoju atveju pedagogas galėtų pasiimti 3 tūkst. eurų vienkartinę išmoką, bet įsipareigotų dirbti vienerius metus. Priemonė galios pedagogams, kurie per pastaruosius metus mokytojais nedirbo arba dirbo mokytojais, bet ne Vilniaus savivaldybėje proporcingai užimamam darbo krūviui...>; <...pagal tarybos priimtą sprendimą, išmokos nuo rugsėjo 1-osios bus skiriamos ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo pedagogams, per pastaruosius metus nedirbusiems Vilniaus mokyklose...>; <...Vilniaus miesto savivaldybei patvirtinus naują tvarką, pagal kurią pirmus metus dirbantiems mokytojams prie atlygio mokami papildomi 300 eurų, Seimo narys socialdemokratas Kęstutis Vilkauskas pateikė skundą Lygių galimybių kontrolierei...>.
- **lengvatos** tokios kaip galimybė nemokamai naudotis viešuoju transportu, šventiniai pasiūlymai ir pan.: <...biudžeto poreikis naujų pedagogų pritraukimui 2022-aisiais – nuo 250 tūkst. eurų. Nemokamiems viešojo transporto bilietams švietimo įstaigų darbuotojams 2022-2023 mokslo metams reikės 5,5 mln. eurų. Taryba taip pat nusprendė mokytojams leisti neribotai naudotis sostinės viešuoju transportu....>; <... nuo spalio keliauti sostinės viešuoju transportu bus galima ir savaitgaliais bei švenčių dienomis, pranešime skelbia savivaldybė. Taip pat spalio 3–9 d. pedagogų lauks išskirtiniai Mokytojų dienos šventiniai pasiūlymai....>; <...praėjusiais metais daugiau nei 20 tūkst. švietimo sektoriaus darbuotojams Mokytojo dienos proga buvo padovanotos specialaus dizaino „Vilniečio kortelės“. Jas aktyvavo daugiau nei 18 tūkst. švietimo įstaigų darbuotojų...>; <...Keleivių vežimo bendrovė „LTG Link“ nuo gruodžio 7 d. naikina 5 proc. nuolaidą, kurią taikė mokytojams – teigia, kad ši nuolaida nebuvo populiari...>.

Manoma, kad <...darbdavys privalo sudaryti vienodas darbo sąlygas, teikti vienodas lengvatas, taikyti vienodus darbo vertinimo kriterijus ir, svarbiausia, už tokį patį ar vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį...>.

Neutraliame mokytojo socialinio vaidmens kontekste aptariamas ir darbo sąlygų nulemtas **mokytojų trūkumas**: <... šalies mokymo įstaigose trūksta apie 600 mokytojų, prieš Rugsėjo 1-ąją ministrė Jurgita Šiugždinienė sakė, kad besirenkančių pedagogikos studijas yra pakankamai....>. Teigiama, kad trūksta ne tik lietuvių, anglų kalbų, matematikos bei pradinių klasių mokytojų, bet ir įvairių pedagogikos specialistų: <...Savivaldybės teigimu, sostinės įstaigose trūksta apie 200 mokytojų, o jose dirbantiems pedagogams tenkantis darbo krūvis viršija šalies vidurkį. Pabrėžiama, kad itin trūksta lietuvių, anglų kalbų, matematikos, pradinių klasių mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų – logopedų, specialiųjų pedagogų, psichologų, socialinių pedagogų, mokytojų padėjėjų. 2023-2024 mokslo metais prognozuojamas lietuvių ir užsienio kalbų, matematikos mokytojų poreikio augimas...>. Straipsniuose sunkiai apibrėžiamas mokytojų trūkumo kiekis, tačiau teigiama, kad labiausiai mokytojų trūkumas jaučiamas didžiuosiuose Lietuvos miestuose:

<...sunku tiksliai pasakyti, kiek mokytojų trūksta Lietuvos mokyklose. Žurnalo „Reitingai“ analizė rodė, kad šie skaičiai gali siekti kelis tūkstančius. Tačiau Švietimo, mokslo ir sporto ministerija tvirtino, jog realybė kiek geresnė. Užimtumo tarnybos darbo skelbimų portale prieš naujuosius mokslo metus buvo apie 800 laisvų darbo vietų mokytojams. Daugiausia ieškoma pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojų (227) ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų (98). Mokytojų trūkumą labiausiai išgyvena šalies didmiesčiai, ypač Vilnius ir Klaipėda...>; <..mokytojų baigė pakankamai, skaičiai yra dideli, mums tiek pilnai užtektų, tačiau tik dalis iš jų ateina į mokyklas, dar mažesnė dalis grįžta į rajonus ir mažesnius miestelius dirbti mokytojais..>.

Mokytojų trūkumui įtakos turėjo ir pandemija: <... , pandemija prisidėjo prie mokytojų trūkumo didėjimo. 2021 m. vyriausybės strateginės analizės centro atlikta prognozė parodė, kad karantino sukelta įtampa ir nerimas stipriai pagausino darbo mokyklose paliekančių pedagogų gretas. Po pirmųjų pandemijos metų darbą planavo palikti pusantro tūkstančio mokytojų...>.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinis mokytojo socialinis vaidmuo yra sunkiai apibrėžiamas ir labiausiai priklauso nuo kiekvieno mokytojo individualiai. Mokytojas atlieka ugdymo vaidmenį, kadangi formuoja augančios kartos vertybinį pagrindą, todėl kai kada žiniasklaidos priemonių yra įvardijamas net superherojumi. Siekiant mokytojui atlikti socialinį vaidmenį, reikalinga empatija, profesionalumas, atsakomybės jausmas, lankstumas ir lygybės jausmas, gebėjimas sudominti ir motyvuoti mokyti bei grįžtamojo ryšio vaikams ir jų tėvams suteikiamas. Greta mokytojo socialinio vaidmens esmės naujienų portaluose aptariama ir paties mokytojo vykdoma ugdomoji veikla (įvairių ugdomųjų bei motyvacinių metodų taikymas, skaitmeninių technologijų pritaikymas), pabrėžiant, kad mokytojas pats sprendžia kokie ugdymo metodai bus taikomi. Mokytojo socialinis vaidmuo aptariamas iš pozityvios perspektyvos atskleidžiant mokytojų pasiekimus (metų mokytojo rinkimų laimėjimas, įteikiamos piniginės premijos). Mokytojo socialinio vaidmens raiška neigiamame kontekste atskleidžiama aptariant su mokytojais susijusius incidentus mokyklose (galimą priekabiavimą ar smurtavimą). Greta šių aspektų, neigiama perspektyva analizuojamos prastos mokytojo darbo sąlygos – nekonkurencingas atlyginimas, didelis darbo krūvis, papildomų išmokų bei lengvatų poreikis. Visi šie aspektai turi įtakos mokytojų trūkumui, o tai suponuoja, kad galimai mokytojo statuso ir vaidmens suvokimas visuomenėje nėra vienareikšmis.

4.3. Tyrimo rezultatų aptarimas

Šiame kokybiniame tyrime buvo siekiama palyginti mokytojo socialinio vaidmens raišką tarpukario Lietuvoje ir XXI amžiuje. Žvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, galima pastebėti, kad tiek vienu, tiek kitu laikotarpiu mokytojo socialinio vaidmens raiška turėjo panašumų bei skirtumų (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Mokytojo vaidmens socialinė raiška tarpukario ir XXI a. Lietuvoje (sudaryta darbo autorės)

MOKYTOJO VAIDMENS SOCIALINĖ RAIŠKA TARPUKARIO LIETUVOJE		MOKYTOJO VAIDMENS SOCIALINĖ RAIŠKA XXI A. LIETUVOJE	
NEIGIAMAS KONTEKSTAS	Mokytojo konfliktinis vaidmuo su religija (religinis ugdymas būtų priskirtas kunigams, kadangi privalomas tikybės mokymas gali prieštarauti konstitucinei mokytojų sąžinės laisvei) Mokytojo vaidmens įtaka vaikų rezultatams ir elgesiui (visuomenėje būtų poreikio mokytojo socialinį vaidmenį sieti su konkrečiais mokinių rezultatais bei tinkamu elgesiu tiek mokykloje, tiek už jos ribų) Mokytojo darbo sąlygos (mokymosi priemonių bei inventoriaus trūkumas, šaltos mokyklos patalpos, niūri mokyklos išvaizda)	<i>Neigiamas kontekstas</i>	Mokytojų incidentai (galimas priekabiavimas ar smurtavimas - negatyvi perspektyva) Mokytojų darbo sąlygos (nekonkurencingas atlyginimas, didelis darbo krūvis, papildomų išmokų bei lengvatų poreikis)
TEIGIAMAS KONTEKSTAS	Mokytojo vaidmuo privalomame švietime - teikiantis naudą visuomenei ir jo moralei Mokytojo išsilavinimo ir profesinio tobulėjimo poreikis (lietuvių kalbos mokėjimas, profesinės literatūros ir periodinės spaudos skaitymas bei profesinio tobulėjimo būtinumas)	<i>Teigiamas kontekstas</i>	Šiuolaikinis mokytojo socialinis vaidmuo (ugdo jaunosios kartos vertybes, priklauso nuo kiekvieno mokytojo, reikalingos įvairios savybės bei gebėjimai) Mokytojų ugdomosios veiklos ypatumai (mokytojas sprendžia kokius ugdymo metodus taikyti) Mokytojo pasiekimai (metų mokytojo rinkimų laimėjimas, įteikiamos piniginės premijos - pozityvi perspektyva)
NEUTRALUS KONTEKSTAS	Mokytojų santykis su tėvais (mokytojo socialinio vaidmens įgyvendinimui gero santykio su tėvais palaikymas buvo būtinas) Mokytojų vaidmuo ugdant suaugusius	<i>Neutralus kontekstas</i>	Mokytojų trūkumas (nulemtas prastų darbo sąlygų, pandemijos, keliamų reikalavimų)

Kaip jau buvo minėta, socialiniai pokyčiai pastaraisiais dešimtmečiais stipriai paveikė švietimo sistemas. Pokyčiai švietimo sistemose atpažįstami beveik visuose segmentuose – nuo ugdymo turinio, mokymo turinio ir vadovėlių iki mokymo ir mokytojų rengimo organizavimo. Mokytojų vaidmuo šiuolaikinėse švietimo sistemose yra sudėtingesnis nei prieš kelis dešimtmečius - žymiai išauga pareigos ir atsakomybė (Becirović & Akbarov, 2015). Tai reiškia, kad tarpukario bei XXI a. mokytojo socialinis vaidmuo neabejotinai skyrėsi dėl vykusių socialinių pokyčių.

Kaip matyti pagal lentelėje pateiktus duomenis, mokytojo socialinis vaidmuo tiek tarpukariu, tiek XXI a. Lietuvoje yra centrinis ugdant jaunąją kartą, tačiau tarpukariu šio vaidmens svarba atsiskleidžia įvedant privalomą mokymą, kuris, kaip pateikiama to laikmečio spaudoje, turi teigiamą poveikį visuomenės moralei. Galima pastebėti, kad abejais laikotarpiais buvo teikiamas prioritetas mokytojo žinioms, gebėjimams ir profesiniam tobulėjimui: tarpukario mokytojui keliamų reikalavimų sąrašas buvo paprastesnis - lietuvių kalbos mokėjimas, profesinės literatūros ir periodinės spaudos skaitymas bei profesinio tobulėjimo būtinumas, tuo tarpu XXI a. mokytojo socialiniam vaidmeniui keliami lūkesčiai yra platūs ir apima ne tik jaunosios kartos ugdymą, tačiau ir empatijos raišką, profesionalumą, atsakomybės jausmą, lankstumą ir lygybės jausmą, gebėjimą sudominti ir

motyvuoti mokytis bei grįžtamojo ryšio vaikams ir jų tėvams suteikiamą. Kaip teigia Avalos (2011), mokytojų tobulėjimas yra sudėtingas procesas, apimantis daugybę skirtingų elementų ir pasižymintis ne mažiau svarbiais veiksniais. Šio proceso centre mokytojai išlieka ir mokymosi bei tobulėjimo subjektais, ir objektais. Ypatingas būdas, kuriuo foniniai kontekstiniai veiksniai sąveikauja su mokymosi poreikiais, skiriasi priklausomai nuo tradicijų, kultūros papročių, politinės aplinkos ir mokyklos sąlygų konkrečioje šalyje (Avalos, 2011). Magistro darbo prasme suprantama, kad mokytojo socialinis vaidmuo bei jo išsilavinimui bei kompetencijoms keliami reikalavimai skyrėsi priklausomai nuo laikotarpio: tarpukario laikotarpiu, ugdymui tampant privalomu, lūkesčiai mokytojui galėjo būti riboti – konkrečių dalykų mokymas, moralės palaikymas ir pan., tuo tarpu XXI a. mokytojas ne tik turi pasižymėti tam tikromis savybėmis, gebėjimais ir turėti atitinkamą žinių bei kompetencijų lygmenį, tačiau ir atlikti įvairius kitus vaidmenis: terapeuto, kūrėjo, lyderio, patarėjo, animatoriaus ir intelektualo (Przybylska, 2011). Tuo pačiu galima pastebėti, kad mokytojui keliamų reikalavimų suponuoja, jog jo socialinis vaidmuo yra daugialypis ir neapsiriboja tik jaunosios kartos ugdymu. Darbo autorius mano, kad galimai XXI a. dažniau keliami visuomenės lūkesčiai mokytojo socialiniam vaidmeniui, tačiau mažiau dėmesio skiriama kitiems mokytojo socialinį vaidmenį apibrėžiantiems aspektams – darbo sąlygoms, atlyginimo dydžiui, darbo krūviui, mokytojų pasiekimams ir pan.

Reikia pastebėti, kad tarpukario spaudoje nemažai eskaluojamas mokytojo konfliktinis vaidmuo su religija - tikybos mokymas mokyklose buvo privalomas, tačiau mokytojai siekė socialinį vaidmenį atriboti nuo religinio ugdymo, motyvuodami tuo, kad religinis ugdymas būtų priskirtas kunigams, kadangi privalomas tikybos mokymas gali prieštarauti konstitucinei mokytojų sąžinės laisvei. Ši pozicija suteikia tam tikro neigiamą atspalvį mokytojo socialiniam vaidmeniui, tarsi jis nenorėtų prisiimti religinio vedlio vaidmens, tačiau suprantamas pačių mokytojų siekis religinius aspektus perkelti į bažnyčios sritį. Analizuojant XXI a. mokytojo socialinį vaidmenį pastebima, kad ir čia neišvengiama tam tikrų neigiamų aspektų, pavyzdžiui, žiniasklaidoje pateikiamų incidentų su mokytojų priekabiavimu ar smurtavimu prieš mokinius. Kaip jau buvo minėta, žiniasklaida formuoja mokytojo įvaizdį, taip veikiant mokytojo vaidmens suvokimą visuomenėje (Symeonidis, 2015; Stromquist, 2018; Thompson, 2021). Todėl svarbu įvertinti, kokius įvaizdžius ji pateikia apie mokytojus. Teigiama, kad žiniasklaida prisideda prie visuomenės suvokimo apie mokytojų darbo jėgos vertę ir kokybę, o tai gali turėti įtakos aspektams, susijusiems su būsimu įdarbinimu ir noru likti šioje profesijoje (Thompson, 2021). Tyrimai rodo, kad Europoje vyrauja daugiausia neigiamas mokytojų vaizdavimas (Stromquist, 2018). Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad tirtu laikotarpiu mokytojo socialinis vaidmuo aptariamas tiek iš pozityvios perspektyvos - atskleidžiant mokytojų pasiekimus (metų mokytojo rinkimų laimėjimas, įteikiamos piniginės premijos), tiek iš neigiamos perspektyvos, aptariant su mokytojais susijusius incidentus mokyklose (galimą priekabiavimą ar smurtavimą). Svarbus aspektas, kad informacija pateikiama neutraliu tonu, siekiant visapusiškai atskleisti incidentų aplinkybes, todėl keltinas klausimas kiek pagrįstas teiginys, kad žiniasklaidos formuojamas mokytojo įvaizdis bei socialinis vaidmuo galimai yra neigiamas. Manytina, kad tai gali būti tolimesnė šio tyrimo mokslinė kryptis.

Svarbus bendras mokytojo socialinį vaidmenį lemiantis veiksnys, nustatytas tiek tarpukario, tiek XXI a. Lietuvoje buvo spaudoje aptariamoms mokytojo darbo sąlygoms. Nors tarpukario spaudoje apie darbo sąlygas užsimenama mažiau, pabrėžiant mokymosi priemonių bei inventorius trūkumą, šaltas mokyklos patalpas, niūrią mokyklos išvaizdą, tačiau XXI a. Lietuvoje darbo sąlygos spaudoje analizuojamos plačiau – pateikiamos skirtingos nuomonės dėl mokytojo nekonkurencingo atlyginimo

bei jo didinimo galimybių, informuojama apie suteikiamas arba atimamas lengvatas tokias galimybė naudotis viešuoju transportu nemokamai, taip pat analizuojamos galimybės suteikti papildomas išmokas, siekiant pritraukti naujų mokytojų bei sumažinti jų trūkumą. Tyrimai rodo, kad mokytojai nėra patenkinti savo darbo užmokesčiu, darbe patiria stresą, jų darbo krūvis padidėjo pandemijos metu (Thompson, 2021), o darbo pobūdis vis dažniau siejamas ne su mokymu, o su administracinio pobūdžio veiksmis (Dolton, Marcenaro, de Vries & She, 2018). Be to, nemažas kiekis mokytojų pandemijos metu išėjo iš darbo arba išėjo į pensiją (Carver-Thomas, Burns, Leung & Ondrasek, 2022). Visi šie aspektai turi įtakos mokytojo socialiniam vaidmeniui – esant prastoms darbo sąlygoms, mokytojo profesija ir jo statusas visuomenėje vertinami geriausiu atveju vidutiniškai (Symeonidis, 2015), kadangi manoma, jog šie asmenys nėra finansiškai sėkmingi (Smak & Walczak, 2015).

Išvados

1. Mokytojo socialinis vaidmuo priklauso ir nuo jų pačių suvokimo apie savo vaidmenį, ir nuo visuomenės, kuri vertina jų vaidmenį ir kelia jam atitinkamus lūkesčius, kurie gali būti nepateisinti. Dėl šio požiūrio mokytojo socialinis vaidmuo yra unikalus, tačiau tuo pačiu galintis sukelti konfliktus su vadovybe, kolegomis ir plačiąja visuomene. Mokytojas neturi vieno specifinio socialinio vaidmens, tačiau visuomenė galimai jam priskiria per daug vaidmenų bei lūkesčių, jog tie vaidmenys bus įgyvendinti. Tyrimai rodo, kad mokytojai nevienareikšmiškai suvokia savo socialinį vaidmenį ir dažniau orientuojasi į vaidmenis, kurie tiesiogiai siejasi su ugdymo procesu: mokytojas, auklėtojas, rūpintojas ir vadovas. Socialinių vaidmenų suvokimui įtakos turi darbo patirtis.
2. Daugelyje Europos šalių suvokiama mokytojo profesijos vertė ir statusas yra menki. Nors mokytojo statusas per pastaruosius 10 metų sumažėjo, tačiau jo vertinimas vis dar išlieka vidutinis bei skirtingose šalyse yra prilyginamas socialinio darbuotojo statusui, kadangi esant mokytoju dirbama su žmonėmis asmeninio palaikymo pagrindu. Teigiama, kad profesija nesulaukia visuomenės pagarbos, o tokį požiūrį padeda formuoti žiniasklaidos priemonės. Europoje vyrauja daugiausia neigiamas mokytojų vaizdavimas žiniasklaidoje. Mokytojo socialinį vaidmenį visuomenėje lemia šie kontekstiniai veiksniai – visuomenė/valdžia, švietimo sistema, mokymo pajėgos, vietiniai ir regioniniai susitarimai, mokykla, kurioje mokytojas dirba bei pats mokytojas ir jo savybės. Darbo sąlygos, atlyginimas, patiriamas stresas ir darbo krūvis, žiniasklaidos pateikiamas mokytojo įvaizdis, pagarba iš visuomenės, tėvų ir mokinių formuoja mokytojo profesijos vertinimą bei patrauklumą.
3. Atlikus tyrimą nustatyta, kad mokytojo socialinis vaidmuo nuo tarpukario laikotarpio išsiplėtė bei apima daugiau įvairių aspektų. Mokytojo socialinis vaidmuo tiek tarpukariu, tiek XXI a. Lietuvoje yra centrinis ugdant jaunąją kartą, tačiau XXI a. visuomenės keliami lūkesčiai mokytojui apima ne tik mokytojo, bet ir kitus vaidmenis – draugo, motyvatoriaus, palaikytojo ir kt. Abejais laikotarpiais buvo teikiamas prioritetas mokytojo žinioms, gebėjimams ir profesiniam tobulėjimui, tačiau XXI a. mokytojui keliamų reikalavimų apimtis yra didesnė, o mokiniai bei jų tėvai tikisi, jog šie reikalavimai bus tinkamai įgyvendinti. Tarpukario laikotarpio žiniasklaidoje buvo palaikoma nuomonė, jog išsilavinimas didmiestyje ir provincijoje iš esmės kokybiškai skiriasi, provincijoje mokiniai paruošiami prasčiau.
4. Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, jog mokytojo socialinio vaidmens raiška žiniasklaidos priemonėse iš esmės nepakito. Mokytojas tarpukario laikotarpiu ir XXI a. vertinamas iš teigiamos, neigiamos arba neutralios perspektyvos. Pastebėtina, jog XXI a. žiniasklaidoje stengiamasi laikytis neutralaus tono, tuo tarpu tarpukario laikotarpiu nevengiama moralizuoti ir išreikšti asmeninę nuomonę apie įvykį. Abejais analizuotais laikotarpiais dažniau dėmesio sulaukia įvykiai, kurie vertinami iš neigiamos perspektyvos. Dažniausiai pasitaikantys vertinimai iš teigiamos perspektyvos - atskleidžiant mokytojų reikšmę tiek vaikų, tiek suaugusių ugdymo procese (abejais laikotarpiais), aptariant mokytojų taikomus ugdymo metodus bei pasiekimus (XXI a. laikotarpiu). Vertinimai iš neigiamos perspektyvos - mokytojų konfliktai su kunigais, mokinių rezultatai bei elgesys (tarpukariu), incidentai mokyklose (XXI a.), prastos arba netenkinančios lūkesčių darbo sąlygos (abejais laikotarpiais).

Literatūros sąrašas

1. Akujobi, C.T & Jack, J. (2017): Social Change and Social Problems. Iš: Abasiokong, E.M, Sibiri, E.A, Ekpenyong, N.S (red.) Major Themes in Sociology: An Introductory Text. Benin City, Mase Perfect Prints, p 491-526.
2. Al-Hattami, A. A., & Al-Ahdal, A. A. M. H. (2016). An insight into the role of education as an agent of social change in the 21st century. Iš: *The 2nd Dubai International Conference in Higher Education: Sustaining Success through Innovation* (p. 32). Universal-Publishers.
3. Altheide, D. L. (2000). Tracking discourse and qualitative document analysis. *Poetics*, 27(4), 287-299.
4. Avalos, B. (2011). Teacher professional development in teaching and teacher education over ten years. *Teaching and teacher education*, 27(1), 10-20.
5. Balyer, A., & Özcan, K. (2020). Teachers' perceptions on their awareness of social roles and efforts to perform these roles. *South African Journal of Education*, 40(2), 1-9.
6. Banda, M., & Mutambo, P. P. (2016). Sociological perspective of the role of the teacher in the 21st. Century. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education*, 3(1), 162-175.
7. Becirović, S., & Akbarov, A. (2015). Impact of social changes on teacher's role and responsibilities in the educational system. *Journal of Linguistic Intercultural Education*, 8, 21-34.
8. Bourn, D. (2016). Teachers as agents of social change. *International Journal of Development Education and Global Learning*, 7(3), 63-77.
9. Bubelienė, D. (2006). Laiko reikšmingumas mokytojo vaidmenų kaitos kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, (4), 54-57.
10. Carver-Thomas, D., Burns, D., Leung, M., & Ondrasek, N. (2022). *Teacher Shortages during the Pandemic: How California Districts Are Responding*. Learning Policy Institute.
11. Čiužas, R. (2007). Mokytojo ir mokinio vaidmenų kaita edukacinės paradigmos virsmo sąlygomis. *Pedagogika*, 64-70.
12. Dar, F. R. (2015). Rethinking Education--Emerging Roles for Teachers. *Universal Journal of Educational Research*, 3(2), 63-74.
13. Drelinga, E., Zariņa, S., Iliško, D., & Silova, L. (2017, May). Societal perceptions about being a good teacher in Latvia. Iš: *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference (Vol. 1, pp. 130-142).
14. Dworkin, A. G. (2011). Perspectives on teacher burnout and school reform. *International Education Journal*, 2(2), 69-78.
15. Eacute, J., & Esteve, M. (2010). The transformation of the teachers' role at the end of the twentieth century: New challenges for the future. *Educational review*, 52(2), 197-207.
16. Fauziah, A., Kim, M., Aye, M., Hakizimana, V., & Hur, J. (2021). Impact of the Society's Perception on Teachers' Professionalism. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 15(4), 545-551.
17. Fauziah, A., Kim, M., Aye, M., Hakizimana, V., & Hur, J. (2021). Impact of the Society's Perception on Teachers' Professionalism. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 15(4), 545-551.
18. Forman, J., & Damschroder, L. (2007). Qualitative content analysis. Iš: *Empirical methods for bioethics: A primer*. Emerald Group Publishing Limited.

19. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
20. Galiauskienė, R. (2009). *Mokytojo vaidmuo tėvų švietime: esama padėtis ir perspektyvos*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
21. Gleave, E., Welser, H. T., Lento, T. M., & Smith, M. A. (2009, January). A conceptual and operational definition of 'social role' in online community. In 2009 42nd Hawaii international conference on system sciences (pp. 1-11). IEEE.
22. Harlanova, E., Shirochenkova, N., Yalakaeva, O., & Ulyanova, L. (2019). The Development of Social Responsibility among Students in School: the Social Test Method. Iš: *SHS Web of Conferences* (Vol. 70, p. 01008). EDP Sciences.
23. Heinz, M. (2013). Why choose teaching in the republic of Ireland?—student teachers' motivations and perceptions of teaching as a career and their evaluations of Irish second-level education'. *European Journal of Educational Studies*, 5(1), 1-17.
24. Hesse, A., Glenna, L., Hinrichs, C., Chiles, R., & Sachs, C. (2019). Qualitative research ethics in the big data era. *American Behavioral Scientist*, 63(5), 560-583.
25. Hollifield, C. A., & Coffey, A. J. (2006). Qualitative research in media management and economics. Iš: *Handbook of media management and economics*. London: Routledge, p. 572-599.
26. Ilisko, D. (2007). Teachers as agents of societal change. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 7(1), 14.
27. Kunkel-Pottebaum, H. E. (2013). *Mission possible: Teachers serving as agents of social change*. Doktoro disertacija. JAV: University of St. Thomas, Minnesota.
28. Labokas, J. (2022). Šiuolaikinės katalikiškojo ugdymo diskurso transformacijos: teminė Bažnyčios dokumentų analizė. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 48, 165-180.
29. Leino, M. (2013). The (pro)social context of pedagogy. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 14, 119-135.
30. Makovec, D. (2018). The teacher's role and professional development. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 6(2), 33.
31. Masolo, C., Vieu, L., Bottazzi, E., Catenacci, C., Ferrario, R., Gangemi, A., & Guarino, N. (2014, June). Social Roles and their Descriptions. Iš: *KR*, p. 267-277.
32. McCann, T. M., & Johannessen, L. R. (2015). The role and responsibility of the experienced teacher. *English journal*, 52-57.
33. McLeish, J. (2013). *The theory of social change*. London: Routledge.
34. Murati, R. (2015). The role of the teacher in the educational process. *The Online Journal of New Horizon in Education*, 5(2), 75-78.
35. Nyarko, J. (2016). Newspaper review show in the broadcast media space in Ghana: An exploratory qualitative study. *Sage Open*, 6(2), 1–10.
36. Podgoršek, S., Starčič, A. I., & Kacjan, B. (2019). The foreign language teacher's role in ICT-supported instruction. *Sodobna pedagogika*, 70(1), 174-190.
37. Przybylska, I. (2011). Teachers' role perception. *The New Educational Review*, 26(4), 85-95.
38. Purdul, J. N., & Mose, R. M. (2017). An investigation on the societal perception of teaching as a profession and an occupation in Kenya. *International Journal of Education and Research*, 5(8), 37-46.

39. Reches, R., & Sondaitė, J. (2012). Traumuojančių Holokausto prisiminimų įtaka tapatumo patirčiai: kokybinė analizė. *Gerontologija*, 13(1), 3-11.
40. Rugevičiūtė, R. G. (2004). Mokytojo vaidmuo mokant tikybos. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 25, 575-584.
41. Rutkienė, A., & Zuzevičiūtė, V. (2009). Mokytojo vaidmens kaita: bendruomenės įtraukimas siekiant mokymąsi daryti veiksmingesnį. *Pedagogika*, 53-57.
42. Sanders, M. G., & Galindo, C. (2014). Communities, schools, and teachers. *Handbook of Professional Development in Education: Successful Models and Practices*, PreKâ, 12, 1976.
43. Sellars, M. (2012). Teachers and change: The role of reflective practice. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 55, 461-469.
44. Sihem, B. (2013). Social responsibility of educators. *International Journal of Educational Research and Technology*, 4(1), 46-51.
45. Smak, M., & Walczak, D. (2015). Prestiż zawodu nauczyciela w percepcji nauczycieli i byłych nauczycieli. *Edukacja*, 2(133), 24-43.
46. Tam, A. C. F. (2015). The role of a professional learning community in teacher change: A perspective from beliefs and practices. *Teachers and Teaching*, 21(1), 22-43.
47. Tichnor-Wagner, A., Parkhouse, H., Glazier, J., & Cain, J. M. (2019). *Becoming a globally competent teacher*. Ascd.
48. Tījūnėlienė, O. (2002). Socialiniai mokytojo vaidmenys: ugdymo praktikų pozicija. *Tiltai*, (1), 75-82.
49. Townsend, L., & Wallace, C. (2016). Social media research: A guide to ethics. *University of Aberdeen*, 1, 16.
50. Umar, I. N., & Rathakrishnan, M. (2012). The effects of online teachers' social role and learning style on students' essay writing performance and critical thinking in a Wiki environment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 5730-5735.
51. Zhao, H., Coombs, S., & Zhou, X. (2010). Developing professional knowledge about teachers through metaphor research: facilitating a process of change. *Teacher Development*, 14(3), 381-395.

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Dolton, P., Marcenaro, O., de Vries, R., & She, P.W. (2018). Global teacher status index 2018 [žiūrėta 2022 11 07] Prieiga internetu: <https://kar.kent.ac.uk/77420/>
2. Dolton, P., Marcenaro-Gutierrez, O. (2013). Varkey GEMS Foundation Global Teacher Status Index 2013 [žiūrėta 2022 11 07] Prieiga internetu: <https://www.globalteacherprize.org/media/2787/2013globalteacherstatusindex.pdf>
3. Euronews (2022). Teacher shortages worry countries across Europe [žiūrėta 2022 11 17] Prieiga internetu: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/11/30/teacher-shortages-worry-countries-across-europe>
4. European Commission/EACEA/Eurydice (2021). Teachers in Europe: Careers, Development and Well-being. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union [žiūrėta 2022 11 27] Prieiga internetu: <https://www.dzs.cz/sites/default/files/2021-10/Teachers%20in%20Europe.%20Careers%2C%20Development%20and%20Well-Being.pdf>
5. Europos Komisija (2020). *Supporting teacher and school leader careers: A Policy Guide*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
6. Europos Sąjungos Taryba (2020). Tarybos išvados dėl Europos mokytojų ir dėstytojų ateities, C 193/11 [žiūrėta 2022 11 16] Prieiga internetu: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0609\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0609(02)&from=EN)
7. Hargreaves, L., Cunningham, M., Hansen, A., McIntyre, D., & Oliver, C. (2018). The status of teachers and the teaching profession in England: views from inside and outside the profession: Synthesis Report. University of Leicester.
8. Heffernan, A., Longmuir, F., Bright, D., & Kim, M. (2019). *Perceptions of teachers and teaching in Australia* [žiūrėta 2022 11 17] Monash University. https://researchmgt.monash.edu/ws/portalfiles/portal/302824782/301566106_oa.pdf
9. Jones, S., & Tinubu Ali, T. (2021). Teacher stress & burnout [žiūrėta 2022 10 01] Prieiga internetu: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED616255.pdf>
10. Kembridžo žodynas (2022). *Role* [žiūrėta 2022 10 01] Prieiga internetu: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/role>
11. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Žin.*, 2011-03-31, Nr. 38-1804.
12. McCarthaigh, S. (2021). Irish teachers among highest paid in Europe with impressive salaries. [žiūrėta 2022 11 11] Prieiga internetu: <https://www.irishmirror.ie/news/irish-news/irish-teachers-among-highest-paid-25295411>
13. Symeonidis, V. (2015). The status of teachers and the teaching profession. A study of education unions' perspectives [žiūrėta 2022 11 07] Prieiga internetu: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:nCu2zO4YIeIJ:https://www.ei-ie.org/file/384&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
14. Snoek, M. (2017). The teacher educator as an agent of (social) change: reflections on the purpose of research in teacher education [žiūrėta 2022 10 01] Prieiga internetu: <https://research.hva.nl/en/publications/the-teacher-educator-as-an-agent-of-social-change-reflections-on->
15. Stromquist, N.P. (2018). The Global Status of Teachers and the Teaching Profession [žiūrėta 2022 11 07] Prieiga internetu: https://ei-ie-al.org/sites/default/files/docs/2018_ei_research_statusofteachers_eng_final.pdf

16. Thompson, G. (2021). *The Global Report on the Status of Teachers 2021*. Education International [žiūrēta 2022 11 07] Prieiga internetu: <https://www.ei-ie.org/en/item/25403:the-global-report-on-the-status-of-teachers-2021>
17. Vilar Beltrán, E. (2010). Roles of teachers A case study based on: Diary of a language teacher (JOACHIM APPEL 1995) [žiūrēta 2022 10 02] Prieiga internetu: http://repositori.uji.es/xmlui/bitstream/handle/10234/79891/Forum_2001_8.pdf?sequence=1

Priedai

1 priedas. Naudoti straipsniai iš naujienų portalų

15 min

1. Padėka Metų mokytojams – premijos geriausiems Kauno pedagogams išaugo trigubai
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/padeka-metu-mokytojams-premijos-geriausiems-kauno-pedagogams-isaugo-trigubai-56-1931268?copied>
2. Tarptautinę mokytojų dieną bus iškilmingai apdovanoti Metų mokytojai
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/tarptautine-mokytoju-diena-bus-iskilmingai-apdovanoti-metu-mokytojai-233-1941096?copied>
3. Sostinė patvirtino išmokas naujiems mokytojams: 300 arba 3000 eurų
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/sostine-patvirtino-ismokas-naujiems-mokytojams-56-1920192?copied>
4. Švietimo ministrė – apie mokytojų trūkumą: esame priėmę visus galimus sprendimus, kad jie ateitų
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/svietimo-ministre-apie-mokytoju-trukuma-esame-prieme-visus-galimus-sprendimus-kad-jie-ateitu-56-1925816?copied>
5. Padėka Metų mokytojams – premijos geriausiems Kauno pedagogams išaugo trigubai
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/padeka-metu-mokytojams-premijos-geriausiems-kauno-pedagogams-isaugo-trigubai-56-1931268?copied>
6. LTG Link“ naikina mokytojams taikytą nuolaidą: keliauti traukiniais pigiau galės tik su grupėmis
<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/ltg-link-naikina-mokytojams-taikyta-nuolaida-keliauti-traukiniais-pigiau-gales-tik-su-grupemis-663-1973604?copied>
7. Apdovanoti Metų mokytojai: sveikino I.Šimonytė ir J.Šiugždinienė
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/premjere-pasveikino-metu-mokytojus-gebejimas-atrakinti-kiekvieno-vaiko-unikalumu-pasauli-ypatingas-mokytoju-bruozas-233-1941586?copied>
8. Kauno mokytojams – išskirtinis valstybės ir miesto įvertinimas
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/kauno-mokytojams-isskirtinis-valstybes-ir-miesto-ivertinimas-233-1942360?copied>
9. G. Nausėda: mokytojų atlyginimų didinimo tempai – nepakankami
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/g-nauseda-mokytoju-atlyginimu-didinimo-tempai-nepakankami-56-1941580?copied>
10. Geografijos talentus ugdantis mokytojas: „Ne mes turime keisti vaikus, patys turime keistis“
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/geografijos-talentus-ugdantis-mokytojas-ne-mes-turime-keisti-vaikus-patys-turime-keistis-56-1941018?copied>

11. Metų mokytoja A.Krapikienė: „Reikėtų brandesnio visuomenės požiūrio į mokytoją“
<https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/metu-mokytoja-a-krapikiene-reiketu-brandesnio-visuomenes-poziuorio-i-mokytoja-1040-1950512?copied>

Lrytas.lt

12. Incidentas mokykloje Kaune: išrikiavusi pradinukus, mokytoja jiems subadė rankas Pedagogė nuo pareigų nušalinta <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/10/news/incidentas-mokykloje-kaune-isrikiavusi-pradinukus-mokytoja-jiems-subade-rankas-24827560>

13. Priekabiavimu įtariamas KTU gimnazijos mokytojas atleistas iš darbo: rėmėsi 10-ies metų liudijimais <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/07/news/del-priekabiavimo-itiriamas-ktu-gimnazijos-mokytojas-atleistas-is-darbo-24800591>

14. Dėl Vilniuje skriaudžiamų mokytojų – skundas Lygių galimybių kontrolieriui <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/28/news/del-vilniuje-skriaudziamu-mokytoju-skundas-lygiu-galimybiu-kontrolieriui-25006364>

15. Sostinės mokytojai viešuoju transportu nemokamai keliaus ir savaitgaliais bei per šventes <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/09/28/news/sostines-mokytojai-viesuoju-transportu-nemokamai-keliaus-ir-savaitgaliais-bei-per-sventes-24710612>

16. J. Šiugždinienė: spresime, ar mokytojas privalo turėti magistro laipsnį <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/05/news/j-siugzdiniene-spresime-ar-mokytojas-privalo-tureti-magistro-laipsni-24776815>

17. Prkalbo apie pakitusį pedagogo vaidmenį: jei tėvai namie sako, kad mokytojai „tokie ir anokie“, natūralu, kad susidaryti pozityvų požiūrį sudėtinga <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/09/04/news/prkalbo-apie-pakitusi-pedagogo-vaidmeni-jei-tevai-namie-sako-kad-mokytojai-tokie-ir-anokie-naturalu-kad-susidaryti-po-24439053>

18. Vis sunkiau atsakyti į klausimą, koks turi būti šiuolaikinis mokytojas: specialistės pasidalijo patarimais, kaip išgryninti savo misiją <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/31/news/vis-sunkiau-atsakyti-i-klausima-koks-turi-buti-siuolaikinis-mokytojas-specialistes-pasidalijo-patarimais-kaip-isingryninti--25032623>

19. Švietimo ekspertai: skaitmeninės mokymosi priemonės būtinos ir kontaktinio ugdymo metu <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/09/20/news/svietimo-ekspertai-skaitmenines-mokymosi-priemones-butinos-ir-kontaktinio-ugdymo-metu-24631368>

20. M. Lukšienės premijos laureatas A. Jašinskas – apie ypatingą vaikų kartą ir tai, kodėl mokytojų vyrų mokyklose reikėtų daugiau <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/09/news/m-luksienes-premijos-laureatas-a-jasinskas-apie-ypatinga-vaiku-karta-ir-tai-kodel-mokytoju-vyru-mokyklose-reiketu-daugiau-24790705>

21. Metų mokytoja A. Pukinskienė apie tai, kaip sudominti vaikus lietuvių kalba ir ko reikia geram mokytojui <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2022/10/15/news/metu-mokytoja-a-pukinskiene-apie-tai-kaip-sudominti-vaikus-lietuviu-kalba-ir-ko-reikia-geram-mokytojui-24855311>
22. Mokytoja įvardijo, kokią naudą vaikams duoda netradiciniai ugdymo metodai ir kurie iš jų efektyviausi <https://www.lrytas.lt/tevams/vaikai/2022/10/21/news/mokytoja-ivardijo-kokia-nauda-vaikams-duoda-netradiciniai-ugdymo-metodai-ir-kurie-is-ju-efektyviausi-24902412>

DELFI

23. Vaikams galimai rankas pieštuku badžiusi mokytoja jau nebedirba: pateikė paaiškinimą direktoriui <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vaikams-galimai-rankas-piestuku-badziusi-mokytoja-jau-nebedirba-pateike-paaiskinima-direktoriui.d?id=91470663>
24. Dėl priekabiavimo atleistas KTU gimnazijos mokytojas, kreiptasi į policiją <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/del-priekabiavimo-atleistas-ktu-gimnazijos-mokytojas-kreiptasi-i-policija.d?id=91431571>
25. Mokytojas dalinasi nepagražinta kasdienybe: situacija stipriai nepasikeistų ir po daug metų darbo <https://www.delfi.lt/seima/noriu-i-mokykla/mokytojas-dalinasi-nepagrazinta-kasdienybe-situacija-stipriai-nepasikeistu-ir-po-daug-metu-darbo.d?id=91178731>
26. Superherojų verta mokytojų misija – ugdyti šiandienos ir ateities lyderius <https://www.delfi.lt/uzsakomasis-turiny/naujienos/superheroju-verta-mokytoju-misija-ugdyti-siandienos-ir-ateities-lyderius.d?id=90768833>
27. Eugenijus Jovaiša. Mokytojas neprivalo būti artistu ir kiekvienai pamokai prigalvoti žaidimų <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/eugenijus-jovaisa-mokytojas-neprivalo-buti-artistu-ir-kiekvienai-pamokai-prigalvoti-zaidimu.d?id=91111589>

2 priedas. Naudoti straipsniai iš www.epaveldas.lt

Lietuvos žinios. 1922 m. Kovo 2 d

Naujasai Lietuvos mokyklų kelias

Sausio 5-15d Lietuvos Mokytojų Profes.Sajunga įrengė Kaune pradedamųjų mokyklų mokslo priemonių parodą. Labai gaila, kad mūsų laikraščiai šios parodos dėl kažkokių priežasčių beveik ir nepaminėjo.

Sajunga rengdama šią parodą prima visų norėjo supažindinti su tuo kas yra nuveikta toje šakoje: ką ura pasigaminę patys mokytojai ir ką pagamino jų mokiniai, kad duotų mokytojam progos susipažinti su metodais mokslo priemonių gaminimosi, nes tomis mažomis lėšomis, kurias gauna mokyklos niekad negalės pasirūpinti pakankamai mokslo prieminių ir kad parodyti, kad jos mokytojai privalo pasigaminti patys.

Pirmoje vietoje stovi eksperimentalės pedagogikos bei psichologijos skyrius. Čia mes randame ištisą eilę diagramų, kreivųjų vaikų asmenybei tirti lentelių, bei įvairių tyrinėjimų rezultatai. Visa eilė vaiko pažinimui aparatų. Kaikurie jų galima kiekvienam mokytojui pasidaryti. Dalis diagramų pagaminta

Sajungos mokslo priemonių dirbtuvėje, kitą dalį maloniai suteikė p.Vabalas – Gudaitis iš savo Laboratorijos. Šiame skyriuje itin daug kuo galėjo pasinaudoti mokytojai.

Toliau eina priešmokyklinis skyrius, kur buvo išstatyta Montesori ir Frebelio priemonės.

Vidurinių mokyklų skyriuje be įvairių priemonių gautų iš Vokietijos, daug ko padaryta Sajungos mokslo priemonių dirbtuvėje.

Parodoje išstatytas inž.Matulionio iš gipso padarytas Lietuvos reljefas. Čia visa Lietuva su visais kalnais ir slėniais kaip ant delno matyti. Geistina būt, kad šis reljefas kokiu nors papigintu būdu iš molio ar kitos medžiagos būtų padarytas, ir kiekviena mokykla galėtų įgyti, kaip be galo didelės svarbos turinti prie žemėlapių papildymą.

Labai jaukų kampelį sudarė Gamtos Tyrinėjimo Stoties eksponatai daugiausia iš zoologijos. Šitas kampelis surastų vietą ir užrubežy.

Paveikslai iš bendros biologijos, kultūros istorijos ir technologijos ir sąjungos dirbtuvėje pagamintas diagramos vaizduojančios Lietuvos ekonominę gyvenimą.

Vaikų darbelių skyrius užėmė ištisus 4 kambarius. Čia buvo be galo daug įdomių dalykelių.

(...) Kadangi mūsų mokyklos toli gražu neaprūpintos mokslo priemonėmis, mokytojai vidurinių mokyklų ir gimnazijų stengėsi pasinaudoti proga demonstruoti paveikslus ir kai kuriuos aparatus, labiausiai pasidarbuota fizikos ir anatomijos skyriuose. Buvo atsitikimų, kad mokytojas 3-4 syk atsilankydavo į parodą su įvairiais savo mokyklos skyriais.

Ši paroda parodo, kaip iš tikrųjų reikalingas Liet.Mokyt.Prof.Sajungos sumanytas įkurti nuolatinis Pedagoginis Muziejus, kur mokytojai galėtų nesant mokyklose mokslo priemonių žymiai palengvinti savo darbą darydami su savo mokiniais į minėtą muziejų ekskursijas. (...)

Lietuvos žinios. 1922m. Kovo 8 d

Kunigas sausio 8d per pamokslą apie mažo Jėzaus atradimą bažnyčioje tarp mokytojų vyrų nuklydęs nuo temos užsipuolė ant mokyklų, kur esą mokytojų bedievių, grąsino žmonėms, kad prižiūrėtų idant vaikai ten poterių išmoktų; bedieviai mokytojai turėtų būt, anot to kunigo, prašalinti, jisai kunigas, girdi, nei kartą dar mokykloj nebuves (kas gi jam draudė apsilankyti ten?)...

Tokių pamokslų dabar girdėti perdėm Lietuvoj. Tai vadinasi, prasideda rinkimų agitacija ir Bažnyčia virsta iš Dievo ir maldos namų Krikščionių Demokratų ir jų sėbrų mitingams vieta. Jėzus Kristus atėjęs dabar į dauagelį bažnyčių kas-žin ar nesušuktų pasipiktinęs, kaip anais laikais: „Išėikite laukan pirkliaujantys, nes tai yra namai Mano, namai Maldos!“

Lietuvos žinios. 1922m. Kovo 12d.

(...) Mes mokytojai pasisakėme nenorį priverstinai tikybos mokyklose dėstyti. Nes verčiant visus mokytojus tikyba dėstyti, tuo pačiu einama prieš mokytojų sąžinės laisvę. Tuomet kam dar konstitucijoje reikėjo įrašyti žodžiai apie sąžinės laisvę? Gal kunigėliai laiku susipras ir juos išbrauks? Antra – tikyba nėra toks dalykas, kaip aritmetika ar geografija. Tikybos mokymo tikslas yra ne tik poterių ar katekizmo išmokinti, bet ir padaryti žmogų tikinčiu doru. Mokytojai tikybos mokindami dirbs ne savo darbą. Tai yra dabras tam tikslui per ilgą mokymąsi pasiruošusių žmonių – kunigų. Todėl mes mokytojai sakome, kad tikybos mokymas neturi būti mokyklai privalomas, nes padarius jį privalomu mokyklai tuo pačiu lieka jis privaloma ir mokytojui. Šiai priedartai mes ir priešinamės. Nenorime, kad mus verstų ne savo darbą dirbti. Tačiau mes, anaipol, nepriešingi tam, kad jei kas iš mokytojų jaučiasi galįs tikybos mokinti, jos mokintų, kad ir mokykloje. Lai mokina kas nori ir kur nori.

Mes manome ir kiekvienas sveiko proto žmogus supranta, kad tuo savo nusistatymu, mes Bažnyčios ir tikėjimo negriauname. Tikėjimui bus tūkstantį kartų sveikiau kuomet tikybos mokins kunigai, arba

šiai gerai tikybos moką žmonės iš savo noro, bet ne iš prievartos. Šitą dalyką supranta ir patys kunigai, tačiau turėdami tikslo tikėjimą ir tikinčius -mones panaudoti savo reikalams, savo luomo ir kailio gerovei, kalba ir daro kitaip. Pavyzdžiui, Kaune, kur yra tokia daugybė kunigų gal nerasi nei vienos pradedamosios mokyklos, kurioje kunigos tikybos mokintų. Bet bankuose, ministerijose, departamentuose, pramonės ir prekybos įstaigose kunigų rasi kiek nori. Kai kurie jų skvernus apsikarpę ir barzdas užsiauginę.

Asavitų (Ežerėnų apskr.) mokykloje 36 mokiniai, inventorių: 4 suolai ir viršaičio lova.

Degučių mokykloje mokiniai kailiniais apsivilkę sėdi, nekūrenama.

Salakų m. Vaikučiai ant šaltų grindų rašo, nes nepritrenka suolų.

Palodės mok. Taip pat kaip Salakiškėje.

Lietuvos žinios. 1922 kovo 15d

Liaudies mokykla ir krikščionys Demokratai

(...) Klerikalai reikalauja, kad mokytojus skirtų ir šalintų tėvų komitetas, kurio asmenys daugiausiai patys nėra buvę mokykloje ir neišmano jos reikalų. Ką jie gali spręsti ar gerai mokomi vaikai ar ne? Kam tai yra reikalinga? Jau ir dabar gali tėvų komitetas ir pats klebonas apskusti mokytoją už jo ydas, ir mokytoją prašalins: instruktorius, Švietimo Komisija ar pati Ministerija. Bet tai vis išmanančios įstaigos. Tokia tvarka kunigėliams netinka. Jie nori, kad mokymas eitų ne sulyg ministerio programos, bet sulyg piliečių reikalavimų. „Kam tų dainų, pašiymų, gimnastikų, geografijų, istorijų: mokykit tik rašyti ir skaityti!“. Pasekmė būtų keliems metams tokia: tėvų komitetas su klebonais skirtų, kilnotų ir šalintų mokytojus, Švietimo gi Ministerija, Pradžios mokslo Departamentas su Instruktoriais: lopytų mokyklų stogus, taisytų krosnis, dirbintų suolus, lentas ir aprūpintų kuru. Žinoma, iš tokios reformos pradinis mokymas sparčiai nukristų ir dar ilgai neturėtume tinkamų šviesesnių darbuotojų.

Lietuvos žinios. 1922 rugsėjo 26d

Technikos mokykla ar Belaisvių stovykla? Jau nuo pernai metų Belaisvių stovykla (Kaune, Mickevičiaus gatvė palei Nemuną) perdirbta į aukštesnę Technikos Mokyklą. Namas atremontuotas gana puikiai atrodo, bet ... iki šiai dienai tebestovi aptverta spygliuota vielų tvora. Atrodo lyg tame name būtų dar belaisviai laikomi. Atvažiavę iš kitur kitaip ir nemanys, kad čia ne kas kitas kaip tik kokis „koncentracijos lageris“.

Lietuvos žinios. 1922 spalio 3d.

Nedraudžia vaikėzų. Šančiuose pradedamosios mokyklos mokiniai išeidami gatvėn laike pertraukų, laužo jaunos, gatvę puošiančius medelius; įlipdami į kaštanų medžius, laužo jų šakas ir kabinejasi už telefonų vielų; susiburdami gatvėj, rodos žaidžia, rodos pešasi, - praeiviams kliudo pro šalį eiti. Niekas vaikų nežiūri ir nedraudžia. Tas pats dedasi einant iš Laisvės Alėjos Ožėškienės ir Duonelaičio g-ve iki išdinės. Vaikėzų būreliai gatvėse netvarką kelia; akmenimis ir strampais kaštanus nuo medžių daužo; dažnai pataiko ir praeiviams galvom. Nei į mokyklas nei į chederius niekas jų nevaro. Kaip ir atsidėkodami už tą laisvę, jie aną dieną takstelėjo akmeniu kakton vienam švietimo M-jos valdininkui.

Lietuvos žinios. 1922 spalio 7d.

Kaunas. Universitetas. Girdėt, kad gali įvykti rektoriaus prof.J.Šimkaus atsistatydinimas deliai nevykusių paskyrimų kai kurių profesorių ir dėl kitų priežasčių. Mat, kai kurie fakultetai lyg neatsargiai skiria profesoriais asmenis neturinčius nei mokslo laipsnio, nei mokslo darbų. Tiesa, tokie profesoriai iš bėdos gali mokyt, bet mokslo varyt toliau vargu bepajėgs. Tad bus ne universitetas, bet tik aukštieji kursai. Beto kaikurie profesoriai yra apsikrovę daugeliui pašalinių darbų ir jiems

nebelieka laiko tinkamai pamokoms prisiruošt. Ir atlyginimas algomis sukelia abejojimų – kai kam iš profesorių skiriama algos dar nevaldant katedrų. Žodžiu, universiteto viršūnėse girdisi konfliktų. Visgi liūdna, kad jaunam mūsų universitetui prisieina daug jėgų gaišinti aukštesniojo personalo susirėmimams. Tikėtis reikia, kad profesūra suras *modus vivendi* ir darbas eis sklandžiai toliau.

Lietuvos žinios, 1927m. Balandžio 11d.

Leipalingis. Neseniai paliuosuota Jovaišų mokytoja p.Juodžiukynaitė, 8 metus mokytojavusi ir jau gerai pedagogiškai patyrusi auklėtoja.

Veiveriai. Mūsų spauda ir Šviet.m-jos aplinkraščiai rodo, kad jau laikas mokykloms susitvarkyti metus į šalį visokias mokiniams daromas nuolaidas. Bet ar taip tikrenybė yra?

Štai Veiverių mokytojų kursuose visą laiką buvo dėstoma (kaip ir visur) smuikavimas ir darbeliai, - dabar gi prieš pat egzaminus šie dalykai pasirodo „nereikalingi“, nes Šviet m-jos naujai skirti (vietoje pašalintųjų) mokytojai nepajėgia smuikavimo ir kitų dalykų dėstyti, kadangi patys nėra mokykloje tokių darbų dirbę.

Tuose pat kursuose lietuvių kalbos mokytojas (kartu ir vedėjas) p.S. lyg ir „pasipyraginimui“ nepastatė nė vienam mokiniui trimestre dvejetuko. Šviet. M-jos atstovas p.Kasakaitis, atlankęs kursas, pripažino, kad žymi dalis mokinių labai menkai pasiruošę, ypač nemoka lietuvių kalbos ir elementarinės aritmetikos.

Žiūrėsime, kokių „nuolaidų“ naujas Pedagogų Tarybos sąstatas „saviems“ sugalvos leidžiamuose egzaminuose.

Lietuvos žinios, 1927 balandžio 19

Lietuvos žinios, 1934m. Sausio 16d

Kėdainiuose susirūpinta ir švietimu. Keleto veiklesnių Kėdainių gimnazijos mokytojų rūpesčiu įsteigti suaugusiems kursai, kuriuose skaitomas gimnazijos keturių klasių kursas. Kursantams pamokas dėsto vietinės gimnazijos mokytojai. Kursus lanko nemažas norinčių prasilavinti skaičius.

Sekmadienis. 1928 m. Kovo 11d

Ar yra pas mus šviesuomenės perteklius?

Per daug studentų! Per daug mokytinių! – tai populiarai šiandien mūsų visuomenėje nuomonė. Kitaip žiūri į tą klausimą mūsų Alma Mater vadovas prof.Roemeris. P.rektorius „Sekmadienio“ korespondentui pareiškė, kad šiuo metu Lietuvoje šviesuomenės pertekliaus nėra. Šviesuomenės masiškumo atžvilgiu Lietuva dar žymiai atsilikusi nuo kitų kraštų. Jei ateity šviesuomenės hiperprodukcijos klausimas kiltų, jį reguliuosias pats gyvenimas. Gal tektų įvesti konkursai, kai kurios gimnazijos uždaryti, pertvarkyti į amatų mokyklas ir kt. (...) pereinanam prie įdomaus klausimo,

ar turi pagrindo nuomonė, kad iš aukštesniųjų mokyklų mokiniai išeina nepakankamai pasiruošę aukštajam mokslui. Čia p.rektoriaus kalba tik apie teisių fakultetą. Iš savo pastabų jis daro išvadą, kad aukštajam mokslui daugiau pasiruošę subrendę studentai. Tokiuos mokslo dalykuos, kur reikalinga daugiau samprotavimo, o ne formulių, baigę suaugusiųjų gimnazijas ar šiaip daugiau subrendę studentai – geresni. Tarp jaunųjų, baigiančių normalines aukštesnes mokyklas, yra labai egrų ir labai blogų. Čia gal iš dalies pareiną nuo gimnazijų. Iš tolimesnės provincijos gimnazijų paprastai būna silpnėsi. Kartais pastebimi labai ryškūs istorijos trūkumai, pvz nežino tokių elementarinių dalykų, kurie sudaro visą gadynę, kaip apie Napoleoną, prancūzų revoliuciją.

Lietuvos aidas, 1919 sausio 1d

Mūsų mokyklos.

Marijampolė. Visa kas gyva, siekia šviesos. Mūsų šalis jos labai labai reikalinga. Štai šiemet sumayta kurti čia nauja gimnazija. Steigėjai, sekdami pačiu gyvenimu, kurs begalo įvairus, panorėjo pajvairinti ir vidurines mokyklas: jie įsteigė realinę septynių klasių gimnaziją Marijampolėje. Ar ji geresnė, ar blogesnė už paprastąsias klasines gimnazijas? Turbūt, kaip kam: nes kas nori pramokti geriau senųjų klubų (lotynų, graikų), tam tinkamesnė yra klasinė gimnazija; bet kas nori trumpiau mokytis, tačiau kiek plačiau, negu klasinėse gimnazijose mokoma, susipažinti su prigimties mokslu, su matematika ir su naujosiomis kalbomis (anglų, vokiečių, rusų), tam, žinima, reikia stoti realinėn gimnazijon.

Juk mūsų brolių daug gyvena Amerikoje, Anglijoje. Daugeliui mūsų šalies dvasios darbininkų jau reikėjo įvairiais reikalais važinėti minėtuosna kraštuosna. O da daugiau reikalų bus už jurių, kai atgims, prasiplės mūsų prekyba, pramonė.

Lietuvos aidas. 1928 vasario 1d

Kaimas rūpinasi privalomu pradiniu mokslu. Kaimo Tarybos yra nutarusios prašyti Švietimo Ministeriją paskelbti jų valsčiuose nuo 1928m. Gegužės 1 d privalomą pradžios mokyklų lankymą. Tarybos pasižada aprūpinti neturtingus mokinius sušelpiti visu, kas reikalinga pradžios mokslui eiti. Be to, Anykščių valsčiaus Taryba nutarė išreikšti Vyriausybei padėką už rūpinimąsi privalomo pradžios mokslo įvedimu ir susirūpinimą liaudies švietimu.

Lietuvos aidas, 1928 kovo 3d

Visuotinis pradžios mokslas.

Paskutinius mūsų gyvenimo metus palydėjo du labai reikšmingi faktai: ūkininkų savų reikalų supratimas ir organizavimasis ir visuotinio pradžios mokslo įvedimas. Abu tie faktai mūsų valstybei, net visai tautai, daug gero gali duoti. (...) Tačiau dar svarbesnis faktas, kuris galės turėti didelės reikšmės visos tautos morališkame gyvenime, jos stiprėjime – priverstinio pradžios mokslo įvedimas visame krašte. Gali sakyti, „visa tauta, minėdama 10-ties metų savos valstybės gyvenimo sukaktuves, susirūpino visuotinio pradžios mokslo reikalingumu, pasiryžo jį įvesti. Daug kur valsčių ir apskričių savivaldybės, kuriose atstovų daugumą paprastai sudaro ūkininkai, ėmė tą reikalą tirti, ir vietos rajonų prad.mokyklų inspektoriai, sudarę bendrą planą, kreipiasi į vyriausybę, prašydami pritarimo ir paramos. (...) Duoti bent pradžios mokslą kiekvienam valstybės piliečiui, suprantamas daiktas, darbas nėra lengvas. Reikia turėti reikalingas mokytojų skaičius, įkurti daugybė naujų mokyklų, pasirūpinti mokslo priemonių ir pagaliau aprūpinti beturčių vaikus bent reikalingiausiais daiktais: apvalkalu, apavu, knygomis ir t.t. (...)“

Lietuvos aidas, 1928 balandžio 12

Mokytojo byla su mokyklos laikytojais

Naumiesčio taikos teisėjas Švėkšnos valsč.valdyboje š.m. balandžio 3d nagrinėjo buvusio vietinio progimnazijos mokytojo J.B. bylą. Ši byla charakteringa dabartiniams momentui. 1926m. Kalėdų priedai priverstinėms mokykloms nebuvo duodami. Apie reikalingą mokytojams atlyginimą Švėkšnos progimn.laikytojai nė kalbėti nenorėjo. Dėl to minėtas mokytojas, remdamasis Aaukšt.ir vid.mokyklų įstatymo 33 ir 57 str.patraukė mokyklos laikytojus į teismą. Išnagrinėjęs taikos teisėjas bylą mokytojo 209 litų ieškinį atmetė.

Lietuvos aidas, 1928 rugsėjo 25 d.

Ryšij su įvestu Šiluvoj privalomu pradžios mokslu atidarytos šiais metais 5 naujos pradžios mokyklos. Dabar Šiluvos valsčiuje veikia iš viso 16 mokyklų su 22 komplektais. Veik visi butai nuomojami. Už butus paprastai mokama 300-500 litų nuomos per metus.

Lietuvos aidas 1928 rugsėjo 29

Kaip gyvena ir dirba prof.J.Jablonskis

(...) Viename iš tų nedidelių kambarėlių yra profesoriaus kabinetas, kur profesorius, sėdėdamas savo vežimėly, pasikrovęs įvairiaisiais raštais ir knygomis, praleidžia už stalo beveik didesnę savo gyvenimo dalį, vis dirbdamas mūsų kalbai, visą laiką dėl jos susirūpinęs, dėl jos susisiejęs...

(...) mūsų kalba ir jos reikalais profesorius visą laiką susirūpinęs... da-žnai nusiskundžia, užpyksta, pasibara, kad mes, lietuviai, visai nesistengia kaip reikiant išmokti savo gimtosios kalbos. Erzina profesorių, kad mūsų raštai pilni net tokių klaidų, kurios kitur, kitų tautų žmonėms, yra visai negalimas dalykas.

Gerai veikia privalomas mokymas.

Rietavas. Mūsų valsčiuje jau nuo š.m. gegužės mėn 1d. Yra įvestas privalomas mokslas. Mokyklose vaikų skaičius žymiai padidėjo. Darbas eina daug geriau. Tėvai turgaus dieną vaikų namie neužlaiko. Nors pirmi metai privalomas mokslas, bet jokių kliūčių mokyklos nesutinka. Patartina ir kitiems valsčiams susirūpinti privalomu mokslu. Greičiau prieisime prie normalaus vaikų auklėjimo ir švietimo.

Lietuvos aidas, 1930 rugsėjo 29, Nr. 221(1002)

Telegrama p.Švietimo Ministeriui

Ponas Švietimo Ministeris šiomis dienomis gavo tokio turinio telegramą: „Kupiškio vidurinės mokyklos mokinių tėvų ir globėjų visuotinis susirinkimas už pašalinimą iš mokyklų srovinių organizacijų, kaipo nesantaikos šaltinių, siunčia jums didelį dėkui. Komitetas.“

Biržų gimnazijos tėvų komit.padėjos telegrama p.Švietimo Ministeriui

„Dėl uždarymo srovinių kuopelių Biržų gimnazijos Tėvų visuotinas susirinkimas reiškia vyriausybei padėkos ir džiaugsmo, kad mūsų vaikučiai nebebus daugiau traukiami tarpusavėn kovon“